

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΡΙΣΤΟΣ Ι. ΣΟΥΛΗΣ
Κ. Δ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
Ν. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 1944

ΧΡΟΝΙΑ Α'.
ΤΕΥΧΟΣ 6

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἐκδότης: ΝΙΚΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Συνδρομές, συνεργασία κι ἀλληλογραφία, στὸν κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΣΑΛΑ-
ΜΑΓΚΑ, Γραμματέα τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὁδὸς Δωδώνης 29,
Γιάννινα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡπειρωτικὸ Δημοτικὸ Τραγοῦδι.	
Χρῖστος Ι. Σούλης	Ταξίδι Τούρκου περιηγητοῦ στὴν Ἡπειρο. (μελέτη)
Κ. Μπωντλαίρ (μεταφρ. Γ. Σημηριώτης)	Τὸ ἀνεπανόρθωτο (ποίημα)
Καλλιόπη Σκαρίμπα	; . . . . (ποίημα)
Φρίξος Τζιόβας	Κώστας Οὐράνης (μελέτη)
Victor Hugo (μεταφρ. Μάρκος Κρόκος)	Fantômes (ποίημα)
Βάσσης Καράσσης	Παλιὰ ἀγάπη (ποίημα)
Γ. Παπαχαρατζιδάκης	Τοῦ γιαλοῦ τὸ φίδι (διήγημα)
Γαλάτεια Σαντοριναίου	Διαβαίνοντας τὰ Γιάννινα (ποίημα)
Νίκος Σημηριώτης	Ἡ μάγισσα (ποίημα)
Νιόβη Γεωργοπούλου	Ἡ Πλήξη (ποίημα)
Δ. Σαλαμάγκας	Περίπατοι στὰ Γιάννινα (μελέτη)
Νίκη Α. Πέρδικα	Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς (ποίημα)
Γιάννης Μπενέκος	Ὁ γέρο - Τρίκης (διήγημα)
Γιάννης Δάλλας	Μόρφω (ποίημα)
Σπύρος Ξανθάκης	Ρεμβασμός (ποίημα)
Νίκος Β. Ἀθανασίου: Οἱ γάμοι στὰ Σουλιωτοχώρια (λαογραφ. μελέτη)	
Μιχ. Γάκης	«Μοντέρνοι καιροί» (ποίημα)
Geodör Fontane (μεταφρ. Ἀρ. Γερωντικός)	Ὁ Γκόρν ὁ Ἀράθυμος (ποίημα)
Ράινερ Μαρία Ρίλκε (μεταφρ. Νίκος Σημηριώτης)	Στὸ κάθε τι κοι- μᾶται ἓνα τραγοῦδι (ἐπιστολή)
Κοσμᾶς Γοργόλης	Πόθος (ποίημα)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

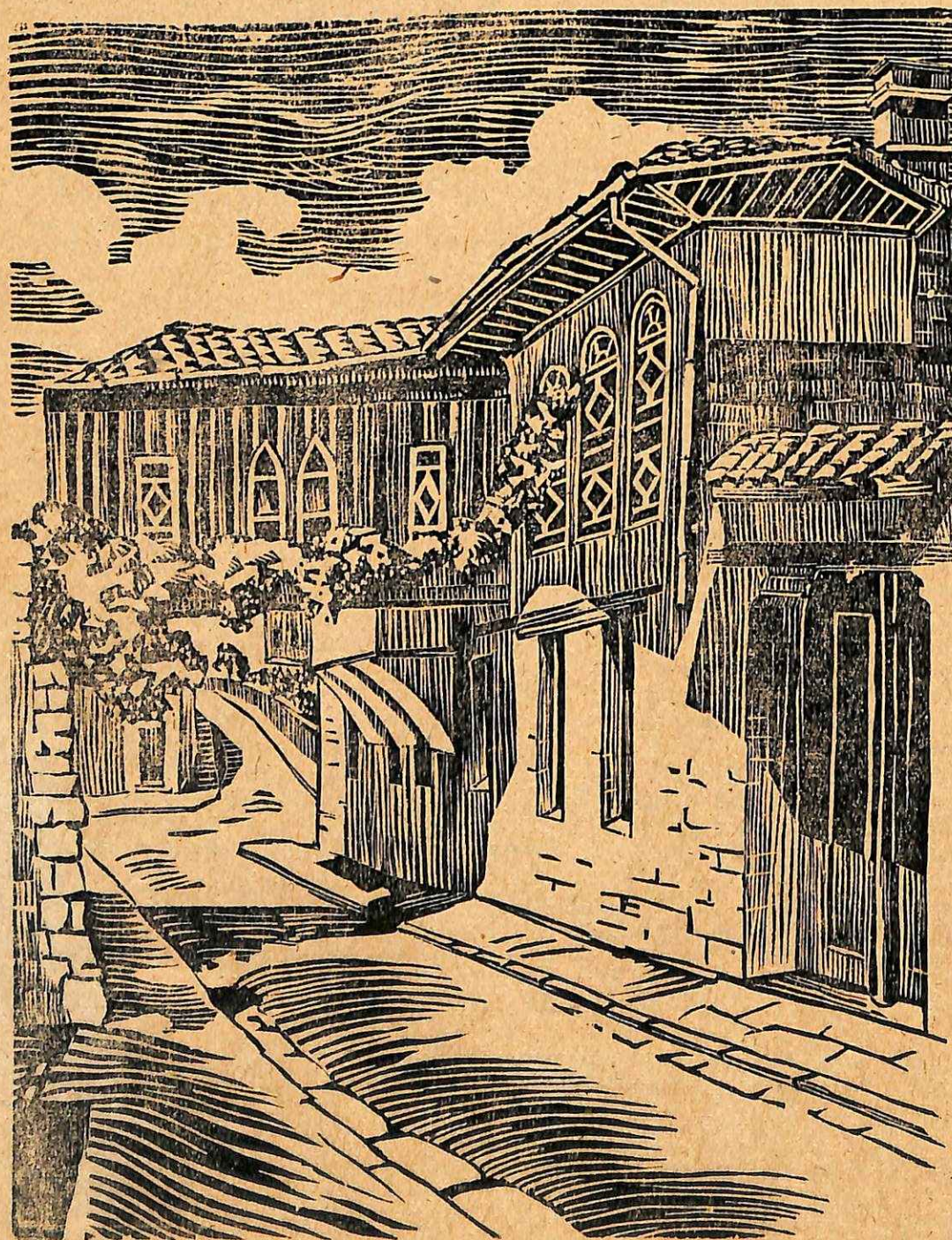
Ἀν. Χ. Τασιοῦλα : Ἡ ἑκατονταετηρίδα τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. — Βιβλι-
οκρισίες : (Δ. Σ. Σ. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά». Περιοδικὸν Σύγγραμμα. Τό-
μος ΙΔ.' 1939).

Οἱ ξυλογραφίες τοῦ τεύχους αὐτοῦ φιλοτεχνήθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Ν. Ση-
μηριώτη.

Τυπώθηκε στὸ Καλλιτεχνικὸ Τυπογραφεῖο Γεωργίου Ρουσσᾶ
Λόρδου Βύρωνος — 51 Γιάννινα

Ν. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΕΣ ΓΩΝΙΕΣ
ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΧΑΪΡΕΝΤΙΝ ΠΑΣΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 1944

ΤΕΥΧΟΣ 6

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τριών μερών γαμπρός ήμουν δώδεκα χρόνων σκλάβος
ποτέ μου δεν εξέδειασα τόν ύπνο νά χυρτάσω.
Και μιά Λαμπρή μιά Πασχαλιά μιά επίσημη μερούλα
στό χέρι μου ακούμπησα λίγο ύπνο νά πάρω
είδα ένα όνειρο κακό, κακό ήταν για τ' έμένα,
είδα φωτιά στα σπίτια μου, παντρεύουν την καλή μου.
Κι εγώ βαρειαναστέναξα και σείσ' καν τὰ σαράια
Βήκεν ή κόρ' στα κάγκελα κι' έξω στα παραθύρια:
— Ποιός είναι π' αναστέναξε και σείσ' κε τὸ σαράι;
"Αν είναι από τούς δούλους μου ρόγα νά τ' άβγατίσω
κι' αν είν' από τούς σκλάβους μου νά τότε ξεσκαβώσω.
— 'Εγώ είμαι π' αναστέναξα εγώ π' αναστενάζω,
έχω φωτιά στα στήθειά μου και χάλι στην καρδιά μου
είδα ένα όνειρο κακό, κακό ήταν για τ' έμένα
είδα φωτιά στα σπίτια μου, παντρεύουν την καλή μου.
— Κατέβα κάτω στ' άλογα και στους παληογριβάδες
και πάρε τόν καλλίτερο και σύρε νά την πάρεις —
Κατέβ' κε κάτω στ' άλογα και στους παληογριβάδες:
— Ποιός είν' από τούς μάρκους μου γρήγορος στα ποδάρια,
ποιός έχ' στα πόδια του φτερά στην ώρα νά με πάει,
νά τ' άβγατίσω την ταή σαραπέντε χουφτες,
νά τ' άβγατίσω τὸ νερό σαραπέντε τάσια —
"Ολ' έκλεισαν τὰ στόματα κανέναν δέ μιλούσε
και ένας γρίβας γέροντας είκοσι πέντε χρόνων
γύρισε στον άφέντη του νά τόν καλοκαρδίσει.
— 'Εγώ είμαι μάρκος γρήγορος στην ώρα νά σε πάω.
"Οσο νά σ' πῶ ώρα καλή πάω σαράντα μίλλια
κι' όσο ν' άφήσεις τόγε για πάω σαράντα πέντε
Γοργά τόν καρβέλι στο όρλο κατεράναι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ

Καλ Χατήρ

ΗΜΕΡΟΜ.

20.8.85

ΑΡΙΘ.

38324

Στή στράτα όπου πήγαινε στή στράτα πού πηγαίνει
καί τὸ Θεὸ παρακαλεῖ καί τὸ σταυρὸ του κάνει :

— Θέ μου νὰ βρῶ τὴ μάννα μου στή βρύση πού νὰ πλένει
νὰ βρῶ καί τὸν πατέρα μου στ' ἀμπέλι νὰ κλαδεύει —

“Ὅπως ἐπαρακάλαε ἔτσι πῆγε τοὺς βρῆκε

— Καλὴ μέρα γερόντισσα — Καλῶς τὸν ξένο ποῦρθε —

— Πές μου νὰ ζεῖς κυροῦλα μου θεὸς νὰ σὲ φυλάει
ὁ γάμος ὅπου γίνεται ταποῦ θὰ τὸν προπύσω ;

— “Ἄν ἔχεις μᾶρκο γρήγορο στήν τάβλα πού νὰ πίνουν

κι' ἂν ἔχεις μᾶρκο ἀναργο στή στράτα νὰ πηγαίνουν —

Βιτσιὰ δίνει τοῦ μάρκου του καί πάει σαράντα μίλλια

καί βρῆκε τὸν πατέρα του στ' ἀμπέλια νὰ κλαδεύει

— Γειά σου χαρά σου γέροντα — Καλῶς τὸν τὸν λεβέντη —

— Ὁ γάμος ὅπου γίνεται ταποῦ θὰ τὸν προπύσω ;

— “Ἄν ἔχεις μᾶρκο γρήγορο στήν τάβλα πού νὰ πίνουν

κι' ἂν ἔχεις μᾶρκο ἀναργο στή στράτα νὰ πηγαίνουν.

Βιτσιὰ δίνει τ' ἀλόγου του στή χώρα κατεβαίνει

Καί πάεισε καί τοὺς εὔρηκε στήν τάβλα ὅπου πῖναν

— Καλὴ σας μέρα ἄρχοντοι καί γειά σας παλληκάρια

Ποῦ κάθοντ' οἱ ἀκάλεστοι καί πού οἱ καλεσμένοι ; —

— Στήν κορυφή οἱ ἀκάλεστοι, στὸν πάτο οἱ καλεσμένοι —

— Συνήθεια ἔχετε κακὴ σὲ τοῦτο δῶ τὸν τόπο

πού κρύβετε τὰ νηόγαμπρα νὰ μὴν τὰ ἴδουν οἱ ξένοι.

Γιὰ φέρτε τὴ νυφοῦλα σας νὰ τὴν κεράσ' ὁ ξένος —

“Ἐτρεξε ὁ βλάμης τοῦ γαμπροῦ νὰ πάει νὰ τοῦ τὴ φέρει.

Καθόταν μέσα σὲ οὐντὰ πού κάθονταν νεράιδες

ποῦχε τὸ πᾶτωμα χρυσό, τοὺς τοίχους ἀσημένιους,

ποῦχε καί τὸ νταβάνι του ὄλο μαργαριτάρια·

τριγύρω τῆς παράστεκαν πεντ' ἔξ ὀχτῶ ἀγγέλοι

πού τῆς ἐσιάζαν τὰ μαλλιά, τῆς σιάζαν τὶς πλεξοῦδες,

τῆς πλένανε τὸ πρόσωπο μὲ τριανταφυλλονέρι·

τρεῖς τέσσερες καλότυχες ράβανε τὸ φουστάνι

καί ἕνας ράφτης ξακουστός κέντιζε τὴν ποδιά τῆς,

κι' ἕνα μικρὸ παιδόπουλο ἔδενε τὰ παπούτσιά.

— “Ἐλα κοντὰ νεράιδα μας νὰ σὲ κεράσ' ὁ ξένος !

Τὴν πῆρ' ἀπὸ τὸ χέρι τῆς τὴν πῆγε στοὺς ἀρχόντους.

Ράγισεν ἡ καρδοῦλα του ὅταν τὴν εἶδ' ὁ ξένος

κι' ἀπ' τὸ χρυσὸ τὸ στόμα του βῆκαν δυὸ - τρία λόγια :

— Εὐτυχισμένοι οἱ γαμπροὶ πού παίρνουν τέτοιες νύφες !

“Ἀπλῶσε τὸ χεράκι του νὰ τὴν κεράσ' ὁ μαῦρος

καί κείνη τὸν ἐγνώρισεν ἀπ' τὴ γλυκειά του κρίση,

γνώρισε καί τὸ λάβωμα πού εἶχε στὸ λαιμὸ του,

εἶδε τὸ δαχτυλίδι τῆς στ' ἀριστερό του χέρι.

“Ἐπесе στήν ἀγκάλη του καί τὸν γλυκοκυττοῦσε.

— “Ἐσεῖς κεράσεταν φλουριά κι' ἐγὼ τὴν ἄρραβῶνα —

“Ἡ κόρη τότε φώναξε σ' ὅλους τοὺς καλεσμένους :

— Σῦρτε ξένοι μ' στὰ σπίτια σας, δικοὶ μου στὰ δικά σας

κι' ἐμένα ἦρθ' ὁ ἄντρας μου, τὸ πρῶτο μου στεφάνι !

(Εἰπώθηκε ἀπὸ τὴν Πανάγιω Γ. Κοσμᾶ. Ἀπὸ Μιχαλίτσι, ἐτῶν 50)

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χρ. Ἰ. Σούλη)

ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥΡΚΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ *

Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἀρτα ὁ Τούρκος περιηγητὴς Ἐβλιά Τσελεπῆς ἦρθε κατὰ τὰ 1680 στὰ Γιάννινα. Ἡ πορεία του ἔγινε διὰ τοῦ παλαιοῦ ἡμιονικοῦ δρόμου πού περνοῦσε ἀπὸ τὸ χάνι Καρβασαρά πούναϊ κοντὰ στὸ χωριὸ Μουλιανὰ καί τὰ Πέντε Πηγᾶδια. Τὸ χάνι τοῦ Καρβασαρά τὸ λέγει χάνι Καποῦ Ἀγᾶ καί τὸ περιγράφει ὡς ἑξῆς «Εἶναι ἕνα μεγάλο χάνι μὲ πενήντα καπνοδόχους, σεπασμένο μὲ κεραμίδια καί εἶναι κτῆμα τοῦ ἄλλοτε βεζύρη τῆς Αἰγύπτου Χαδούμ Ἀβδούλ Ραχμὰν Πασᾶ». Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πόρτα του ἦταν ἡ ἐπιγραφή «Ἀβδούλ Ραχμὰν Ἀγᾶς Καποῦ Ἀγασὶ ἐκ θεμελίων τὸ χάνι τοῦτο οἰκοδομήσας ὕψωσε τὰ χέρια του εἰς τὸν Θεὸν καί εἶπε τὴν χρονολογίαν ..... ἄξιός ὁ μισθός του καί ἡ παραμονὴ του εἰς τὸν παράδεισον».

Μετά τὸ χάνι τοῦτο ἀφοῦ πέρασε ὅπως γράφει ἀπόκριμνα καί ἐπικίνδυνα μέρη ἔφτασε στὰ γνωστὰ Πέντε Πηγᾶδια, καί ἀπ' ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ πορεία ἀνάμεσα ἀπὸ ἀμπέλια καί κήπους (;) ἔφθασε στὸν κάμπο τῶν Γιαννίνων στὸ τσιφλίκι τοῦ Μπεμπρή Πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνης, ὅπως ὁ ἴδιος παρακάτω λέγει, Πασᾶς τῶν Γιαννίνων (1). Ἐκεῖ βοῖσκει χάνι μεγάλο «ἀν φρουριο» μὲ μαγαζιά. Ἰσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸ ἐρειπωμένο χάνι Ροβίλιο· στὸ ἢ τὸ Μεσιὸ χάνι πού εἶναι κοντὰ στὸ Αὐγό.

Μετά τὴ σύντομη αὐτὴ περιγραφή τῆς πορείας του ἀπὸ τὴν Ἀρτα στὰ Γιάννινα ἀρχίζει ἡ περιγραφή τοῦ μεγαλοπρεποῦς Φρουρίου τῶν Γιαννίνων.

Ὁ Ἐβλιά ἐπισκέφθηκε τὰ Γιάννινα κατὰ τὸ 1680 δηλ. ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σκυλοσόφου, πού ἔγινε στὰ 1611. Ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖνης ἔφερε τρομερὴ μεταβολὴ στὰ Γιάννινα καί στήν Ἠπειρὸ, ἴσως μεγαλείτερον, ἀπὸ ἐκεῖνη τῶν 1430 ὅταν τὰ Γιάννινα

τὰ πῆραν οἱ Τούρκοι, γιὰ τὴν τότε τὰ πῆραν μὲ συνθήκη, ἐνῶ στὰ 1611 ὕστερα ἀπὸ ἐπανάστασιν αἱματηρὴν, πού ἄλλαξε σχεδὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς πόλεως. Οἱ χριστιανοὶ ἐδιώχτηκαν ἀπὸ τὸ Φρούριο, πολλοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως καθὼς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀλλαξοπίστησαν, γιὰ νὰ σώσουν τὶς περιουσίαις των καί τὰ κτήματά των καί πολλὰς οἰκογένειας ἀρχοντικὰς ἔφυγαν. Τότε κυρίως ἀλλαξοπίστησαν καί οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσαμίουριᾶς καί Βορείου Ἠπείρου.

Οἱ πληροφορίες τοῦ γιὰ τὸ Φρούριο τῶν Γιαννίνων εἶναι κυρίως τοπογραφικὰς, ἀλλὰ μᾶς εἶναι πολυτιμὰς, γιὰ τὴν ἐλάχιστην ἔχομε γι' αὐτὸ, κυρίως τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Ἀπὸ ὅσα μᾶς γράφει γιὰ τὸ φρούριον, φαίνεται πῶς λίγο ἀλλάξε ἀπὸ τότε, καί οἱ τροποποιήσεις καὶ ἐπιδιορθώσεις πού ἔκαμε ἀργότερα στὰ 1815 ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἦταν πολὺ μικροὶ καί σχεδὸν ἀσημαντοί. Ὅταν ὁ Ἐβλιά τὸ ἐπισκέφτηκε, εἶχαν περῇ 150 χρόνια ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ Δεσποτάτου, ἀλλὰ εἴτανε ἀκόμη στήν κατὰστασιν πού τὸ εἶχαν ἀφήσει οἱ Βυζαντινοὶ καί οἱ Φράγγοι Δεσποτεῖς τῆς Ἠπείρου. «Ἀδῶ τῆς ἀρχαίας κατασκευῆς του, λέγει, τὰ τεῖχη του εἶναι μαῦρα καί σε μερικὰ σημεῖα ὀρεινὰ». Ἀπὸ τὴν λεπτομερὴ περιγραφή πού μᾶς κάνει μποροῦμε τὰ καταλάβουμε καί νὰ ἀναπαραστήσουμε τὴ Βυζαντινὴν του κατασκευή.

Προτοῦ ἀρχίσει τὴν περιγραφή τοῦ Φρουρίου λέγει μερικὰ πράγματα ἀκατανόητα γιὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος Γιάννινα καθὼς καί γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ιδρύσεώς των.

«Ἐκυριεύθη, γράφει, ἀπὸ τοὺς ἀλλοθροῖσκους, ἀπὸ τὸν Ἀβρανὸς βῆν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ καί εἶναι ἔδρα σαντζακίου (νομῶν). Τὰ δημόσια ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς 460.260 ἀκτσὺδες (νομίσματα τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης). ἔχει

* Συνέχεια

(1) Στὸν πίνακα τῶν Πασᾶδων τῶν Γιαννίνων πού δημοσίευσεν στήν ἐφημε-

ρίδα «Ἠπειρος» ἀριθ. φύλ. 7835 τῆς 27 Μαΐου 1934.

ἀρχηγὸν στρατοῦ καὶ χωροφυλακῆς καὶ 4.000 στρατιῶτες. Θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν Μουσουλμάνο, στρατηγὸν Γιαννίνων, ἀρχηγὸν συντεχνιῶν, οἰκονομικὸν ἔφορον, τελώνην, σούμπασην καὶ ἀρχιμηχανικόν. Οἱ Ρωμιοὶ ἔχουν δέκα πρωτόγερους (κεχαγιάδες) ».

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μικρὴ αὐτὴ εἰσαγωγὴ ἀρχίζει νὰ περιγράφει τὸ Φρούριο ὡς ἑξῆς :

«Τὸ Φρούριον τῶν Γιαννίνων βρίσκεται στὴν ἄκρῃ τῆς λίμνης καὶ εἶναι κτισμένο ἐπάνω σὲ βράχους σὲ ὠραία τοποθεσία μὲ θαυμάσιο δριζόντα. Εἶναι μεγαλοπρεπές, ἰσχυρὸ καὶ καλοφκισμένο. Ὁ γύρος του εἶναι τρεῖς χιλιάδες βήματα ». Ἐξακολουθοῦν ἀσημάντες καὶ κουραστικὲς λεπτομέρειες καὶ ἔπειτα γίνεται λόγος γιὰ τὶς πύλεις τοῦ Φρουρίου καὶ ἀπ' αὐτὲς συμπεραίνουμε ὅτι ἡ κυρία πύλη τοῦ Φρουρίου δὲν ἦταν ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἀλλὰ πρὸς τὴ λίμνη κοντὰ στὴ Σκάλα.

«Ἡ πρὸς νότον μεγάλη πύλη βλέπει πρὸς τὴν μεγάλην συνοικίαν καὶ εἶναι χαμηλὴ καὶ θολωτὴ. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν ἀπέναντι συνοικία. Ἐφιπποὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθουν οὔτε ἀμάξια. Ὑπάρχει καὶ μικρὰ μυστικὴ πύλη πρὸς νότον καὶ ἀριστερὰ τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατεβαίνουν στὴ λίμνη γιὰ νερὸ μὲ σκάλα σκαλισμένη στὸ βράχο. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ὁκτώ ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴν προμήθεια νεροῦ ἀπὸ τὴ λίμνη. Ὑπάρχει καὶ ἐσωτερικὸ μικρὸ φρούριο (ἵς καλέ), τὸ ὁποῖον ἔχει μικρὰ καὶ χαμηλὰ τείχη, ἐνῶ τὸ μεγάλο ἔχει μεγάλα καὶ ὑψηλά. Πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὰ τείχη εἶναι διπλά καὶ ὑψηλά ».

Ὁ Ἐβλιά δὲν ἀποδίδει στὸ φρούριο στρατηγικὴν ἀξία γιὰτὶ κεῖται σὲ σημεῖο ἀπομακρυσμένο καὶ στὸ κέντρο τῆς Ρούμελης. Ἐν τούτοις ὁμως ἀργότερα στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ποὺ τὰ Γιάννινα ἔγιναν πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του, ἔπαιξε σπουδαῖο ὄλο, καὶ γι' αὐτὸ πρὸ παντὸς ἔγιναν πρωτεύουσα. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὸ ἀνακαίνισε καὶ τὸ ἐπαδιόρθωσε σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες

τῆς τότε φρουριακῆς τέχνης ποὺ τὴν εἶχαν προαγάγει πρὸ παντὸς οἱ Βενετᾶνοι. Οἱ κάτοικοι τοῦ Φρουρίου, ποὺ εἶναι καθὼς λέγει ὅλοι Μουσουλμάνοι, κατοικοῦσαν σὲ τέσσερες συνοικίες, τὴν Ἀνω, τὴν Κάτω, τὴ Μέση καὶ τὴ συνοικία τοῦ Πασᾶ καὶ ἔχουν σπίτια ἀγώγεια καὶ καλοφκισμένα. Ἀπὸ ὅλα τὰ σπίτια ξεχωρίζει τὸ σαράγι τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, τὸ σαράγι τοῦ Χάμου καὶ τὸ σαράγι τοῦ Νάσου, χριστιανῶν πιθανῶς ποὺ διώχτηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Σκυλοσόφου. Γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ φρούριο (ἵς καλέ) λέγει, ὅτι ἀπέχει ἀπὸ τὸ βάρσοι δηλ. τὴν κεντρικὴ πόλιν μὲ τὴν ἀγορὰ, καὶ ὅτι σ' αὐτὸ κατοικοῦν ὁ Φρούραρχος, ὁ Κεχαγιάς, ὁ Ἰμιάμης, ὁ Μουεζίνης, καὶ ὁ ἀρχισφραγιδοφύλακας καὶ ὅτι καμμιά ἄλλη κατοικία δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ παρὰ μόνον ἀποθήκες καὶ ὑπόγεια γιὰ πυρομαχικά καὶ γι' αὐτὸ οἱ θύρες του εἶναι πάντα κλειστές.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ λεπτομερῆ περιγραφή τοῦ Φρουρίου κάνει λόγο γιὰ τὰ τζαμιά ποὺ εἶναι στὸ Φρούριο καὶ ἐπιμένει περισσότερο στὰ δύο, τὸ Φετιχιέ ποὺ εἶναι κοντὰ στὸν τάφο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸ τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ. Τὸ Φετιχιέ τὸ ὀνομάζει τζαμὶ τοῦ Καπλάν πασᾶ, ὁ ὁποῖος θὰ εἴτανε πιθανῶς ὁ ἀνακατασκευαστής του. Τοῦ τζαμιοῦ αὐτοῦ θαυμάζει τὴν διακόσμηση καὶ τὸν πλοῦτο καὶ ἐκθειάζει τὴν ὠραία καὶ περίοπτη θέση του ἐπάνω στὸ βράχο. Ἦταν μολυβδοσκεπάστο καὶ ὁ μιναρές του ἔμοιαζε σὰν οὐρανοξύστης. Ἀπὸ τὴν περιγραφή αὐτὴ καταφαίνεται πὺς τὸ σημερινὸ κτίριο τοῦ τζαμιοῦ αὐτοῦ εἶναι πολὺ νεώτερο. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ τζαμὶ ποὺ θαυμάζει καὶ ἐκθειάζει περισσότερο εἶναι τὸ τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀφιερώνει ἀρχετὰ. «Κεῖται, λέγει, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ Φρουρίου ἐπὶ βράχων, δεσπόζει ὅλης τῆς πόλεως καὶ εἶναι τερπνὸ, ὠραῖο καὶ φωτεινὸ. Καλύτερη τοποθεσία δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη στὴν πόλιν. Τὰ παραθύρια τοῦ περιστήου του εἶναι μεγάλα καὶ χρυσάλλινα καὶ τὸ ἐσωτερικὸ στρωμένο μὲ τάπητες. Ὁ ἄμβων τοῦ μιναρέ του εἶναι τεχνικώτατος καὶ φαίνεται σὰν νὰ μὴν στηρίζεται

ποῦθενά. Στὶς μαρμάρινες κολῶνες τοῦ περιστόου του εἶναι γραμμένες ἐπιγραφές καὶ διάφορα ποιήματα ἠθικά. (1) Πρὸς τὸ βόρειο μέρος τοῦ τζαμιοῦ ὑπάρχουν σοφάδες (οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερα σώζονται) ἀπὸ τοὺς ὁποῖους τὸ θέαμα τῆς λίμνης εἶναι ἔξοχο. Στους σοφάδες αὐτοὺς μαζεύνονται οἱ πιστοὶ καὶ λόγιοι καὶ συζητοῦν διάφορα ζητήματα θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα. Ἐδῶ εἶναι καὶ οἱ τάφοι τῶν Σαχὶν βέη, Μπεχλιβάν πασᾶ, Μερπη πασᾶ, τῶν παιδιῶν καὶ συγγενῶν τοῦ Ἀρσλάν πασᾶ καθὼς καὶ τοῦ ἰδίου (2). Περιγράφει ἔπειτα τὰ διάφορα οἰκημάτια τοῦ περιβόλου τοῦ τζαμιοῦ καὶ κυρίως τὸν Μεντρεσέ του (3).

Στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ Μεντρεσέ, λέγει, ἀπάνω ἀπὸ τὴ λίμνη, ὑπάρχει περιώτερο ποὺ ἔγινε στὴ μνήμη τοῦ Καπουτζή Μουσταφᾶ Μπέη, Δεφτερτὰ Ζαδέ, γιὰ τοὺς ἀπόρους καὶ δυστυχεῖς. Ἀναφέρει ἔπειτα καὶ περιγράφει συνοπτικὰ καὶ τὰ ἄλλα τζαμιά τοῦ Φρουρίου καὶ τῆς πόλεως, ἀντιγράφει ἐπιγραφές των καὶ μᾶς δίνει πολὺτιμες πληροφορίες γι' αὐτὰ, πολλὰς τῶν ὁποίων δὲν συμφωνοῦν μὲ ὅσα γράφει ὁ Ἰ. Λαμπριδῆς στὰ Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα (Περιγραφή τῶν Ἰωαννίνων τεύχος Α' Ἀθῆναι 1887 σ. 73—79). Γιὰ τὴν πέριξ τοῦ Φρουρίου τάφου λέγει ὅτι δὲν εἶχε νερὸ καὶ ὅτι «ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀλλοθρήσκων τὸ Φρούριο ἦταν σὰ νησὶ ἂν δὲ καὶ τώρα ἦταν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο

(1) Αὐτὰ σώζονται καὶ σήμερα. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές αὐτὲς τίς ἔχω δημοσιεύσει (βλ. Χρ. Ἰ. Σούλη, Τουρκικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἰωαννίνων «Ἠπ. Χρονικά» τ. Η' τοῦ 1933 σ. 84—98).

(2) Ἀπὸ τοὺς τάφους αὐτοὺς σώζονται σήμερα μονάχα ὁ τάφος τοῦ Ἀσλάν πασᾶ καθὼς καὶ ὁ τάφος τοῦ Καπλάν πασᾶ πεθεροῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ ἔγινε ἀργότερα.

(3) Μεντρεσέδες ἔλεγαν οἱ Τούρκοι τὰ σχολεῖα ποὺ ἦταν κοντὰ στὰ τζαμιά, ὅπου οἱ μαθηταὶ διδασκότανε γραφὴ καὶ ἀνάγνωσθ καὶ πρὸ παντὸς τὸ κοράνιο.

θὰ ἐδωροεῖτο ἓνα πολὺ ἰσχυρὸ Φρούριο ».

Ὑστερα ἀπὸ τὴν περιγραφή τῶν τζαμιῶν κάνει λόγο γιὰ τοὺς Μεντρεσέδες δηλ. τὰ τουρκικὰ σχολεῖα τῶν Γιαννίνων ποὺ λειτουργοῦσαν τότε στοὺς περιβόλους τῶν τζαμιῶν καὶ ἔπειτα περιγράφει τὶς συνοικίες τῆς πόλεως. «Γὰ Γιάννινα, λέγει, ἔχουν τριαντα ἑπτὰ συνοικίες, δέκα ὁκτώ Μουσουλμανικὲς, δέκα τέσσερες ἀλλοθρήσκων ἀμαρτωλῶν (δηλ. χριστιανῶν), τέσσερες ἐβραίων καὶ μίαν ἀθηγγάνων». Ἐκ τῶν τουρκικῶν συνοικιῶν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα μόνον τοῦ Σεραγίου τοῦ Ναμαζγκιτχ, τοῦ Σιαπιαδίν καὶ τῶν Λιθαριτσιῶν. Γὰ Λιθαρίτσια λέγει ὅτι ὀνομάζονταν καὶ συνοικία τοῦ Ὁρολογίου, γιὰτὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ὠραῖο ὠρολόιο. Ἀπο τὶς συνοικίες τῶν χριστιανῶν, τῶν γουρουνῶν ὅπως τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος, ἀναφέρει τὸ Πληθοκοπεῖο, τὸ Τουρκοπάλονκο (ποὺ εἶναι ἡ σημερινὴ Σαράβα) καὶ τὴν Καλοῦτσανη. Ἐπειτα ἀρχίζει νὰ περιγράφει τὴν πόλιν μὲ κάποιες ὑπερβολές κάπου ποὺ φανερώνουν τὸν πλοῦτο καὶ τὴν τιμὴ τῶν Γιαννίνων τὴν ἐποχὴ αὐτὴν.

«Ἡ πόλιν, λέγει, ἔχει 4.000 σπίτια μικρὰ καὶ μεγάλα, λιθόκτιστα σκεπασμένα μὲ κεραμίδια. Ὑπάρχουν καὶ μεγάλα (σαράγια) μὲ μεγάλες αὐλές, ἀμπελὶα καὶ κήπους. Μερικὰ σπίτια ἀπὸ τὰ θεμέλια ὡς τὴ μέση εἶναι χτισμένα μὲ πέτρες καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἐπάνω μὲ ξύλα (τσατμά). Διοικητὴς τώρα εἶναι ὁ Μερπη πασᾶς, παιδὶ τοῦ Ἀρσλάν πασᾶ, ποὺ εἶναι ἐξόριστος εἰς τὰ Χανιά τῆς Κρήτης. Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν ἑνὸς μεγάρου ὑπάρχουν πλέον ἀπὸ τετρακόσια δωμάτια καθὼς καὶ ἀκούρια σταῦλοι καὶ μαγειρεῖα, καὶ γενικῶς τὰ παρὰτμήματα τοῦ τὸν μεγάλου χώρου του, τοὺς προθαλάμους του, τὰ δωμάτια του, τοὺς ὑπηρετές του, τοὺς λουτρῶνες του, τοὺς κήπους του, τοὺς ἀνθῶνες του, τὰ ἀμπέλια του εἶναι δύσκολο νὰ τὰ περιγράψει ἄνθρωπος. Οἱ αὐλὲς τῶν μεγάρων εἶναι μεγάλες καὶ μέσα τους οἱ σωματοφυλάκες καὶ οἱ διάφοροι ἐπιστάτες καὶ φρου-

ροί μποροῦν νὰ κυκλοφοροῦν ἀνετα καὶ νὰ παίζουν ρίχνοντας ἀκόντιο». Ἐπαινεῖ ἔπειτα τὴν εὐγένεια τῶν κατοίκων, τὴν πατροπαράδοτη φιλοξενία. «Ἀρνησὴ φιλοξενίας γιὰ τοὺς Γιαννιώτες, θεωρεῖται ντροπὴ». Περιγράφει ἔπειτα τὰ χάνια, τοὺς λουτροῶνες (χαμάμια) ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαίρει ἓναν ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ τζαμί Ναμαζγκιζ, «παλαιὸς λιθόκτιστος καὶ σὲ τοποθεσίᾳ ὑγιεινὴ μὲ νερὸ πολὺ καθαρὸ καὶ νόστιμο» τὰ δὲ ἰδιωτικὰ λουτρὰ τῶν σπιτιῶν τὰ ἀνεβάζει σὲ 845.

Ἐπειτα περιγράφει τὴν ἀγορὰ μὲ τὰ 1900 καταστήματα. Ταχτικά, λέγει, ἔρχονται στὰ Γιάννινα ἐπισκέπται ἀπὸ τίς πόλεις τοῦ Βενετικοῦ κόλλου, τὴν Πάργα, τὴ Σαγαδά καὶ τὰ ἰχθυοτροφεία (προφανῶς Πρέβεζας καὶ Βουθρωτοῦ) καθὼς καὶ ἀπὸ διάφορα Φραγκοκρατούμενα μέρη καὶ κυρίως ἔμποροι μεταξωτῶν καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων. Ἐχουν ὠραία καταστήματα, ὁφεία καὶ χρυσοχοεῖα. Στὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχε καφενεῖο πολὺ μεγάλο καὶ ζωγραφισμένο, ποὺ χωροῦσε χιλιάδες ἀνθρώπους καὶ συγκέντρωνε τοὺς λογίους καὶ τοὺς εὐγενεῖς Γιαννιώτες. Ἰδιαίτερη μνεῖα κάνει γιὰ τὴν ἔλλειψη τοῦ πηγαιῖο νεροῦ, ἀν καὶ λέγει ὅτι οἱ συνοικίαι τοῦ Φρουρίου ὑδροῦνται ἀπὸ τὴ λίμνη καὶ ὅτι καθε σπιτί τῆς πόλεως ἔχει ἓνα καὶ δύο πηγάδια, ἐκτὸς ἀπὸ ἓκείνα ποὺ βρίσκονται στὶς πλατεῖες καὶ στοὺς δρόμους. «Δῶρο τοῦ Θεοῦ, λέγει, λογίζεται ἡ βρύση ποὺ εἶναι στὸ σπιτί τοῦ Ἱμπραήμ Τσελεπῆ, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή «Τὸ τρεχοῦμενο αὐτὸ νερὸ τοῦ Παραδείσου ἔγινε διὰ φιλανθρωπικὸς σκοποῦς. Ἔτος 1081» (1670) Ἐντύπωση τοῦ ἔκαμαν τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα νεκροταφεῖα μὲ τίς μεγάλες ἀνεπίγραφες πλάκες τοὺς καὶ ἡ μεγάλη ἔκταση τῆς πόλεως ποὺ τὴ θεωρεῖ ἀποτελεσμα τῶν μεγάλων περιοχῶν ποὺ ἔχει καθε σπιτί. Ἐπαινεῖ τοὺς δρόμους τῆς γιατί δὲν ἔχουν λάσπη λόγῳ τοῦ ἀμμόδους ἐδάφους, καὶ λέγει ὅτι μερικοὶ ἔχουν κληματαριῆς καὶ δένδροστοιχίαι ἀπὸ πλατάνια καὶ ἱτιές. Ἐπειτα ἀπὸ τίς λεπτομερεῖς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει γιὰ

τὴν πόλιν μᾶς δίνει καὶ μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ μεγάλη ἐμποροπανήγυρη ποὺ γινότανε κάθε χρόνο στὰ Γιάννινα, ποὺ δείχνει τὴ μεγάλη ἐμπορικὴ ἀκμὴ τῶν. «Νοτιοανατολικά στὴ συνοικία τῶν Ἀθιγγάνων εἶναι χτισμένο ἓνα χάνι πολὺ μεγάλο, τετράγωνο καὶ λιθόκτιστο, ποὺ μοιάζει σὰ φρούριο. Σ' αὐτὸ γίνεται κάθε χρόνο μεγάλη ἐμποροπανήγυρη. Κεῖται στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀρτα καὶ κτίστηκε ἀπὸ τὸν μακαρίτη Γαζή Ἀλῆ πασᾶ. Ἐχει τέσσερες θύρες μεγάλες ἀπὸ τὰ τέσσερα μέρη καὶ τέσσερις δρόμους πρὸς τὴν ἀλλή του. Κάθε χρόνο ἔρχονται χιλιάδες ἄνθρωποι, Ρωμηοί, Ἀραβες καὶ Πέρσαι γιὰ νὰ ἀγοράσουν καὶ πουλήσουν διάφορα ἐμπορεύματα καὶ ἔτσι γίνεται μεγάλη κυκλοφορία χρημάτων. Διαρκεῖ δέκα συνεχὴ μερονύχτια μὲ διασκεδάσεις καὶ μεγάλη εὐθυμία. Τέτοια πανηγύρια γίνονται εἰς Δόλιανη (;) Ἐλασσῶνα καὶ Σκόπια».

Τελειώνοντας τὴν περιγραφὴ τῶν Γιαννίνων ἐξαίρει τὸ ἐξαιρετὸ κλίμα τῶν, τὰ ὠραία καὶ πασίγνωστα φαγητὰ τῶν μὲ τὰ παχειὰ ψητὰ, τὸ ὠραῖο ἀσπροψωμί, τὰ σημίτια τῶν, τίς κοτόπιττες τῶν, τὰ πιλάφια τῶν καὶ τοὺς μπακλαβέδες τῶν. Τοῦ κᾶνον ἑντύπωση οἱ ὠραῖοι καὶ κομψευόμενοι νέοι, μὲ τὸ υπερήφανο νεανικὸ ὕφος τῶν, τὴ σωματικὴ τους ἀριότητα, τοὺς εὐγενικοὺς τῶν τρόπους, τὴν τιμιότητά τους καὶ τὴν εὐγλωττίαν τους. «Ἡ γλῶσσα τῶν, λέγει, εἶναι ἑλληνικὴ καὶ τέτοιοι νέοι μὲ τιμὴ καὶ ὑπόληψη θελκτικοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι μόνο στὰ μεσόγεια μέρη τοῦ Μωριά παρατηροῦνται». Πολύτιμες εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει γιὰ τὴν ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν Γιαννίνων τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. «Ὅλοι οἱ ἀρχόντοι φοροῦν σαρίκι χρυσοῦμένο καὶ ἐπανωφόρι μεταξωτὸ μὲ γοῦνα, οἱ δὲ νέοι ἐνδυμασία σφιχτὴ ἀπὸ τσόχα καὶ κατηφὲ καὶ στὸ κεφάλι σκούφια ἀπὸ κόκκινη τσόχα μὲ μαύρη λουρίδα στὴν ἀκρὴ. Στὴ μέση φοροῦν μεταξωτὸ πλεχτὸ ζωνάρι καὶ δίστομο μαχαίρι καὶ στὰ πόδια τὰν περισκελίδα ποὺ εἶναι θηλυκωμένη μὲ κόπτες καὶ παπούτσια κίτρινα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΜΠΩΝΤΛΑΙΡ
(Ἀπὸ τ' Ἀνθη τοῦ Κακοῦ)

L V

ΤΟ ΑΝΕΠΑΝΟΡΘΩΤΟ

I

Μποροῦμε τὴν παλιά Τύψη, τὴ βαριά νὰ πνίξουμε,
ποῦ ζεῖ, σαλεύει καὶ στριφογυρνᾷ,
ποὺ τρέφεται ἀπὸ μᾶς σὰν τὸ σκουλήκι ἀπὸ τὰ πτώματα,
καὶ σὰν τὴν κάμπια ἅπ' τὴ βαλανιδιά;
μποροῦμε τὴν ἀνήλεη τὴν Τύψη νὰ τὴν πνίξουμε;

Σὲ ποῖο κρασί, ποῖο φίλτρο, σὲ ποῖο βότανο,
θὰ πνίξουμε τὸν παλιὸ τοῦτο ἐχθρὸ,
τὸν καταστρεπτικὸ σὰν τὴν ἑταῖρα καὶ τὸ λαίμαργο,
καὶ σὰν μυρμήγκι ὑπομονητικὸ;
σὲ ποῖο κρασί; ποῖο φίλτρο; σὲ ποῖο βότανο;

Πές το, ἂν τὸ ξέρεις, ὦ! πές το ὠραία μάγισσα,
σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἅπ' ἀγωνία γεμᾶτο,
σ' αὐτὸν ποὺ ξεψυχᾷ κι' οἱ λαβωμένοι τὸν τσακίζουνε,
ποῦ ἔναι ἅπ' τὸ πέταλο τ' ἀλόγου κάτω,
πές το, ἂν τὸ ξέρεις, ὦ! πές το ὠραία μάγισσα,

Σ' αὐτὸν ποὺ ξεψυχᾷ κι' ὁ λύκος τὸν μυρίζεται
καὶ τὸ κοράκι τὸν παραμονεύει,
σ' αὐτὸν τὸν τσακισμένον στρατιώτη, ἂν πρέπει ἀνέλπιδα
τὸν τάφο του καὶ τὸ σταυρὸ του νὰ γυρεῖται
σ' αὐτὸν ποὺ ξεψυχᾷ κι' ὁ λύκος τὸν μυρίζεται!

Μποροῦμε ἓνα οὐρανὸ μαῦρο σὰ λάσπη νὰ φωτίσουμε;
μποροῦμε νὰ ξεσκίσουμε σκοτάδια
πυκνότερα ἀπὸ πίσσα, δίχως ἀστραπὲς νεκρώσιμες,
δίχως ἀστέρια, ξημερώματα καὶ βράδια;
μποροῦμε ἓνα οὐρανὸ μαῦρο σὰ λάσπη νὰ φωτίσουμε;

Ἡ ἐλπίδα ποὺ τοῦ Πανδοχείου τὰ τζάμια φώτιζε,
ἐσβύστη, πέθανε γιὰ πάντα καὶ παντοῦ!
Χωρὶς φεγγάρι, ἀχτίδες, πῶς νὰ βροῦμε ποὺ ξενίζουμε
τοὺς μάρτυρες ἑνὸς δρόμου κακοῦ;
Ὁ Διάλογος τοῦ Πανδοχείου τὰ τζάμια ὅλα τᾶσβυσε!

Τοὺς ἀγαπᾶς τοὺς κολασμένους, λατρευτὴ μου μάγισσα;
Πές, ξέρεις τ' ἀσυγχώρετα ἁμαρτήματά μας;
Ξέρεις τὴν Τύψη, τὰ φαρμακερὰ τὰ βέλη τῆς,
ποῦ χροῦνε στόχο τὴν καρδιά μας;
Τοὺς ἀγαπᾶς τοὺς κολασμένους, λατρευτὴ μου μάγισσα;

Τ' ἀνεπανόρθωτο μὲ τὸ καταραμένο δόντι του
μνημεῖο, τὴν ψυχὴ μας, τρισάθλιο, ροκανίζει·
καὶ σὰν τερμίτης τὸ οἰκοδόμημα συχνὰ στὴ βάση του,
μὲ λύσσα τὸ χτυπᾷ καὶ τὸ γκρεμίζει.
Τὸ ἀνεπανόρθωτο μὲ τὸ καταραμένο, ροκανίζει, δόντι του!

II

Εἶδα στὸ βάθος ἑνὸς πρόστυχου θεάτρου κάποτε,
ποὺ τὸ ξετρέλλαινε μιά ὀρχήστρα φρενιασμένη,
νὰ φωτανάβει μιά νεράιδα σ' ἕναν οὐρανὸ σὰν κόλαση,
μιά χαραυγὴν ἐξάισια ἀχτιδωμένη·
εἶδα στὸ βάθος ἑνὸς πρόστυχου θεάτρου κάποτε,

Μιά ὀλόφωτη νεράιδα, ὀλόχρυση, ἀχνοφτέρωτη,
χάμου τὸ μέγα Σατανᾶ νὰ τὸν πετάει·
μὰ ἡ καρδιά μου, ὅπου ποτὲ δὲν κατεβαίνει ἡ ἔκσταση,
εἶν' ἕνα θέατρο ὅπου μάταια κανένας καρτεράει
τὴ νεράιδα πάντα, πάντοτε, τὴν ἀχνοφτέρωτη!

(Ἀνέκδοτο)

Μεταφρ. ΓΙΩΡΓΗΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

;

Ποίονε ἀπ' τοὺς δυὸ ν' ἀγάπησα! Τὸν ἄλλον ἢ ἐσένα;
Τόσο τοῦ μοιάζεις πιά πολὺ... πολὺ σὰν προσωπίδα.
Σὰ ζωντανὴ ὅπτασίᾳ του — ποὺ ξεγελάει καὶ... μένα
σὰ μιά φωτογραφία του εἶσαι, ποῦεῖδα.

Στὸ μέτωπο τὸ σκεφτικό. Στὸ γέλιο σου τὸ πρᾶο,
στὸ βλέμμα, στὴν ὥχράδα σου, στὸ βάδει σου, στὸ μπόι
τοῦ μοιάζεις. Κι' εἶς ἡ αἰώνια — ἡ χάντρα ποὺ γυρνᾷ
στ' ἀθόρυβο τοῦ λοῖσμου μου κομπολόι.

... Καὶ πιά δὲν ξέρω, δὲν μπορῶ νὰ ξεχωρίσω! ὦ δρᾶμα!
μὴν εἶσαι αὐτὸς καὶ ξαναζεῖ; ἢ σὺ ποὺ ἔχεις πεθάνει;
Τόσο πολὺ σὰς μπερδεύει, ὅπως περνᾷτε ἀντάμα...
σὰ δυὸ σκιὲς στῆς σκέψης μου τὸ караβάνι

... παράφρονο ἀνακάτωμα! Μοιάζει μὲ παραμύθια.
Ποίονε ἀπ' τοὺς δυὸ σὰς νοσταλγῶ; Σὲ κάθε τι δικό σου,
στοῦ νοῦ μου κάθε πέταγμα ποῖον νὰ γυρεύω ἀλήθεια;
... ἐσένα ἢ τὸν πεθαμένο ἀδερφό σου;

Χαλκίδα

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

ΦΡΙΞΟΥ ΤΖΙΟΒΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

“Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς
μεταφραστές ποιημάτων, ὅτι δηλαδή
πρέπει νὰ ἔχουν ψυχικὴ συγγένεια
μὲ τὸν ποιητὴ ποὺ μεταφράζουν, ἔ-
τσι καὶ μὲ τὸ βιογράφο, τὸν κριτικὸ
ἢ τὸ σκιτσογράφο ἑνὸς ἐξαιρετικοῦ
προσώπου ἢ ἔργου, πρέπει νὰ υπάρ-
χει αὐτῇ ἡ ἐνωτικὴ—συγγενικὴ γραμ-
μὴ, ποὺ δημιουργεῖ ἀγάπη καὶ κατα-
νόηση. Πιστεύω πὼς αὐτὸ μοῦ συμ-
βαίνει ἀπέναντι τοῦ Κώστα Οὐράνη·
ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὸ ἔργο του χρονο-
λογεῖται ἀπὸ τὸ 1935 κι ἐξακολου-
θεῖ μὲ τὴν ἴδια ἐνταση ποὺ ὧρες—
ὧρες, φτάνει τὴ λατρεία καὶ τὸν πα-
ροξυσμό!

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Οὐράνη μοῦ
δίνει τὴν αἴσθηση ἑνὸς μεγάλου κή-
που περιτριγυρισμένου μὲ ψηλοὺς τοί-
χους, ὅπου μέσα του ἀναπνέουν καὶ
σιγοπεθαίνουν τὰ πιὸ παράδοξα φυ-
τά, ὅπου υπάρχουν νερά λιμνάζοντα
καὶ φύλλα σωροί. Οἱ κορυφές νὰ λυ-
γίζουν ἀπὸ ὄρμους, ἐξωτικούς καρ-
πούς, τὸ φῶς νὰ μελαγχολεῖ στὴ μό-
ναξιά καὶ οἱ δειλινὸι ἀνέμοι νὰ ρι-
γοῦν ἀπὸ ὑποθετικὲς ἱστορίες. Ὁ κή-
πος αὐτὸς εἶναι ὁ χώρος ποὺ κλεί-
σαμε γιὰ πάντα ὅ,τι πολυτιμὸ εἶχα-
με, τίς πλέον λεπταίσθητες καταστά-
σεις, φυλλομετρώντας τὰ τετράδια
τοῦ Κώστα Οὐράνη. Εἶναι ὁ χώρος
ποὺ ἐνοιῶσα σκοτοδίνη, πωμένος
μὲ τὰ λεπτὰ δηλητήρια τῶν νηπεν-
θῶν του στίχων.

Γιὰ νὰ γνωρίσει κανένας τὴ ζωὴ
τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, δὲν
ἔχω παρὰ νὰ μεταφέρω ὠρισμένα
κομμάτια ἀπὸ μιά συνέντευξή του
στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα».
«—Γεννήθηκα στὰ τέλη τοῦ 1890
καὶ πέρασα τὴν παιδική μου ἡλικία
σὲ μιά ἀρκαδικὴ κωμόπολη... Στὸ
γυμνάσιο τοῦ Ναυπλίου ἀπετύχχανα

νὰ μπῶ στὴ δεύτερη τάξη γιατί περ-
νοῦσα τίς ὥρες μου στὸ λιμάνι, κυτ-
τάζοντας ξενικὰ τρικάρτα καρά-
βια νὰ ξεφορτώνουν τὰ ἐμπορεύμα-
τά τους κι' ὄνειρευόμενος μακρυνὰ
ταξίδια... ἂν πῆρα ἀπολυτήριον ἀπὸ
τὸ Λύκειο Χατζηχρήστου τῆς Πόλης,
τὸ χρωστάω στίς...σχέσεις ἑνὸς θει-
οῦ μου μὲ τὸν λυκειάρχην καὶ κατό-
πι, στὴ Γενεῦν, στίς Βρυξέλλες, στὸ
Παρίσι... τὰ ταξίδια μοῦ ὁδῶσαν—μὲ
τὸ παραπάνω!—ὅ,τι ζήτησα σ' αὐτά:
τὴν ἀδιάκοπη ἀνανέωση τοῦ ἑαυτοῦ
μου, τὴν ἀπόδραση ἀπὸ τὴ νυκτοκυ-
ρεμένη, μονότονη ζωὴ, μοτίβα ἐξάρ-
σεως τῆς φαντασίας μου, ἐξαιρίες
στιγμὲς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς γυ-
ητείας, καὶ κυρίως, τὴ συναισθημα-
τικὴ ἐξάπατῶ, νὰ βαυκαλίζω μὲ τὴν
ἀλλαγὴ τόπων, ἐντυπώσεων, συναι-
σθημάτων, ζωῆς, τὸ ἀνικανὸ ποίη-
μας ψυχῆς πλασμένης νὰ θέλει, σχε-
δὸν πάντα, κάτι ἄλλο — χωρὶς νὰ
ξέρει τί ἀκριβῶς— ἀπὸ ὅ,τι τῆς προ-
σφέρει ἡ στιγμή, ἡ ὥρα ποὺ ζεῖ...
Ἡ πραγματικὴ μου ζωὴ, ἐκείνη τῆς
ὁποίας ἡ μνήμη μου διατηρεῖ τὴν
ἀνάμνηση, δὲν εἶναι τὰ γεγονότα,
δὲν εἶναι ἡ ζωὴ μου μέσα στοὺς ἀν-
θρώπους καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους,
ἀλλὰ ἡ ρευστὴ, ἀτμώδης καὶ μουσι-
κῆς, θάλεγα, ὕψης, ζωὴ τῆς φαντα-
σίας, τοῦ ρεμβασμοῦ, τῆς νοσταλγί-
ας καὶ τοῦ ὄνειρου, οἱ ἀπηχήσεις καὶ
προεκτάσεις ποὺ εἶχαν στὴν ψυχὴ
μου καὶ τὸ πνεῦμα μου οἱ ὁμορφί-
ες τῆς φύσης καὶ τῆς τέχνης, οἱ ἀκαθό-
ριστοι πόθοι ποὺ ἀνασηκῶνουν τὴν
ψυχὴ σὰν ἕνα κῶμα τοῦ βάθους, οἱ
ἐπίσης ἀκαθόριστοι κι' ἀναίτιες
θλίψεις ποὺ ἄλλοτε λικνίζουν κι ἄλ-
λοτε ματώνουν, καὶ τέλος οἱ ἀνα-
μνήσεις μου ἀπὸ τὸ Χαμένο Παρά-
δεισο τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας: ἀπὸ

τή γοητεία, τή μαγεία, τὸ θάμβος, τή χαρὰ καὶ τὸ μυστήριο τοῦ παραμυθένιου καὶ ποιητικοῦ κόσμου ποὺ ἐπλάθε ἡ παιδική μου φαντασία καὶ τοῦ ὁποῖου ἤμουν βασιλῆας — καὶ ὑπῆκοός... Πνευματική μου Παιτρίδα ἔγινε — κι' ἔμεινε — ἡ Γαλλία... ν' ἀνατείνει μιὰ ἐποχή ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχουν πόλεμοι, ἀνομοίωτες στάθμης πολιτισμοῦ μεταξύ τῶν λαῶν καὶ ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο *lupus lupo*!»

Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κώστα Ουράνη εἶναι τὰ *Driseen*, πρωτόλεια ποιήματα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεи σοβαρὸς λόγος γι' αὐτά. Τὸ 1920 ἐκδίδει τὶς «Νοσταλγίες». Ἀπὸ τότε δημοσιεύει ποιήματα στὴ Νέα Ἑστία σποραδικά. Οἱ «Νοσταλγίες» εἶναι ἕνας σταθμὸς γιὰ τὸν ποιητικὸ μας λόγο. Φέρνουν καινούρια θεματά καὶ οὐσία στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Τὰ μακρυνὰ λιμάνια τοῦ βορρᾶ καὶ οἱ χαῦνες ἀπὸ μεσογειακὴ ζέστη πολιτείες, οἱ βορινὲς χλωμές κοπέλλες καὶ οἱ παθητικὲς Ἰσπανίδες, ὁ κόρος, τὸ ταξίδι, οἱ τάφοι νέων Βασιληᾶδων, παλάτια μακρυνῶν πολιτειῶν, τὰ θέματα τοῦ ποὺ στὸ βάθος διακρίνει κανένας πάντα μιὰ θανάτη ρητὴ πλῆξη ζωῆς, μιὰ γεύση πικρῆς νοσταλγίας. Ποιήματα ἐλάσσωνος τόνου, χαμηλόφωνα καὶ ρεμβώδη. Ποιήματα ποὺ θυμίζουν Ρόντενμπαχ, καθαρῆς οὐσίας, ἀγνὰ καὶ ἀφογα. Φευγαλέες καταστάσεις δωματίων, τρόμοι διαδρόμων, κῆποι κλειστῶν καὶ ἐγκαταλειμμένων σπιτιῶν:

«Ὁ νοὸς μου πάει στοὺς παλιούς
[λησμονημένους κήπους
ποὺ μέσα τους κανεὶς ἀχὸς ζωῆς πο-
[τας δὲ φτάνει,
—Κήπους κατάκλειστων σπιτιῶν ὅπου
[οἱ κύριοί τους
ποῖος ξέρε! ξενητεύτηκαν εἴτ' ἔχου-
[νε πεθάνει».

Βασανιστικά τὸν πιέζει ἡ ἰδέα τῆς φυγῆς, τῶν μακρυνῶν ταξιδιῶν, ἡ περιπέτεια τοῦ αὐριοῦ καὶ τῶν ἀγνωστων λιμανιῶν. Δὲν ἔχει ρίζες, ἔχει μονάχα κάτι μεγάλα φτερά ταξιδιάρικα καὶ κάτι πολὺ ὁμορφες καὶ συγγρα-

τημένες μελωδίες στὰ στήθη του. Ἐχει ἀκόμα τὴ νοσταλγία τῶν περασμένων ὥρων. «Εἶμαι ἀπὸ τίς φύσεις ἐκεῖνες ποὺ δὲ μποροῦν νὰ νοιώσουν τὴν εὐτυχία παρὰ μόνον ὡς παρελθόν», σημειώνει ὁ ἴδιος. «Ὅλα τὰ πράματα μέσα στὸ μακρυνὸ διάστημα τοῦ χρόνου ἀπαλαίνονται, *θαμπώνουν, γίνονται τρυφερὰ καὶ λεπτότατα ὅπτασια:

«Στὸ σπίτι μας σὰ γύριζα, παλαιά,
[τὸ πατρικό,
οἱ ὀρταυσιές τῆς αὐλῆς ^{ταν παρὰ}
[ταγμένες
ὡσάν μικρὲς μαθήριες γιὰ μιὰν ὑπο-
[δοχή
μὲ ρόδινα καὶ γαλανὰ φορέματα
[ντυμένες.»

Τὶ ἀθωότητα λόγου! Συνηθισμένες λέξεις, μὰ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα μεγάλο. Τέτοια τετράστιχα θὰ τιμοῦσαν καὶ τὴν ὑπογραφή τοῦ *Etanais Jaimies* ποὺ γιὰ τὸ θάνατό του ὁ Ουράνης ἔγραψε ἕνα θαυμάσιο ἄρθρο.

Κάθε ποίημά του ἔχει ψυχικότητα. Μπορεῖ συνεχῶς νὰ κινεῖται στὸ ἴδιο κλίμα μὲ τὴν ἴδια διάθεση καὶ πικρία, μὰ ποτὲ τὸ ἕνα ποίημα δὲ θυμίζει ἢ ἐπαναλαμβάνει τὸ ἄλλο.

Ὅπως σὲ ἄλλους θ' ἀναζητοῦσαμε τὸ ἀνεκπλήρωτο τῶν πόθων τοὺς στίς γυναῖκες, ἢ στὴν κοινωνικὴ τους κατάσταση, στὸν Ουράνη πρέπει νὰ τὸ διακρίνουμε στὴν ἀκατάμαχητὴ ἰδέα τῆς φυγῆς, στὴ βουλιμία του γιὰ ταξίδια, στὴν ἀναζήτησὴ ἀνύπαρχτων ὄνειρικῶν τοπιῶν, μὲ μιὰ τυφλὴ ὁρμὴ ἀνθρώπου ἀπογοητευμένου ἀπὸ τὰ καθημερινὰ σχήματα ποὺ φθείρουν. Ἐχει ταξιδέψει πολὺ, μὰ γοητεύεται μόνον μὲ τὰ θαμπὰ σχέδια πολιτειῶν ποὺ εἶδε ἀπὸ ἕνα πλοῖο σαλπαρισμένο:

«Ἄν νοσταλγῶ—δὲν εἶναι ἐσᾶς, πό-
[λεις ὅπου ἔχω ζήσει»
πόλεις ποὺ σὰς ἐγνώρισα καὶ ποὺ σὰς
[ἔχω ἀφήσει,
μὰ κείνες, ταξιδεύοντας, ποὺ ἀντί-
[κρυσά ἕνα βράδυ
κι' εἶδα = μακρὰ! — τὰ φῶτα τους
[τ' ἀπείρα νὰ χορεύουν».

Ἡ γῆ μας γιὰ τοὺς τόπους Οὐ-

ράνη, εἶναι πάρα πολὺ κοινὴ καὶ δὲ σβῶνει τὴ φλόγινη προτροπὴ τῆς ψυχῆς τους. Πόσοι κοιῶθουν τὴν πρόταση «ταξιδεύω γιὰ νὰ ταξιδεύω;» Μεγάλο καὶ τυπικὸ παράδειγμα φυγῆς, στὴν παγκόσμια λογοτεχνία, ὁ Ρεμπώ. Τὸ τρελλὸ αὐτὸ παιδί ποὺ ἐγκατέλειπε τὸ σπίτι του, δίχως φράγκο, γιὰ νὰ γνωρίσει τὸ Παρίσι, ποὺ ἔγραφε μέσα σὲ ὄρες πυρετικῆς ἀποδράσεως τῆς ψυχῆς του, τὸ ἀριστουργηματικὸ ἐκεῖνο «Μεθυσμένο καραβι» ποὺ, τέλος, προχωρώντας πιο μακρὰ, ἴσως συνεπέστερος πρὸς τὶς παρορμήσεις τοῦ φλογεροῦ πάθους τῆς ἀποδημίας, τὰ παράτησε ὅλα καὶ τὴν *Τεχνή*, γιὰ νὰ ταξιδέψει.

Καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἄβουλους, Θέ μου, ἄς ἦταν δυνατό νὰ δοθεῖ τὸ χάρισμα ποὺ σπάζει κάθε εἶδους οἰσμά, νὰ τραβήξουμε μιὰν αὐγὴ μακρὰ πρὸς ὅλες τὶς παρθένες περιοχὲς τοῦ ἔξω καὶ μέσα μας χωροῦ. Ἐντελῶς γούτος ἀπὸ σημαίες καὶ πεποιησεις, ἀπὸ βάρη προγονικά, μόνοι — μ' ἕνα σάκκο λυρισμὸ καὶ τόλμη. Ἄς ἦταν δυνατό νὰ παίζαμε τὴ ζωὴ, τὴν ἀσφάλεια, τὶς ἀγάπες μας, σὰν τοὺς κλόουν σ' ἕνα σκυνὶ ἀπὸ φῶς, τεντωμένο, ἐνῶ κατὰ τὰ σκότη θὰ μᾶς περιμένουν μ' ἀνοιχτὸ στομάχι. Ἡ ἀμφιταλάντευση θάταν τόσο γοητευτικὴ! Κι' ἄς ἦταν, ἂν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ γνωρίσουμε τὴ μεταμέλεια, νὰ κλείναν νεκρά πρὶν τῆς ὥρας τ' ἄθῶα μάτια μας...

Ἡ παιδικὴ μνήμη τοῦ Ουράνη, ὅσο καὶ ἂν ἐλάχιστα ἀναφέρεται στὸ ἔργο του, μᾶς γεμίζει μὲ μιὰν ἐντονη νοσταλγία ἐνός χαμένου γιὰ πάντα παραδείσου. «Ὅταν συλλογιέμαι τὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ πίστευα στὸ ἄστρο τῶν μάγων, νοιώθω τὸν ἑαυτό μου τώρα σὰν ἀπογυμνωμένο ἀπὸ μιὰ βασιλικὴ πορφύρα, σὰν ἕνα ζητιάνο μπρὸς στὴν κατάκλειστη πόλη ἐνός φωτισμένου ἀνακτόρου...»

Ἀναζητᾷ καὶ προσμένει, παντοῦ

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παρόν, σὲ κόσμους ἐξωλογικούς, σὲ προσμονὲς ἀκαθόριστες, στὴ μνήμη, τὴ δροσιά τῆς φλεγόμενης καὶ ἀνικανοποίητης ὑπαρξῆς του:

«Τὶ καρτερῶ ποὺ τόσο ἀργεῖ,
ποὺ δὲν τὸ φέρνουνε τὰ χρόνια;
Κάποιος γιὰ μένα ὁδοιπορεῖ
καὶ σὰ νὰ χάθηκε στὰ χιόνια.»

Καὶ σ' ἕνα ἄλλο ποίημα:

«Ἀμίλητοι καὶ σκεφτικοὶ στὴν
[τρομερὴ ἡσυχία
τὶ ποὺ δὲν ἔρχεται, νάρθη προσ-
[μένουμε, ψυχὴ μου;»

Ἡ φύση περνᾷ στὴν ποίησή του, πάντα στίς πιὸ μελαγχολικὲς τῆς στιγμῆς. Εἶναι κι' αὐτὸ γνώρισμα μιᾶς χαμηλῆς φλόγας ζωῆς ποὺ διαθέτει. Τὰ φθινοπωρινὰ βράδια διαδέχονται τοὺς ἀνέμους τῶν δειλινῶν· οἱ σωροὶ τῶν σάπιων φύλλων στίς στέρνες τοὺς χρυσοὺς καρπούς· ὅλα ἐτοιμοθάνατα, καὶ οἱ φωνὲς ἀκόμα καὶ τὰ ρίγη τῆς ἐσπέρας. Εἶναι μιὰ μόνιμη κατάσταση ποὺ δὲν ἀποκτᾷ ποτὲ τὴ λαμπερὴν υγεία, μὰ καὶ ποὺ δὲν γνωρίζει τὸν ὀριστικὸ θάνατο.

Ἡ ποίησή του νεορωμαντικὴ, εἰσάγει στὸ νεοελληνικὸ στίχο τὴν αἴσθησιν τῆς ποιητικῆς καθαρότητας, τὴν ἐσωτερικὴ μουσικότητα, τὴν ἀνεπὶληπτὴ ἀγνότητα, πάνω ἀπὸ κάθε ἀγυρτεία ρητορικῆς ἀκροβασίας, ἀπὸ κάλπικες ρίμες, ἀπὸ ἀγοραῖες προχειρότητες. Ἐμπασε μέσα στὸν ἐλληνικὸ ποιητικὸ χωρὸ νέες ψυχικὲς καταστάσεις: τὴ θεϊκὴ μανία τῆς ἀποδημίας, μὲ ὅλα τὰ ποιητικὰ τῆς ἐπακόλουθα, τὴ θανάσιμὴ πλήξη τῶν ὥρων καὶ τῶν πραγμάτων, τὴν ἀνία τῆς ψυχῆς καὶ ὅ,τι ντελικάτο καὶ φευγαλέο διαθέτει μέχρι σήμερα ἡ ποίησή μας. Ἔσυρε τὶς ψυχὲς μὲ τὴ μελωδία τοῦ περ' ἀπὸ τὰ κλάματα γιὰ μιὰ μιντινέττα, ἔξω ἀπὸ τὰ ἀπτά καὶ πρόχειρα, σὲ περιοχὲς ἀπειρῆς ψυχικῆς δροσιάς καὶ σὲ κλίματα μαγικοῦ κάλλους. Μὲ τὸ Σολωμό, τὸν Καβάφη, τὸν Κάλβο, καὶ

ώρισμένους ποιό νέους απ' αυτόν, λάλησε το παλιό και πάντα νέο φλάουτο, απ' όπου βγήκε μιὰ καινούργια παθητική θύελλα ρομαντισμού· και ο μικρός όμιλος, τών όσών από τη φύση τους νοιώθουν, έμεινε, από μαγεία έξαλλος, νά τόν ακούσει.

Ο στίχος του, δίχως έλαφράδα—είναι άληθεια, — κανονίζεται στην πνοή του κι επιτρέπει πλατύχωρα, τις έξω από κάθε νοητικότητα, εϊκόνες του :

« Η νηνεμία τών νερών ένω τὰ
[σχίζει
μ' αντιφεγγίσματα λευκών πανιών
[γεμίζει].

Δίχως νά έχουν πυκνότητα οί παρομοιώσεις του Ουράνη, έχουν τό χάρισμα της ύποβολής :

« Τόσο χαρμόσυνα ήταν όλα
κι'είχαν μιὰ τέτοια λάμψην ως
κάποιο μεγάλο Ίωβιλαιό
όταν γιορτάζει ένας λαός ! »

Η άραιή όμοιοκαταληξία (2ος με 4ο στίχο) και ο δεκαπεντασύλλαβος, κατά πρότίμηση, επιτρέπουν νά είπωθαι ό,τι θά στενοχωροόσε τό φράκο τών γοργών ρυθμών και τό κούδούνσμα της ρίμας. Η έσωτερική μουσικότητα παίρνει άπειρες έναλλαγές, λόγω του χώρου που διαθέτει, όπως ακριβώς συμβαίνει στον έλεύθερο στίχο.

Ο έρωτας, οί γυναίκες, στην ποίηση του Ουράνη, περνούν σαν γλυκιά άναπόληση, σκιές αγαπητών ή μερών περασμένων, σχήματα ωραίων προσώπων — με καμμιά συγκεκριμένη μορφή, όπως τίποτε δέν είναι συγκεκριμένο στον ψυχικό του βίο :

« Π Ε Ρ Α Σ Τ Ι Κ Ε Σ »

Γυναίκες που σάς είδα σ' ένα τραίνο
τη στιγμή που έκινούσα γι' άλλα μέρη
γυναίκες που σάς είδα σ' άλλων χέρι
με γέλιο νά περνάτε εύτυχισμένο.
Γυναίκες σέ μπαλκόνια νά κυττάτε
στό κενό με βλέμμα ξεχασμένο
ή από ένα πλοίο, ξεκινημένο

μ' ένα μαντήλι άργό νά χαιρετάτε —
Νά ξέρατε, με πόση νοσταλγία
στά δειλινά, τὰ βροχερά και κρύα,
σας ξαναφέρνω στην άνάμνησή μου.
Ω, έσείς που έπεράσατε μιάν ώρα
απ' τη ζωή μου μέσα, και που τώρα
στά ξένα έχετε πάρει την ψυχή μου!...

« Το Ουράνη ή πεζογραφία είναι μιὰ διέση ποιητική πραγματοποιημένη πεζά », παρατηρεί ο Κλέων Παράσχος. « Όποιος τύχει νά διαβάσει τό Sol y Sombra, τις έντυπώσεις του από τό αρχιπέλαγος, από τό Δέλτα του Δουνάβεως, τὰ πεζοτραγουδά, ή έστω χρονογραφήματα του Ουράνη, θά βεβαιώσει την παρατήρηση με πρώτη ματιά. Το πεζογραφικό έργο βαρύτερο σέ σελίδες κατά πολύ, από τό ποιητικό του, μά ίσάξιο. Το ύφος του λυγρό και παλμώδες, μάς πλησιάζει τὰ τοπεία μέχρι σημείου άφής. Οί γραμμές του κελαδούν με ύγρότητα και οί εϊκόνες του μάς έμποτίζουν μαγεία. Περνούν φωτεινές έκτάσεις του αρχιπελάγους με τὰ εύτυχισμένα τους χρώματα, άπέραντες σιωπές μελαγχολικές στο Δέλτα του Δουνάβεως, όπου όψιμο πάθος κυνηγικό και θλιβερή μανία μιās άλλης ζωής, ώδήγησαν τὰ βήματά του, σέ περιοχή βαρύθυμων νερών, για νά συγκρίνει τη φωνή του, με τη φωνή ένός άλλου, ένός πληγωμένου, του Ίστράτη. Ύμνοι τών τραγουδιστικών άναβρυτηρίων και τών πάτιος της Άνδαλουσίας· σκοτεινή και πληκτική σιλουέτα του Μπουργκος· όαση παραμυθένια του Άράγχουεζ· μορφές του Γκρέκο, του Γκόγια, του δόν Ζουάν, του δόν Κιχωτη και του Φιλίππου του Β', σχεδιασμένες με τό πιο δυνατό κάρβουν· ιστορίες βασιληάδων παθητικές, κι άλλες τών Άβενσεράγων της Γρενάδας γεμάτες έρωτα, πυρές, μονομαχίες, κι έσθ' Αλκαζάρ όπως ύψωνεσαι στις σελίδες του Sol y Sombra φωτεινό, λυγρό και άγέρο — σχέδιο άράχνης, με ποτίσατε με μιὰ από τις

βαθύτερες γοητείες λόγου: « ... Ά! γιατί νάχω γνωρίσει τους κήπους του Άλκάσαρ! Τίποτα πιά τό τόσο ωραίο με περιμένει στον κόσμο. Τίποτα πιά τό τόσο ωραίο με θά μωυ είναι, πιά δυνατό νά φανταστώ... » Μεταφέρω ένα κομμάτι από τό θαυμάσιο τραγούδι προς την Άνδαλουσία: « Άνδαλουσία! Άνδαλουσία!... Έσύ που έχεις κάνει αϊώνιο τό πιο έφήμερο πράμα: τὰ λουλούδια και που πήρες διακοσμητικό στοιχείο της Αρχιτεκτονικής σου τό πιο φευγάλεο: τό νερό, — δημιουργώντας από τους συνδυασμούς τους μιὰ όμορφιά που σκαβώνει για πάντα την ψυχή του ανθρώπου. Χώρα της ποίησης και του τραγουδιού, σ' έσένα βρήκα νά ζούν πιο έντονα κι από τους ζωντανούς τὰ πλάσματα της φαντασίας και του όνείρου. Όπως ο δόν Ζουάν, περιδιαβάζοντας ένα βράδυ στην όχη του Γουαδαλκιβίρ, είδε στην άντικρυνή όχη τό διάβυλο, έτσι κι έγώ περνώντας έξω από τὰ σιωπηλά μοναστήρια σου, τὰ μυστηριώδη σου πάτιος και τὰ στενοσόκακά σου, τις νύχτες που τὰ φώτιζε άμυδρά τό φεγγάρι, είδα νά γλυστράει ή σκιά του ίδιου του δόν Ζουάν... Έγκαταλείποντας την Άνδαλουσία νοιώθει κανείς την άπέραντη κι άπαρηγόρητη λύπη ένός έκθρονισμένου ».

Λίγες σελίδες πεζού λόγου στη γλώσσα μας μπορούν νά συγκριθούν με τὰ κείμενα του Ουράνη. Η φράση του βαδίζει άνετα, όπως ακριβώς και οί στίχοι του. Έχει τό φρέσκο, την κομψότητα ένός νέου κοριτσιού και τη μουσικότητα τών νερών της έξοχής. Οί σκέψεις του λεπτότατες, πνευματώδεις. Ένας άπολαυστικός σαρκασμός διαφαίνεται για τὰ χυδαία, τὰ κουτά και καθημερινά της ζωής. Άπάνω απ' όλα προβάλλει ο πολιτισμένος Ουράνης, πολιτισμένος σ' ότι πιο σημαντικό έχει σέ ψυχικές κατακτήσεις ο σημερινός άνθρωπος: Λυπάμαι μ' όλη μου την καρδιά τὰ παιδιά που έχουν τέτοιους γονείς, γράφει σ' ένα του

χρονογράφημα, και άν κάποτε στη ζωή μου εύχήθηκα κάποιου τό θάνατο, ήταν τό θάνατο μιās μητέρας που πήρε από τὰ χέρια του μικρού κοριτσιού της μιάν ωραία κούκλα που του είχα κάνει δώρο και την έκρυψε «για νά μην τη χαλάσει... ». Τὰ ωραία του χρονογραφήματα είναι μάλλον δοκιμια ύψηλης αξίας και συμβολή στον άτροφικό ψυχικό μας πολιτισμό. Δέν παίρνει ποτέ τό ύφος καθηγητή ή μπλαζέ· μη σάς γελάσει σ' αυτό τό μονόκλ του. Τίποτα δέν παραμένει στην τέχνη του από τό σοβαρό διπλωματικό υπάλληλο της Λισαβώνας. Γράφει σαγηνευτικά, ραφινάρισμα πάντα, κι άν αυτό διδάσκει, είναι τό μικρότερο πράμα που θά ζήτησε ποτέ: Γιατι ο πόλεμος αυτός μόνο νικημένους θάφηνε, γράφει έν όψει του πολέμου. Σαν τους τέσσερις καβαλλάρηδες της Αποκαλύψεως, ή καταστροφή, τό Πένθος, ή Άναρχία και ή Φτώχεια θά κάλπαζαν τρελλά απ' άκρη σ' άκρη της Εύρώπης, στήνοντας παντού τις μαύρες τους σημαίες...

Βαθαίνει τό πνεύμα του με τον καιρό. Απελπίζεται για την ήθική άνύψωση της ανθρωπότητας. Πιστεύει στη θεωρία του Σπέγκλερ ότι ο πολιτισμός διαγράφει κύκλους αυτοτελείς, ότι δέν υπάρχει μιὰ ανιούσα σταθερή ευθεία. Θυμάται τό Πλατωνικό: «Νά συστρέφεται αενάως μέσα στην ίδια πάντα κοίτη της ».

Έτσι ο άνθρωπος, με τη βαλίτσα του ταξιδιού πάντα στα χέρια, είναι άπειρα μόνος και νοσταλγός. Το δράμα του οξύτατο, ή περίπτωσή του όχι μοναδική. Έχει μιὰ μορφή άρρώστιας από τις πλέον πολυτιμες και φίνες, που λυώνει τό κερί της ζωής του. Οί κόμποι του κεριού καθώς πέφτουν πλατιοί και συχνά, σχεδιάζουν στη βάση του κρηοτήγιου, μορφές γέρων ναυτικών της Όλλανδίας, νέους βασιληάδες, πρόωρα πεθαμένους. Ζουλιέτες και Ναντίνες, βρενών πολιτειαί και προπαντός έσένα, Παρίσι γκρίζο!...

ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

VICTOR HUGO

(Les Orientales)

FANTOMES

(Ἀπόσπασμα)

Ἀλλοίμονο! Σὰν πόσες εἶδα κόρες νὰ πεθαίνουν!
Εἶναι μοιραῖο, Ὁ θάνατος γιὰ θύματα πεινᾷ.
Στοῦ θερισμοῦ τὸ δρέπανο, νεκρὰ τὰ χόρτα γέρνουν
Καὶ στῆς καντρίλλιας τὸν ρυθμό, οἱ χορευτὲς ποὺ σέρνουν
Ποδοπατοῦνε ρόδα ταπεινά.

Ἀργοστειρεῖ τὸ νερὸ τρέχοντας στὰ λειβάδια
Πρέπει νὰ λάμψῃ ἡ ἀστραπή, μονάχα μιὰ στιγμή,
Πρέπει τ' Ἀπρίλη τὰ ὄψιμα καὶ παγωμένα χάρδια
Τ' ἄνθη νὰ καίνε τῆς μηλιάς, περήφανα μαγνάδια
Στῆς ἀνοιξῆς τὴν γιορτινὴν ὁρμή.

Πῶς ἀγαποῦσε τὸ χορό! Πρὶν τῆς γιορτῆς τὴν ὥρα
Τρεῖς μέρες ἐσχεδίαζε, νείρονταν τρεῖς νυχτιές.
Σκιὲς ποὺ ἀπ' τοῦ ὄνειρου τὴν θαμπὴν ἐφθάναν χώρα
Σκορποῦσαν στὸ κρεββάτι τῆς τῆς εὐθυμίας τὰ δῶρα
Γυαλῖκες, μουσικοὶ καὶ χορευτὲς.

Κι' ὅμως τί μέρες πένθιμες τὸ γλέντι πίσω φέρνει!
Σβύνει ὁ χορὸς, ἡ ὠμορφιά, ἡ παιδικὴ χαρά.
Τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ χάθηκε, τὴ θέση ὁ βῆχας παίρνει
Ἡ εὐθυμὴ μικρὴ στοῦ πυρετοῦ τὴ ζάλη γέρνει
Χλωμή, μὲ μάτια ἄδεια, θλιβερά.

Στὰ δέκα πέντε πέθανε, ὥραϊα, εὐτυχισμένη,
Σ' ἐνὸς χοροῦ τὸ τέλος, καὶ ὁ κόσμος τὴν πενθεῖ.
Νεκρή, ὦϊμέ! ἀπ' τὰ χέρια τῆς ἡ μάννα συντριμμένη
Στὰ χέρια τοῦ θανάτου τὴν ἀφήνει στολισμένη
Στὸ φέρετρο, ποὺ ἔχει κοιμηθῇ.

(Ἀπ' τὸ Γαλλικὸ)

Μεταφρ. ΜΑΡΚΟΣ ΚΡΟΚΟΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΠΑΛΗΑ ΑΓΑΠΗ

Νᾶρχεσαι ἀπόνα μακρινὸ γιαλὸ
μὲ τὰ πανάκια τᾶσπρα ἀνοιχτά,
κι ἡ βάρκα νᾶργοσκίζει τ' ἀχνογάλαζα νερά,
ἔτσι θαρρῶ, παληά μου ἀγάπη, σὰ σ' ἀναπολῶ,

Ν' ἀράξεις στὸ λιμάνι μας τ' ἀπλό,
νὰ λύνεις καὶ νὰ δένεις τὰ πανιά,
κι ἡ βάρκα, μέσα σὲ μενεξεδένια καταχνιά
πάλι νὰ φεύγει γιὰ τὴ λησμονιά μὲ τὸ καλὸ.

ΒΑΣΣΟΣ ΚΑΡΑΣΣΑΣ

Γ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

ΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ ΤΟ ΦΙΔΙ

Τρεῖς νομάτοι, περπατοῦνε πᾶνω
στὴν ἄμμο, ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν
ἄλλο, σκυμμένοι, σὰν κάτι νὰ βλέ-
πουν καὶ σὰν κάτι νὰ παρακολου-
θοῦν. Πρὶν ἀπὸ λίγες ὥρες, εἶχε πε-
ράσει τὸ μεσημέρι κι ἡ ἄμμος εἶναι
ἀκόμα πυρωμένη· λὲς καὶ βγάζει φω-
τιές, τὰ πόδια σου τὰ νοιώθεις νὰ
καίνε.

Οἱ τρεῖς νομάτοι, προχωροῦνε
πρὸς τὸν καλαμιῶνα, κατὰ τὸ ρυα-
κάκι· κάτι κυττάζουν χάμω καὶ κάτι
γυρεύουν.

Ἡ θάλασσα, ἀπὸ τὸ πλάι στὰ
ζερβά, στέκεται· βουβή κι' ἀμίλητη
σὰν τὸν ἐνοχὸ καὶ σὰν τὸν κλέφτη.
Γιὰ νὰ κρυφτεῖ καὶ νὰ μὴ φαίνεται,
θαρρεῖς πὼς ἔβαλε τὴν ἄμμο προπέ-
τασμα νὰ λαμπυρίζει καὶ νὰ σοῦ
στραβώνει τὰ μάτια· κι' ἡ ἄμμος, σὰ
συνεργός, γίνεται κι' αὐτὴ ὑπάκουη
στὴ θάλασσα καὶ στραφτοκοπᾷ καὶ
λιλιρίζει, δυσκολεύοντάς τὸν καθένα
νὰ βλέπει παραπέρα ἢ κι' ἂν βλέπει
κάτι, νὰ τοῦ φαίνεται καὶ τοῦτο θυ-
λωμένο. Τοῦτο τὸ κάνει ἡ ἄμμος, γιὰ-
τί καμμιά φορὰ τὴ δροσίζει τὸ κύμα
καὶ τ' ἀεράκι στὶς μεγάλες κάψες.
Σὰ νὰ λέμε, ἀπὸ μιὰ ὑποχρέωση.
Ἀκόμα καὶ σὰ σηκωθεῖ ἐκεῖνος ὁ
τρελλὸς ἀγέρας· κι ἡ ἄμμος ἄθελά
τῆς χορεύει καὶ στροβιλίζεται, ὁ για-
λὸς τὴ δέχεται κουκουδιαστὴ στὰ
βασιλεία του, κι ὕστερα βάζει τὸ
παιδί του, τὸ κυματάκι καὶ τὴν κου-
βαλᾷ δροσισμένη καὶ καλοπλυμένη
στ' ἀκρογιάλι.

Ὑπάρχει μεγάλη συμπάθεια στὴ
θάλασσα καὶ στὴν ἄμμο...

Πιὸ πέρα, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὸ
ποταμάκι, χώρισμα κι' ἐμπόδιο εἶναι
οἱ ἀγκυλερές πέτρες· τί πένθιμες
καὶ μαῦρες ποὺ φαίνονται!

Καταφαγωμένες, κατατρυπημένες
ἀπὸ τὸ κύμα καὶ τὴν ἀρμύρα· κι ἂν
εἶναι καὶ πέτρες κι αὐτὲς τιμωροῦνε
καὶ ξεδικιώνονται. Ὅπου λακκάκι,
ὅπου γουβίτσα, ἐκεῖ πηγὴ καὶ χα-
βούζα, γι' ἀφράλατσο· αἰχμαλωτί-
ζουνε τὴ θαλασσίτσα, σὰν εἶναι στὰ
μπουρίνια τῆς, ποὺ καταβρέχει, μὲ
τὸ ἔτσι θέλει, κάθε βράχου στ' ἀκρο-
γιάλι καὶ σιγὰ σιγὰ, μὲ τὸ λέγε λέ-
γε, τοῦ ἡλιοῦ καὶ τῆς πέτρας, ἡ θα-
λασσίτσα δέχεται καὶ γένεται, ἕνα
ὀλόασπρο καὶ χιονάτο ἀφράλατσο.
Τὶ παρηγοριά πῶς εἶναι ἡ ἀσπρίλα
τοῦ, μέσα στὴ μαυρίλα τῶν βράχων!
σὰ νᾶναι φυγεμένα ἄσπρα χρυσάν-
θεμα.

Οἱ τρεῖς νομάτοι, ἐξετάζουνα καὶ
προχωροῦνε.

— Νά, ἐδῶ πατήματα! σὰ νᾶναι
ἀνθρωπινά.

— Γιὰ νὰ δῶ... ὄχι, δὲν εἶναι ἀν-
θρώπου· εἰσὶν κατοικίσι· νά, δυὸ —
τέσσερα, λέει ὁ δεῦτερος.

— Σωστά. Νά καὶ μιὰ γραμμὴ
στὴν ἄμμο, πέρα γιὰ πέρα· τί νᾶναι
ἡ γραμμὴ; ρωτᾷ ὁ πρῶτος.

— Εγώ, νὰ σὰς πῶ, λέει ὁ τρί-
τος· δὲν ἦταν δεμένη ἡ κατοικία; δὲν
ἔλυσε; νὰ τὸ λοιπόν· τραβοῦσε τὸ
σκοινὶ καὶ τὸ παλοῦκι.

— Σωστά. Δίκη ἔχεις. Ἀπάντη-
σαν οἱ δυὸ ἄλλοι· εἶναι τῆς κατσι-
κας. Εἶναι τὸ σύρσιμο τοῦ σκοινιοῦ
καὶ τοῦ παλουκιοῦ ἡ γραμμὴ.

— Ἀμ' τοῦ παιδιοῦ; Ἀμ' τοῦ Θεο-
δωροῦ; Βρέ κανένα σημάδι!

— Ποῦ νᾶναι τοῦ παιδιοῦ τὰ πα-
τήματα, ρωτᾷνε κι' οἱ τρεῖς καὶ κυτ-
τάζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον... ἀμὲ τὰ
ροῦχά του; θαρρεῖς πὼς τὰ ρούφη-
ξεν ὁ γιαλὸς καὶ τὰ κατάπιεν ἡ γῆς!!

Τὸ παιδί, τὸ Θεόδωρό τοῦ Ψάρου.

δακτιοῦ, μιά καὶ δὲν εἶχε σκολειὸ τῇ μέρᾳ ἐκεῖνη, χτές δηλαδή, κι' ἀφοῦ τὸ φῶνάξ' ἢ μάννα του ἀπὸ τὰ παιχνίδια του πούπαιζε στὶς συκαμιές καὶ πῆγε στὸ σπίτι του κι' ἔφαγε καὶ διάβασε, τὸ διάταξεν ἢ ἄτυχῃ μάννα, νὰ πάει πίσω κεῖ, στὴ μεγάλη ἄμμο τῆς Ἀγίας Μαρκέλλας, στὸν πίσω γιᾶλό, γιὰ νὰ μεταδέσει τὴν κατσίκᾳ καὶ τὴν προβατῖνα κοντὰ στὸν καλαμιῶνα, πούχε κρύταμνα καὶ ἀρμυρίθρες, καὶ νεράκι ὁροσερό, γιὰ νὰ φάνε καὶ νὰ πιῶνε τὰ ζωντανά. Τὸ Θοδωρό, ἓνα ὀλοκόκκινο ἀγόρι, ἑφτά χρονῶν, μπουμπουνόκεφαλο, χαμογέλασε, ἀκούγοντας τὶς προσταγές τῆς μάννας του. Χαμογέλασεν ὁμως, πονηρά.

Κι' ἡ μάννα του, κατάλαβε τὸ γέλιο του καὶ τοῦ λέει :

— Τὴν εὐκὴ μου, νάχεις, νὰ μὴ βρεθεῖ καὶ γένει καὶ κουλουμπήσεις.

Πάλι χαμογέλασε τὸ παιδί, ἔγειρε στὰ ζερβά τὸ κεφάλι του, καὶ δάγκωνε τὴ γλωσσίτσα του. Σὰ νὰ ζητοῦσε μ' αὐτὸ τὴν ἄδεια, νὰ κουλουμπήσει.

— Βρὲ σύ, ἄρα κάταρα, σοῦ δίνω ἂν λάχει καὶ δὲ μοῦ κούσεις.

Τὸ Θοδωρό, ἀντίς ν' ἀπαντήσει, τῶβαλε στὸ πόδι καὶ τρεχάτο καὶ βιαστικὸ, σκασμένο, βουτηγμένο στὸν ἰδρωτᾶ, ἦρθε πίσω-κεῖ. Δίψασε, τὸ παιδί, κι' ἔτρεξε στὸ πηγαδάκι τῆς Λουλοῦς. Κάργα μεσημέρι· ὁ ἥλιος ἔσκιζε τὴν πέτρα. Ἡ Λουλοῦ, ὁ πουλιοπιᾶστης ποῖος ξέρε, σὲ πιά σκιά, σὲ ποῖο ὁροσιὸ θὰ κοιμότανε. Τὸ κατάμερο τῆς Λουλοῦς, ἦταν ὁ πίσω γιᾶλός. Ἐδῶ ἔμενε χρόνος καὶρό, σ' ἓνα ἐρημικὸ καλυβάκι. Σάμπως εἶχε ἄοικο ἢ παροιμία, πούλεγε, «Τοῦ πουλιοπιᾶστη καὶ ψαρᾶ, ἔρμου ναι τὸ σπίτι του;» Τὸ παιδί, ἔρριξε μιὰ ματιά στὸ καλύβι καὶ πῶς πολὺ φοβήθηκε ἀπὸ τὴν μοναξιά καὶ τὴν ἐρημιά πού εἶδε. Ξαναβγήκεν ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ ξανάρθε στὸ πηγαδάκι. Ἐπιασε τὸ γερανιό· δὲν ἦταν καὶ πολὺ βαρὺ τὸ ξύλο τῆς ἀν-

τένας. Τὸ τράβηξε πρὸς τὸ μέρος του κι' ὁ τενεκὲς βουτήχτηκε μέσα στὸ νερό καὶ γέμισε.

Τώρα, πῶς βγαίνει πάνω; ρωτιέται τὸ Θοδωρό.

Ὁ τενεκὲς στὴν μιὰν ἄκρα τοῦ γερανιοῦ, κι' ἡ ἀλυσίδα μὲ τὴν πέτρα στὴν ἀπὸ-κεῖ ἄκρα, γι' ἀντίβαρο, ζύγιασαν κι' ἰσορρόπησαν κι' ὁ τενεκὲς ἔμεινε κρεμασμένος καὶ λωλαγκρίζανε τὸ διψασμένο παιδί, τὰ δροσερὰ νεράκια, πού τρέχανε ἀπὸ κάτι τρυπίτσες, ἀπ' τὸ πλαῖ τοῦ τενεκέ. Τὸ Θοδωρό, δὲ βασανίστηκε γιὰ πολὺ. Ἐτρεξε κι' ἔκατσε κι' αὐτὸς πάνω στ' ἀντίβαρο μὲ ὀρμή. Γέλασε τὸ πονηρὸ παιδί γιὰτὶ ὁ γερανιὸς ἔκατσεν ἀπὸ τὴ μιὰ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁ τενεκὲς κρεμάσθηκε ψηλά καὶ μὲ τὰ νεράκια πούτρεχαν ἀπὸ γύρω του, ἔμοιαζε σὰν ἓνα παράξενο συντριβάνι.

Ἐστριψε τὸ γερανιὸ μ' ἓνα πήδημα, ἔξφυγε μ' ἓνα τίναγμα ὁ ἴδιος, κι' ὁ τενεκὲς ἔκατσε στὸ χῶμα, στερεὰ. Ἐπῆσε μὲ τὰ μοῦτρα τὸ Θοδωρό, κι' ἦπτε καὶ φούσκωσε ἀπὸ τὸ νερό· ἔπλυνε καὶ τὸ κεφάλι του, ἔβρεξε καὶ τ' αὐτιά του, ὀρόσισε καὶ τὰ χέρια του ὡς τοὺς ἀγκῶνες κι' ὅσο νερό ἀπόμεινε τῶρριξε στὰ πόδια του, ξυπόλητο καθὼς εἶταν, τὸ καλὸτυχο.

— Δροσίστηκα, ψιθύρισε καὶ ξεκίνησε νὰ φτάσει στὰ κατσίκια.

Τὸ λίγο δρόμο πού περπατοῦσε τὸν κατάλαβε γιὰ καλὰ, ὅσο δὲν τοῦ φάνηκεν ὁ πολὺς, ἀπ' τὸ χωριὸ ὡς τὸ πηγαδάκι. Φούσκωσε, ἰδρώσε, φαίνεται σὰ νὰ τὸν ἔκοψε τὸ κρύο πηγαδίσιο νερό καὶ τώρα ἐνοιώθη πῶς τὴν ζέστη παρὰ πρῶτα. Κοκκίνισε σὰν τὴ παπαρούνα· τὰ ξανθὰ μαλλιά του, γιγῆκαν κόκκινα κι' αὐτά. Κρύος ἰδρωτᾶς τὸν περέχουσε. Περπατώντας μὲ δυσφορία καὶ στενοχώρια, ἔπῆσε μέσα στὴν ἄμμο. Πῶς ἔκαιγε! Ζεματισμένη ἢ ἄμμο· σὰν νὰ τοῦ μπαίναν βελόνες στὰ πόδια καὶ πηδούσε σὰν τὸν κάβουρα

στὰ κάρβουνα.

Κάμε γρήγορα, διάταξε τὸν ἑαυτό του καὶ βλέποντας πρὸς τὰ πέρα καὶ βάζοντας τὰ παλαμάκια του στὸ στόμα, σὰ χωνί, φώναζε :

— Μωρή, Κοκκίνα, πούσαι μωρή;

— Μπέε, εἶταν ἡ ἀπάντησι καὶ πετάχτηκε πάνω μιὰ κόκκινη κατσίκᾳ, πίσω ἀπὸ μιὰ ρυστάδα καλαμιῶν.

Εἶταν φίλοι, τὸ Θοδωρό κι' ἡ Κοκκίνα· νὰ τὴ τώρα κάνει νευρικὲς βόλτες γύρω στὸ παλοῦκι τῆς καὶ χτυπᾶ τὰ πόδια τῆς, σέρνοντας τὴν ἄμμο· ἡ προβατῖνα, εἰδηση δὲν πῆρε· μοναχὰ βρέθηκε πάνω σηκωμένη ἀφοῦ τὴν τράβηξε ἀπὸ τὸ σκονί τῆς, τὸ παιδί. Τὶς πῆρε μαζύ του, τραβώντας τὴν κάθε μιὰ κι' ἀπ' τὸ ἓνα του χέρι καὶ τράβηξε κατὰ τὸ ποταμάκι. Ἐκεῖ ὀρουσίστηκαν τὰ ποταμάκια του. Πῶς εἶταν φλογισμένα! Δροσίστηκαν καὶ τὰ ζωντανά, πού κι' αὐτὰ εἶταν διψασμένα. Τὸ ποταμάκι, μὲ τὴν ξεραῖλα τοῦ καλοκαιριοῦ, εἶχε λιγοσιὸ νεράκι· μὰ κι' ὁ νοῦς τοῦ Θοδωροῦ, ἔκοβε.

Ἐκαμ' ἓνα λακκάκι στὴν ἄμμο, βαθουλό, φαρδόστομο καὶ σιγὰ σιγὰ τὸ νεράκι μαζεῦόταν, τὶ εὐλογημένο τὸ νερό ὅπου ὑπάρχει!

Τὸ λακκάκι ξεχειλήσε καὶ τὸ Θοδωρό, ξανάπιε· ἔραξε τὸ χεράκι του, τὸ ξανθὸ καὶ κοκκινισμένο, τὸ γέμιζε καὶ τῶφερνε στὸ φλογισμένο στοματάκι του. Εἶχε καὶ πάλι στεγνώσει ἡ γλώσσα του· τὸ λαρυγγί του ξεράθηκε, καὶ σάλιο δὲν ἐνοιώθη στὴ γλώσσα του. Τέτοια κάψα εἶχε· λαυρά!

Ἀφοῦ χόρτασε καὶ πάλι νερό καὶ πίνοντας φούσκωσε, ἔφερε κοντὰ, τραβώντας τὴν ἀπὸ τὸ τοιλιμπούρι, τὴν προβατῖνα. Ἐσκυψ' αὐτὴ, μύρισε τὸ νερό κι' ἀρνήθηκε νὰ πιεῖ. Ὅλα κι' ὅλα, τὰ πρόβατα δὲ δοκιμάζουνε ἀγγιγμένα πράγματα. Ἐφῆρε τὴν Κοκκίνα· ἔπῆσε μὲ τὰ μοῦτρα, σὰν τρελλὴ καὶ τὸ ρούφηξε τὸ νερό. Γιὰ τὴν ἄλλη τὴ μίζερη, ἔσκαψε μιὰ

ἄλλη λακκούβα κι' ἔτσι μοναχὰ, ἢ πιε κι' ἡ προβατῖνα· πῶς διψοῦσε κι' αὐτὴ! Τάσуре, πάλι τὰ ζωντανὰ πῶς πάνω, βρῆκε κάπως πῶς ὁροσερό καλαμιῶνα καὶ παλούκωσε τὴν προβατῖνα στὴν πῶτερη σκιά· τὰ πρόβατα εἶναι σὰ φιλάσθενες κυρίες. Τὴν κατσίκᾳ, τὴν ἔδεσε λίγο τι παρᾶπάνω, πῶς στέρεα· τὴν ἔδεσε στὴ βάση δυὸ καλαμιῶν, κι' ἐμπήξε καὶ βαθεῖα βαθεῖα, στὴν ἀμμουδερὴ γῆ τὸ παλοῦκι. Τὸ τὰκ τὰκ πού το χτύπησε μὲ τὴν πέτρα, ἀκούστηκε πολὺ βαρεῖα γύρωθε· νὰ τώρα ὁ ἡχὸς ξανάρθε πίσω καὶ τὸν ἀκούσε καλὰ.

Λὲς καὶ μπῆκε μέσα στ' αὐτιά του. Φοβήθηκε τὸ Θοδωρό, μέσα στὸ μεσημέρι τὸ γάργαρο, πού ἀκούσε τὸν χτύπο, κι' ἔκαμε τὸ σταυρὸ του· εἶπε καὶ τὰ θεοτικά πούξερε κι' εἶσι ξεφοβήθηκε· ἄκου, λέει, μέσα σὲ ποτάμι βρίσκεται καὶ μεσημεριατικο κι' ὅλα πού βγαίνουν τὰ σφανιά!

Τὴ δουλιὰ του τὴν εἶχε τελέψει γιὰ καλὰ, τὸ παιδί. Θάπρεπε νὰ φύγει· ξεκίνησε... μὰ γιὰ πού, κι' αὐτὸ δὲν ἤξερε. Κάτι τὸ βασάνιζε, κάτι σκεφτόταν· μονάχο του γελοῦσε· καὶ μὲ μιὰς σοβαρεῦόταν, σὰ νάλεγε ἓνα ὄχι. Μιὰ τραβοῦσε γιὰ τ' ἀκρογιάλι καὶ μιὰ κατὰ τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ. Πού θὰ πῆγαινε; οὔτε καὶ αὐτὸ ἤξερε. Προχώρησε μὲ τὸ κεφάλι του σκυμμένο. Πῶς ἔκαιγεν ὁ ἥλιος! Φωτιά, φλόγα... Τὴ στιγμή ἐκεῖνη, ὦχ! φώναξε τὸ Θοδωρό· καὶ γονάτισε· πάτησεν ἓνα κογχύλι, πούταν θαμμένο μέσα στὴν ἄμμο· κρυφτὸς ἔχτρος! Καὶ δὲς πού μπῆκεν, ἀνάμεσα στὰ δυὸ δάχτυλα, στὸ πῶς τρυφερό μέρος. Νὰ εἶταν στὴν πατούσα, στὴ φτέρνα δὲ θὰ τὸ πείραζε· ἐκεῖ τὸ πόδι, εἶναι μεστωμένο· σὰν πόσους ἀχινιούς καὶ γυαλιὰ ἔχει πατημένα! σὰν πόσα πετροζουλισματα ἔχει βγάλει ὡς τώρα! Κι' ὁμως, πόνεσε τὸ Θοδωρό· ἂ! νὰ καὶ λίγο αἶμα· νὰ τὸ πλύνω σκέφτηκε· βέβαια νὰ τὸ πλύνω· καὶ πού; πού ἄλλου ἀπὸ τὴ θάλασσα, πούνε καὶ σιφιτι-

κιά. Μιά, καὶ δυό, τὸ Θοδωρὸ ἦρθε στ' ἀκρογιαλὶ, ἀφοῦ καὶ πάλι κατὰ-κάηκε στὴ φλογισμένη ἄμμο· βούτηξε κι' ἐπλυνε τὸ ποδαράκι του· τί δροσιὰ πού εὑρίσκει μέσα στὸ νερό! Πόσο τὸν ἀναγάλλισσε! Ζαλίστηκε κι' ἐπάψε νὰ σκέφτεται τὸ μυαλό του· μηχανικὰ τὰ χέρια του πῆγαν στὴ ζώνη του· ἔρριξε καὶ τὴν τιράντα ἀπὸ τὸ ὄμο του. Τὰ χέρια του ἀκούγανε στὸν πόθο καὶ στὴ λαχτάρα κι' ὄχι στὸ μυαλό του. — Πόσο θὰ δροσιζομουνά νὰ κουλουμπούσα! "Εβλεπε τὴ θάλασσα, ἐνοιῶθε τὴ δροσιὰ της καὶ τρέχανε τὰ μάτια του. Μὲ δυὸ πατήματα, ἐπὶ τόπου ἐκεῖ πού στεκόταν, σὰ νὰ πατοῦσε τὰ σταφύλια τους, στὸ πατητήρι, ἐβγαλε τὸ βρακάκι του· μὲ δυὸ χεριές, πέταξε καὶ τὸ ποκαμισάκι του, δὲ φοροῦσε καὶ τίποτ' ἄλλο. Τὰ δυὸ ροῦχα, τάκαμὲ κουβάρáκι — καὶ πόσα ἦταν κι' αὐτά — καὶ τάβαλε σὲ δυὸ καλάμια πλάι. "Εκλεισε τὰ μάτια του καὶ βούτηξε στὴ θάλασσα· λούστηκε, πλύθηκε, δροσίστηκε, εὐχαριστήθηκε. "Αχ! τί ὁμορφὴ πῶναι ἡ θάλασσα· ἓνα μικρὸ τοπαλάκι, ὅσο ἔφταναν τὰ πόδια του καὶ τὰ χέρια του, τὸ ἀνατάραζε. Ἡ θάλασσα δεχόταν ὅλα τὰ χάδια καὶ τίς τρέλλες τοῦ παιδιοῦ μ' ὅσα πιτσιλιόμενα κι' ἂν ἔκανε. Οἱ πιτσιλιές ἔλαμπαν στὸν ἥλιο, ἀστραφταν, καὶ διάφορα χρώματα σφάνταζαν στὸν ἀγέρα, μὲς' τὶς ἀχτ.νες τοῦ ἡλίου.

Ἡ Κοκκίνα, ἐβγαλε δύο ἄγριες φωνές· τρελλοκατοῖκα· ἀστραψεν ὁ ἥλιος στὰ μάτια της ἀπὸ τὸ ἀναταραγμένο νερό καὶ σηκώθηκε στὰ πισινά της πόδια, ψήλωσε τὸ κόκκινο κεφάλι της, ἔσεισε τὸ γένι της κι' εἶδε τὸ τί γένεται. Ξανάβγαλε δυὸ ἄγριοφωνάρες. Τί νὰ' τοῦλεγε, τοῦ Θοδωροῦ;

— Γιατί, κουλουμπᾶς, ἄμυαλο, μεσημεριάτικο καὶ φουσκωμένο ἀπὸ φαῖ καὶ νερό;

Αὐτό, νὰ τοῦ εἶπεν, ἄραγε, γιὰ, βρὲ Θοδωρό, ἐβγα πιά;

— Σκάσε, μωρή Κοκκίνα, εἴτανε ἡ ἀπάντηση τοῦ παιδιοῦ καὶ ξαναβούτησε.

"Ωρα πολλή, ἔπαιζε μὲ τὴ θάλασσα, μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τίς καφτερές του ἀχτίνες· πολλή ὥρα δροσίστηκε καὶ λούστηκε κι' εὐχαριστήθηκε.

Ζαλίστηκεν ὁμως. Δίψασε καὶ πάλι. Ἡ ζέστη ἦταν ἀφόρητη. Δὲν ἄντεχε. Κρύος ἰδρωτὰς τὸν περεχᾶ. Μὲ κόπο, βγαίνει στὴν ἄμμουδιά. Σέρνεται τώρα βαρὺς, στ' ἀκρογιαλὶ. Πῶς δὲν πνίγηκε! Τί νὰπαθε; Σέρνεται ἀκόμα καὶ μὲ ἀγωνία καὶ λαχτάρα, φτάνει στὰ ρουχαλάκια του. Ξάπλωσε. "Εβαλε προσκέφαλο, τὰ δυὸ του ροῦχα· πρόφταξε καὶ βγῆκε. Μὰ πῶς ἄλλαξε! πῶς κοκκίνισε! Νὰ τὸν ἔβαψεν, ἄραγε, ἔτσι κόκκινο ἡ θάλασσα; Νὰ τὸν ἔκαμεν ὁ ἥλιος, τριανταφυλλή; "Ω! τὸ παιδί, ἔπεσεν ἀλαλόφωνο! Τὸ σωμάτιό του, ἄναψε καὶ πύρωσε· κατακόκκινο. Νὰ τώρα, ξαπλωμένο, τὸ φλογίζει κι' ἡ ἄμμο· δυὸ καῖλες! Βρέ, Θοδωρό, τί ἔκαμες!

Τ' ἦταν, ὁ θόρυβος καὶ τ' ἄγριοβελάσματα;

Κάτι πῆρεν εἶδηση ἡ Κοκκίνα. "Ελυσε, ξεπαλουκώθηκε· ἔτρεξε πρὸς τὴν προβατίναν· τὴν βρῆκε, νάχει τὸ κεφάλι σκυμμένο πρὸς τὴ βάση τοῦ καλάμιου, μέσα στὰ μπροστινά της πόδια, γιὰ νὰ βρεῖ λίγο ἴσκιο... Τὴν πλησίασε καὶ βέλαζε. Σὰ νὰ τῆς ἔλεγε, τὸ Θοδωρὸ πού μᾶς τάισε, τὸ παιδί πού μᾶς πτότισε, κάτι ἔχει παθημένο.

Καμμιά ἀπάντηση: Κι' ἡ Κοκκίνα, τῆς δίνει μιὰ κουτουλιά καὶ φεύγει. Ἡ προβατίνα, ἀπλώνει τὴν πλατεῖα οὐρά της, κάθεται ἀπάνω κι' ἀρχινᾷ τὸ ἀναμάσημα.

Φεύγει ἡ Κοκκίνα, σὰν νὰ τῆς λέει, ἀναίσθητη πού εἶσαι! Φεύγει καὶ τρέχει πρὸς τ' ἀκρογιαλὶ· συλλογίζεται: νὰ σταθῶ ἀπὸ πάνω του καὶ νὰ τὸ δροσίσω.

Θὰ θέλει, λίγο ἴσκιο. Τί ἔκαμε τὸ ἄμυαλο, μέσ τὸ μεσημέρι!

Τρέχει μὲ τὰ τέσσερα, καὶ σέρνει τὸ σκονί της καὶ τὸ παλοῦκι. "Ενας ἡχὸς ἀπὸ τὸ χτύπημα κι' ἓνα σφύριγμα ἀπὸ τὸ σύριμο, ἀπαίσια σφυρίζει στὴν ἄμμουδιά, σὰ νὰ σοῦ λέει: Κί ν τ υ ν ο ς !

Μὰ ξαφνικὰ σταματᾷ ἡ κατοῖκα, ὀρθώνεται καὶ πάλι στὰ πισινά της πόδια, βλέπει καὶ ὅλο βλέπει, μὰ δὲ μιᾷ· κατεβαίνει, βάζει τὸ κεφάλι της στὰ σκέλια καὶ τραβᾷ σιγὰ σιγὰ, γιὰ τίς ἀγκυλερὲς πέτρες.

Κάθεται χάμω κι' αὐτὴ στὸ λιόπυρι, κι' ἀρχινᾷ τ' ἀναμάσημα. Κι' αὐτὴ ἀναίσθητη, πού τόσο τὸ πρόρεξε τὸ Θοδωρό;

Δυὸ καλλικατσοῦδες, ταιριαστὸ ζευγάρι βγαίνουν ἀπὸ τὴ φωλιά τους· μ' ἀνοιχτὰ φτερά, χωρὶς νὰ πετᾶνε παρὰ πηδηχτὰ, τρέχουνε παίζοντας, ἄραγε, γιὰ ἀπὸ φόρο, πρὸς τὴν κατοῖκα. Δὲ μιᾷ κανένα τους ἀπὸ τὰ ζῶα. Στέκουν οἱ καλλικατσοῦδες, φέρνουν τὴ μύτη τους πρὸς τὰ μπρός, μερικὲς φορές, κι' ὕστερα τὴν τραβᾶνε πίσω. Πάει, θὰ παραλόγιασαν κι' αὐτές· ἄπλωσαν ἀπὸ μιὰ φτερούγα, κρύψανε τὴ μύτη τους, τὰ μάτια τους καὶ ζάρωσαν, κουβαριάστηκαν. Μονάχα ἡ θηλυκιά, πότε πότε, ἀνοίγει τὸνα μάτι της, βλέπει στὸ πλάι καὶ κουβαριάζεται πιότερο. Καὶ τί τάχα νὰ βλέπει;

Χορὸς, χορὸς ξώφρενος πάνω στὸ φλογισμένο τὸ Θοδωρό. Νύφες, νεράιδες, κυράδες, νὰ τίς ὅλες· ἄλλες βγῆκαν ἀπὸ τὴ θάλασσα, κι' ἄλλες βγῆκαν ἀπὸ τὸν καλάμιωνα. Μεσημέρι γάργαρο ἀκόμα· φύλλο δὲν κουνᾷ, ψυχὴ δὲ φαίνεται, ἄχνη δὲν ἀκούγεται! Ἡ ἄμμο λαμπυρίζει, λές καὶ βγάζει σπῖτες. Ἡ θάλασσα οὔτε μιὰ ρεπιδιά· νεκρώθηκε ἡ κάθε πνοὴ τ' ἀνέμου. Τὰ μελισσάκια, φοβοῦνται καὶ τὸ βόμβο τῶν δικῶ τους φτερῶν, πού τὸν ἀκοῦνε μέσα σ' αὐτὴ τὴ νέκρα. Κι' ἡ θάλασσα ἀσπρίσε· ἀσπρίσε σὰν τὰ πέπλα τῶν νυφῶν, πού χορεύουν. Ἡ ἀσπρίλα της, νᾶναι φῶς, νᾶναι γαλήνη, νᾶναι λουλούδια,

κρίνα, γιασεμιά, φούλια; Νᾶναι ναυτίλοι καὶ πλέουνε πρὸς τὰ δῶ, γιὰ νὰ πάρουν τὸ Θοδωρό; Τὶ ξωτικὸς χορὸς! τί στροβιλίσματα! πόσο ἀσπρισάν οἱ νεράιδες! πῶς κοκκίνισε τὸ Θοδωρό!...

Πετάγεται ἡ Κοκκίνα, κι' ἀγριοβελάζει· δὲ βαστᾷ πιά. Φτάνει, ἀφήστε τὸ παιδί νὰ τὸ ξυπνήσω... Δρόμο, οἱ καλλικατσοῦδες· στὰ πεταχτὰ γιὰ τὴ φωλιά τους· δὲ βούτησαν αὐτὴ τὴ φορὰ στὴ θάλασσα· φοβήθηκαν. Πᾶνε κι' οἱ νύφες κι' οἱ νεράιδες καὶ τὰ στοιχεῖα... ἀποτραβιοῦνται...

Ἡ θάλασσα, ἀναταράσσεται. Βαρὺς, μὲ καμάρι, μεγαλόπρεπα, κολυμπᾷ κι' ἔρχεται γιὰ τ' ἀκρογιαλὶ ὁ Δράκοντας, ὁ βασιλέας της "Αβυσσους...

— Τὸ φίδι τοῦ γιαλοῦ, φωνάζει ἡ Κοκκίνα...

Θοδωρό, ξύπνα, φεύγα Θοδωρό...

Παίρνει δρόμο ἡ κατοῖκα, πέρα ἀπὸ τίς ἀγκυλερὲς πέτρες. Τραβᾷ τὸ σκονί της κι' ἄγρια χτυπιέται τὸ παλοῦκι πάνω στὰ βράχια· σκιρτήματα, πηδημάτα, φευγὸς ἡ κατοῖκα, κι' ἄλλα τόσα καὶ τὸ παλοῦκι.

Ἡ ἄσπρη θάλασσα, ρεπιδιάζει, καὶ κρουαδίζει ὄχι μὲ τὴ δροσιὰ της, ὄχι μὲ τὴν πνοὴ τ' ἀγέρα, μὰ μὲ κάτι πιὸ μεγαλὺ, πού σὲ κάνει νὰ παγώνεις καὶ νὰ κρυώνεις: Μὲ τὸ φόβο! "Ο Δράκοντας, τὸ φίδι τοῦ γιαλοῦ, βασιλέας καὶ κυρίαρχος· δαίμονας κάτω στὴν ἄβυσσος καὶ στὰ σκοτεινὰ βάθια τοῦ πελάου, εἶχε σταλμένες τίς νύφες του, γιὰ νὰ τοῦ βροῦνε θυμὰ! "Ἦθελεν ἓνα βασιλόπουλο, γιὰ τὸ βασιλεῖο του. "Ἦθελε νὰ τραβῇ τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο, κάτω στὰ σκότεινα καὶ νὰ τὸν κρύψει στὰ μαῦρα τὰ βασιλεία του. Μὰ ὁ ἥλιος, ἦταν πάρα πολὺ ψηλά!

Τότε ἀποφάσισε, νὰ παίρνει τὸ παιδί τοῦ ἡλίου, τὸ φῶς! μὰ κι' αὐτό, μὲ κανένα τρόπο δὲν πῆγαινε καὶ κάτω στὰ τόσα βάθια.

"Ἔστειλε τότε τίς νύφες τοῦ γιαλοῦ, νὰ τοῦ βροῦνε τὸ βασιλόπουλο

πού τούλειπε· θά πάντρευε τις νύφες με τὸ βασιλόπουλο πὸ ζητοῦσε.

Φτάνει, τὸ βασιλόπουλο νάταν χτυπημένο, νάταν σημαδεμένο ἀπὸ τὸν ἥλιο. Κι' οἱ νύφες, χρόνια καὶ καιροὺς γύριζαν στ' ἀκρογιάλια, βουβές κι' ἐμίλητες, νὰ βροῦνε τὸν ἡλιοχτυπημένο! — Πότε γινόντουσαν ψάρι, πότε γινόντουσαν πουλί καὶ πότε κύμα....

Ὁ Δράκοντας φτάνει στ' ἀκρογιάλι. Νάτος σέρνεται μετὰ τὴν κοιλιά.

Γαλάζιος πράσινος μαυριδερός... Ἀλλάζει χρώματα κάθε τόσο. Καὶ τί στολίδια, τι πετράδια τοῦ γιालοῦ, χρυσοποίκιλτα. Φυβερὸς δράκος μετὰ δυὸ οὐρές, σὰν ψαριού, καὶ μετὰ δυὸ πόδια, σὰν τ' ἀλόγου.

Σέρνεται καὶ βγαίνει στὴ στεριά ἀπὸ τὸ ποταμάκι. Σήκωσε τὸ πλατύ του κεφάλι καὶ χύμηξε πρὸς τὰ μπρός. Φτάνει στὸ Θωδωρό. Ἐκεῖ γύρω του, κάνει μιὰ δυὸ τρεῖς μεγάλες κουλοῦρες μετὰ τὸ μακρὸ τοῦ σώμα, γύρω στὸ παιδί. Τὸ κεφάλι του τώρα, τὸ σηκώνει ψηλὰ μαζί μετὰ τὸ κορμί του κι' ἀρχινᾷ ἕνα σφύριγμα σιγανό, ὀξύ, φιδίσιο πὸ ζαλίζει, σὲ κάνει σὰν ὑπνωτισμένο καὶ σὲ σαγηνεύει. Λάμπουνε τὰ μάτια του, καθὼς τραγουδᾷ τοῦ παιδιοῦ. Ἔχουνε μιὰ λάμψη πὸ τραβᾷ. Τώρα ἡ γλῶσσα του, μιὰ γλῶσσα σουβλερή, βγαίνει πολὺ ὀξὺ ἀπ' τ' ἀνοιχτό του στόμα, καὶ κάνει κι' αὐτὴ σχέδια καὶ κινήματα στὸν ἀέρα καὶ κάνει κάτι κύκλους, πάνω ἀπὸ τὸ κοιμισμένο παιδί.

Οἱ νύφες ἀποτραβήχτηκαν. Ὁ Βασιλέας, ὁ δράκοντας ἦρθ' ὁ ἴδιος. Τοῦ τραγούδησε, τούψαλλε, τοῦ μοιρολόγησε τοῦ φλογισμένου καὶ κατακόκκινου παιδιοῦ... Μετὰ μιᾶς τώρα, ὁ δράκοντας ἤσυχεν καὶ μαλακὰ τυλίχτηκε, τρεῖς φορές στὸ σωματάκι τοῦ Θωδωροῦ καὶ μετὰ τὸ ἴδιο φιδίσιο σφύριγμα, ἀρχινᾷ νὰ γυρίζει τὸ κεφάλι του καὶ τὸ κορμί του κατὰ τὴ θάλασσα. Σέρνεται καὶ φεύγει, παίρνοντας καὶ τὸ Θωδωρό στὴν ἀγκα-

λιά του. Τρέχουν κι' οἱ δυὸ τους, ἀργά, γιὰ τὴν ἀσημένια τὴ θάλασσα, πὸ νεκρώθηκε κι' ἀσπρίσε.

Πάει ὁ δράκοντας, πάει μαζί του καὶ τὸ Θωδωρό.

Βασιλόπουλο κάτω στ' ἀνήλιαγα βάθια, κάτω στὴν ἄβυσσο...

Νύφες καὶ πάλι τὸ ὑποδεχτήκαν, καὶ νύφες, στὰ δόλασπρα νυφιάτικα, τὸ γυρίζουν κάτω, στὰ βασιλεια τοῦ δράκοντα, γιὰ νὰ δεῖ καὶ νὰ γνωρίσει τ' ἄπατα βάθια. Κῆποι, πολιτείες, κόσμος σωστός, φωτισμένος μετὰ φῶτα χρωματιστά, πὸ τὰ κρατᾷ ἀναμμένα περιέργη καὶ παράξενα ψάρια.

Λουλούδια, φυτὰ, ξωτικά δάση καὶ στεφάνια ἀπὸ φύκια...

Στολίδια, κοχύλια, μαργαριτάρια καὶ κοράλλια, ὅλα φαντασιερά.. ὅλα, προικιά γιὰ τὸ βασιλόπουλο. Κι' ὅλα στολίδια.

Νύφες, νύφες, νεράιδες πεπλοφόρες, ὅλες γιὰ τὸ βασιλόπουλο...

Οἱ Νεράιδες τώρα, τὸ στολίζουν μ' ἀτίμητα στολίδια καὶ τὸ καθίζουν στὸ μικρὸ θρόνι τοῦ βασιλόπουλου...

Νεράιδες, Κυράδες, ὀξὺ στὴ στεριά, στὸ ποταμάκι ξανάρχισαν τὸν τρελλό τους χορό, γύρω τριγύρω στὰ ρουχαλάκια τοῦ μικροῦ. Χόρεψαν ὧρες πολλές· χόρεψαν ὥσπου μιὰ ἄλλη νύφη, στὰ μαῦρα στὰ σκοτεινὰ ντυμένη, ἦρθε καὶ σκέπασε μετὰ μαῦρα τὴν πέπλα τὴν πλάση, καὶ νύχτωσε...

Στὶς ἀγκυλερὲς πέτρες, δυὸ καλλικατσοῦδες, ταιριαστό ζευγάρι, βγαίνουν ἀπὸ τὴ φωλιά τους· ἀπλώνουν τις φτεροῦγες τους, τις βρέχουν μετὰ θαλασσὶνα καὶ λούζονται. Ἔτσι γίνεται, κάθε πρωῒνό. Ὑστερὰ, βουτᾷ στὴ θάλασσα, πλάι πλάι καὶ φεύγουν. Ἔτσι χαίρουν τὸν ἥλιο, τὸ γιᾶλό, τὴ ζωὴ...

Μιὰ κατσίκη, μιὰ κόκκινη κατσίκη, ξεπαλουκώθηκε. Τραβᾷ τὸ σκηνί της, σέρνει τὸ σιδερένιο παλοῦκι της, καὶ βόσκει. Δὲ βρίσκει χορτάρι ἐκεῖ στὴν ἀπροθαλασσίαν· μοναχὰ ἔ-

νας ξερός καλαμιώνας ὀρθώνεται. πῶς μοιάζουνε τὰ γυμνά ξερά καλάμια, μετὰ σωστά κεριά!! Ἡ κατσίκη κατεβαίνει στὸ ποταμάκι γιὰ νὰ πιεῖ νερό· κι' αὐτὸ στείρεψε — κάτι μα σουλᾷ τώρα ἡ κόκκινη κατσίκη: Δυὸ ρουχαλάκια βρήκε καὶ τὰ τρώει· ἕνα βρακάκι κι' ἕνα πουκαμισάκι.

Στὸ σκολεῖο τὴν ἄλλη μέρα, μιὰ θέσι μὲν ἀδειανή· κάποιος λείπει. Ὅμως τὸ μάθημα ἀρχινᾷ. Ὁ Παπᾶς ὁ δάσκαλος, ὁ Παπα-Κιρκάδης, βγάζει ἕνα κλῆρο ἀπὸ τὸ κουτί καὶ φωνάζει:

— Θωδωρὴς Ψαρουδάκης μὰ κανέναν δὲ σηκώνεται νὰ βγαῖ στὸ μάθημα. Τὰ παιδιά, οἱ συμμαθητὲς κλαῖνε κι' ὁ Παπᾶς ὁ δάσκαλος, φωνάζει:

— «Ὅποιος, δὲν κούει τοῦ γονιοῦ, παραγωνιᾷς καθίζει.»

Τρεῖς νομάτοι, περπατοῦνε πάνω στὴν ἄμμο, ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, σκυμμένοι, σὰν κάτι νὰ βλέπουν, σὰν κάτι νὰ παρακολουθοῦν, σὰν κάτι νὰ ζητοῦν....

Γ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

ΔΙΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Περνώντας τὰ δρομάκια τὰ στενά,
σὰν ξωτικά μ' ἀργυροχάιδεον θρύλοι
καὶ νοιώθω σὰν σκιά σιγαλινὰ
τὴ συντροφιά σου, ὦ! Χρηστοβασίλη.

Μαζί μου τὰ στενὰ ἀνηφορεῖς,
μιλώντας ξεχασμένες ἱστορίες,
κι' ἐνῶ γλυκὰ—γλυκὰ μ' ἀνιστορεῖς,
τριγύρω μας χορεύουν νοσταλγίες.

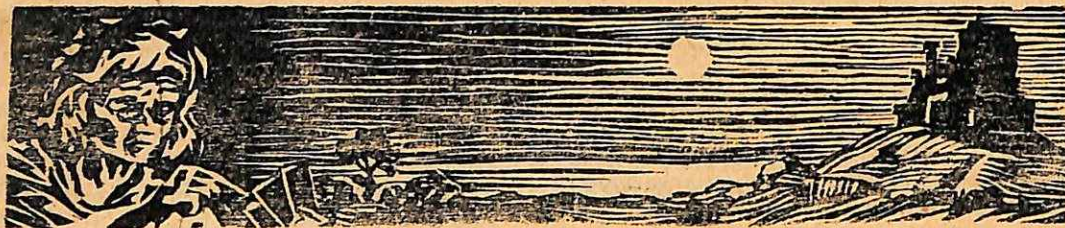
Στὴ Λίμνη πὸ προβάλλει λαμπερὴ
μ' ὠδήγησες καὶ χάθηκες στὰ νέφη,
καὶ κείνη 'κεῖ σιμά της, σοβαρὴ,
νὰ πάω μετὰ τὰ κύματα τοῦ γνέφει.

Γυρμένη, καὶ τὰ γκρίζα της νερά
θωρώντας μετὰ σκυμμένο τὸ κεφάλι,
γλυκὰ ἀντηχοῦν στ' αὐτιά μου, τρυφερά
τ' ἀθάνατα τραγούδια τοῦ Κρυστάλλη.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΥ

Η ΜΑΓΙΣΣΑ

— Ρίχ' τὰ χαρτιά, μάγισσα, ρίχτα!
Δέ με τρομάζει απόψε ή νύχτα
Κι ό φρϋνος πῶχεις στήν ποδιά:
Γύρω σου φτερουγούν κοράκια,
Μά πιο φριχτά είναι τὰ γεράκια
Πού μου δαγκώνουν τήν καρδιά.

— Ξένε, μ' άτράνταχτο σκοτάδι
Κι άν μās τυλίγει αυτό τὸ βράδυ,
Κι άν τὸ λυχνάρι μου άχνοσβεΐ,
Κάτω άπ' τ' ὠχρό άντιφέγγισμά του
Στά πένθιμα άντρα τοῦ θανάτου
Μαζί μου τώρα έχεις διαβεΐ.

Καί νά, σέ βλέπω καβαλλάρη,
Κάτω άπ' τ' άσάλευτο φεγγάρι,
Τόν άνεμο νά ξαναπερνάς·
Πώς τρέχεις! Ποιός νά σέ προσμένει;
Τάχα μήν εΐν' ή άγαπημένη
Ποῦ σέ καλεΐ γοργά νά πās;

— Ρίχ' τὰ χαρτιά, μάγισσα, ρίχτα!
Βαθειά εΐν' αυτή τήν ὠρα ή νύχτα,
Καί κεΐ, στό κάστρο τὸ θολό,
Μονάχη ή άγάπη μου κοιμάται,
Κι ἴσως γλυκά νά με θυμάται
Σ' όνειροπόλημα τρελλό.

— Ψηλά, στ' ὀλόφωτο τὸ κάστρο,
Μιά κόρη, λάμπερη σάν άστρο,
Μαζί σου θε νά ζεΐ ὅσο ζεΐ...
Μαῦρα τὰ μάτια της ... σπαθάτη·
Μαζί τὸ βιό σας, τὸ κρεββάτι,
Καί τὸ στεφάνι σας μαζί.

Μά άλλοί! οί καρδιές σας βγαίνουν χώρια!
Στά τρίστρατα και στ' άγριοβόρια
Πλανιέται σου έρημη ή ψυχή...
Ξένε, ή καλή σου δέν κοιμάται,
Δέ νείρεται, δέ σέ θυμάται!
Δέν εΐναι απόψε μοναχή!

— Ρίχ' τὰ χαρτιά, μάγισσα, ρίχτα!
Δέ διάβηκεν άκόμα ή νύχτα,
Κι έχω άτι άνάλαφρο ὡς φτερό·
Κάνε, πριν φέξει άνίσως 'φτάσω,
Βαρύγνωνη νά τήν προφτάσω,
Καί γῶ μπορῶ νά συγχωρῶ.

— Μαζί τὰ πλούτη σας διαβάτη,
Καί τὸ στεφάνι, τὸ κρεββάτι.
Μαζί σου εκείνη ὅσο θά ζεΐ,
Μά (άχ! τὰ γραμμένα ὅποιος τὰ ξέρει!)
Σκαμμένοι άπ' τὸ δικό σου χέρι
Κι οί τάφοι σας βγαίνουν μαζί!

ΝΙΚΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Η ΠΛΗΞΗ

Βουβά στέκουν τὰ δέντρα
αΐωνιοι θεατές τοῦ μαύρου κόσμου.
Παληός φιλόσοφος ὁ ήλιος γέρνει...
Τὸ ζωντανό κουρέλι τοῦ ήμικόσμου,
τήν πλήξη τοῦ βαρυεστημένα σέρνει
στό φωτισμένα κέντρα.

ΝΙΟΒΗ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Γ. ΤΟ ΝΗΣΙ

1.—

Στίχ. 1770 και επ.

«Προστάζει ο Βεζύρης Χουρσέτ 'Αχ-
[μέτ Πασιάς
σ' όλα τὰ βιλαέτια, νάρθει κάθε
[πασιάς
προστάζει και στην 'Υδραν νά 'έλ-
[θουν αρκετοί,
νά εἶνε ὅλο ναύται, ἔμπειροι, δυνατοί
νά φέρουν τὰ καρέβια μ' ἄρματα
[δυνατήν,
στη λίμνη νά ἐμβάσουν τὴν δύναμιν
[αὐτήν,
νησί νά πολεμήσουν κάστρον σ' ἕναν
[καιρὸν
χοῦλιαν και λιθαρίτσια μὲ πόλεμον
[γερόν».

Μία ἀπὸ τὶς φάσεις τοῦ μακρόχρο-
νου ἀγῶνα ἀνάμεσα Χουρσέτ και 'Αλή
Πασᾶ γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ Κάστρου
τῶν Γιαννίνων —κι' ὥσως ὅχι ἡ πῦρ-
σφαιρική — διεξήχθη τὴ μακρινὴ ἐ-
κείνη ἐποχὴ στὸ εἰρηνικὸ Νησί μας, πού
ἀναπαύεται στὴ γαλάζια λίμνη, τὸ στο-
λίδι αὐτὸ και τὸ καμάρι τῶν Γιαννίνων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Διαμάντων Τζου-
καλᾶς, ὁ «Λογιώτατος» γιὰ τὸν ὁποῖο
μιλήσαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, στὸ
πολύστιχο ποίημά του, ἀπόσπασμα ἀπὸ
τὸ ὁποῖο εἶναι και οἱ ἐπὶ κεφαλῆς στί-
χοι, περιγράφει ζωηρότατα τὶς φάσεις
αὐτῆς τοῦ σκληροῦ ἀγῶνα ἀνάμεσα «χαλ-
κτοῦπων», ὅπως ἀποκαλεῖ τοὺς «βασιλι-
κούς», τοὺς στρατιῶτες τοῦ σουλτανικοῦ
στρατοπέδου, και «ἀληπασιαλίδων» ὅπως

χαρκτηρίζει τοὺς «ἀλβανίτας» τοῦ 'Α-
λῆ. Μαζὺ δὲ μ' αὐτοὺς,

«Ἦταν και μιὰ γυναῖκα ἀνδρεία δυνατὴ
ἀπὸ τὸ Τεπελένι στ' ἄρματα ἀρκετὴ».

πού ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δέκα παλληκαριῶν
της, σκοτώθηκε στὴ φάση αὐτὴ τοῦ ἀ-
γῶνα πολεμώντας γιὰ νά ἐκδικήσῃ τὸ
θάνατο τοῦ ἀνδρός της.

Μπορεῖ ὅμως νά πεῖ κανένας ὅτι τὸ
Νησί κι' ἡ Λίμνη μας, μὲ πολεμικὲς ἰαχὲς
κι' αἱματηροὺς ἀγῶνες μπαίνουν στὴ νε-
ώτερη ἱστορία τῆς Πατρίδας μας.

Ἡ ἱστορία ἀντιγράφει τὸν ἑαυτὸ
της και τὸ Νησί ἐπαιξε στὰ χρονικά τοῦ
τόπου, τὸ ὅλο ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τελευταί-
ους προμαχῶνες τοῦ Κάστρου τῶν Γι-
αννίνων.

Ποιὸς μ' ὅλα ταῦτα θὰ τὸ πίστευε
ὅτι ἡ Γιαννιώτικη λίμνη, ἡ τόση γαλή-
νια κι' ὡραία ἔγινε ἐδῶ κι' ἐξαπόσια
περίπου χρόνια, τὸ θέατρο κρατερῆς
ναυμαχίας, ὅπως στὰ 1820 ἔγινε τὸ πε-
δίο ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων μὲ «καρά-
βια κι' ἄρματα δυνατὰ» και μὲ 'Υδραί-
ους ναυτικούς;

2.—

Στὰ 1379, στὸ Κᾶστρο τοῦ Γιαννί-
νου δυνάστευε ὁ Σέρβος Θωμᾶς, γιὸς
τοῦ Προέδρου και γαμπρὸς τοῦ ἐπί-
σης Σέρβου ἡγεμόνος Συμεῶν, τὸν ὁ-
ποῖο (Θωμᾶ) «οἱ δυνατὲς ἰσχυροῦνται

μετὰ πανδήμιον χαρᾶς και εὐφημιῶν,
γράφει ὁ 'Αραβαντινός, ὑποδεχθέντες
στὰ 1367, ἀνεκήρυξαν και διεκήρυξαν
ὡς νόμιμον δεσποτὴν». Τὴν ἐποχὴ ἐκεί-
νη, τὰ ἰσχυρότατα 'Αλβανικὰ φύλα πού
κυριαρχοῦσαν στὴν 'Αρτα και στὴν πε-
ριοχὴ τοῦ 'Αράχθου, εἶχαν ἀρχίσει νά
περισφίγγουν πολὺ πειστικὰ τὸ Γιαννιώ-
τικο Κᾶστρο· ὅλη δὲ ἡ ὑπαιθρὸς του—
χωράφια κι' ἀμπέλια ἦταν τότε ὅλη ἡ γύ-
ρω περιοχή, κι' αὐτὴ ἀκόμα πού κατέ-
χεται σήμερα ἀπὸ τὴν πόλη— ἐβασανί-
ζονταν πολὺ συχνά ἀπ' τὶς παντοδαπὲς
καταστροφὲς πού οἱ 'Αλβανοὶ ἄφηναν
πίσω τοὺς, ὅταν γυροῦσαν ἀπὸ τὶς συ-
χνὲς ἐπιδρομὲς τοὺς: Τὸ Γιαννιώτικο
Κᾶστρο ἦταν μιὰ ζηλευτὴ πολιτεία, γε-
μάτη αἶγλη και γοητεία, και ταυτόχρονα
ἕνα στρατηγικὸ σημεῖο, γιὰ ὁποῖον ἤθε-
λε νά κυριαρχεῖ στὴν 'Ηπειρο.

Οἱ ἄρχοντες λοιπὸν κι' ὁ λαὸς τοῦ
Γιαννίνου, εἶχαν ἀντιληφθεῖ ὅτι τὸ Κά-
στρο εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἰσχυρὸ κυβερνήτη
πού νά διαθέτει και γερὰς ἐξωτερικὲς
προστασίες· και μιὰ πρεσβεῖα πήγε στὸν
Σέρβο 'Ηγεμόνα Συμεῶν, πανίσχυρο τό-
τε στὴν κοντινὴ Βαλκανικὴ, και τοῦ ζή-
τησαν Δεσπότην γιὰ τὰ Γιάννινα· αὐτὸς
δὲ τοὺς ἔδωσε τὸ Θωμᾶ Προέδρου, πού
μὲ τόση χαρὰ τὸν δέχτηκε τὸ Κᾶστρο.

Λίγο ὅμως καιρὸ μετὰ τὴν ἐγκατά-
στασή του, ὁ Θωμᾶς, ἀποδείχτηκε ἕνας
σκληροτράχηλος κι' αἱμοβόρος δυνάστης.
«Μικρὰ γὰρ πάσα κακία πρὸς κακίαν
Θωμᾶ», φωνάζουν ἐπιγραμματικώτατα οἱ
μοναχοὶ τοῦ Νησιοῦ Κομνηνὸς και Πρό-
κλος, στὸ περίφημο Χρονικὸ τους:

Ὅπως δὲ ὑπάρχουν πολλὲς, ὅπως
θὰ ἴδουμε, ὁμοιότητες ἀνάμεσα ναυμα-
χίας 1379 και ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων
1820, ἔτσι ὑπάρχουν και πολλὲς ἀναλο-
γίες ἀνάμεσα Θωμᾶ και 'Αλῆ: ἡ ἴδια
ὠμότητὰ και δολιότητὰ στὰ μέσα, ἡ ἴ-
δια αἰμοδιψία και σκληρότητὰ στὴν
ἐπιβολὴ τῆς τρομοκρατίας, ἡ ἴδια
προσπάθεια γιὰ συγκρότηση ἰσχυροῦ
κράτους μὲ παντοδύναμη κεντρικὴ ἐξου-
σία, εἰς βάρος τῶν τοπικῶν ἐξουσιῶν και
τῆς δυνάμεις τῶν ἀρχόντων και φυ-
λάρχων.

3.—

«Μηνὶ ὅμως Φεβρουαρίῳ, ἰνδιξιῶ-
ν β' Σαββατῶ α' τῶν νηστειῶν, ἔτους
υπάρχοντος ρω' π' ς'» (1379), ὅπως γρά-
φει τὸ Χρονικὸ, τὸ Κᾶστρο τῶν Γιαν-
νίνων περνοῦσε μιὰ ἀπ' τὶς δυσκολώτε-
ρες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, κι' ἀντιμετώ-
πιζε μιὰ ἀπὸ τὶς βιαιότερες, τὶς πρὸ ὁρ-
γανωμένες και πρὸ ἀποφασιστικῆς ἐπι-
θέσεις τῶν 'Αλβανικῶν φυλῶν. Μὲ τὴν
ἐκδήλωσή της, «στάσις μεγάλη ἐν τῇ πό-
λει ἐγεγόνει» και «στάσις» ἐδῶ τὸ Χρο-
νικὸ ἐννοεῖ, νομίζουμε, τὴν ταραχὴ και
τὴν ἀγωνία, πού κατέλαβε τοὺς κατοί-
κους τοῦ Κάστρου, ὅπως αὐτὸ φαίνεται
ἀπὸ τὴν παρακάτω ἀφήγησή του.

Κάποιος Περάτης, κωφός, Νικηφό-
ρος τὸνομα, εἶχε προδοτικὰ περάσει
«μετὰ τῆς βάρκας αὐτοῦ», πιθανώτατα
ἀπὸ τὶς περιοχὲς τοῦ Πέραμα μέσα στὸ
Κᾶστρο, περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ ἐκλε-
κτοὺς Μαλακασίους, οἱ ὁποῖοι κατόρθω-
σαν νά καταλάβουν αἰφνιδιαστικὰ τὸν
«μεγάλον Γουλιάν». Γουλιάν, εἶναι, ὁ
κουλές, ἡ κουλία, ὁ πύργος, ἕνα ἀπὸ τὰ
ἀμυντικὰ ἔργα τῆς ὀχυρωματικῆς τῆς ἐ-
ποχῆς ἐκείνης· και ὑποθέτουν ὅτι ἐδῶ,
πρόκειται γιὰ τὸν Πύργο πού ἀκόμα και
σήμερα ὑψώνεται στὴν περιοχή τοῦ πα-
λαιῦ Στρατ. Νοσοκομείου, στὸ ἀνατολι-
κὸ τμήμα τοῦ Βοσχοῦ, ὅπου, ὅπως εἴπα-
με στὰ προηγούμενα, βρέθηκε κι' ὁ τά-
φος τοῦ Θωμᾶ. Ἄλλο δὲ «πλήθος εὐα-
ρίθμητον» ἀπὸ 'Αλβανούς, ὁ ἴδιος ὁ Νι-
κηφόρος ὁ Περάτης, ὁ κωφὸς και θαι-
μαστός, εἶχε διεπεραιώσει στὸ Νησί.

Κι' ἄρχισε τότε στενὴ και βίαιη πο-
λιορκία τοῦ Κάστρου ἀπὸ ξηρᾶς και...
(παρ' ὀλίγο νά πῶ θαλάσσης), λίμνης,
ἐνῶ στὸν ἴδιο καιρὸ, μέσα στὸ κεντρι-
κώτερο σημεῖο τῆς Χώρας, ἑκατὸ και
πλέον ἐκλεκτοὶ Μαλακασιοὶ κατεῖχαν τὸ
σπουδαιότερο ἀμυντικὸ ὄχυρμα τοῦ
Κάστρου. Θὰ ἔπρεπε νά μπορούσαμε νά
παρακολουθήσουμε τὶς περιπέτειες τῆς
τρομερῆς αὐτῆς σύγκρουσης, τῆς τόσο ἀ-
ξιοσημείωτης στὰ ἱστορικὰ τῶν Γιαννί-
νων, ὥστε νά ἔχει διασωθεῖ ὡς κι' ἡ ἀ-
κριβὴς ἡμερομηνία της, ἀπὸ καμμιά κο-
ρυφή τοῦ Νησιοῦ, γιὰ νά μπορούσαμε νά

τήν αναπαράστήσουμε ζωηρά κι' έντονα. Αφήνουμε λοιπόν τὸ ἔργο αὐτὸ στὴ φλογερή ἢ ὄχι φαντασία τοῦ ἀναγνώστη, καθὼς καὶ τὴν προσπλῆθει νὰ γεμίσει τὰ κενὰ τῆς ἀφήγησής μας. Ἰστορώντας πάντως τὸ λιμναῖο ἐπεισόδιο τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἀγῶνα, κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ δώσουμε καὶ τὸ περίγραμμά του τὸ χρονικὸ καὶ περιστασιολογικὸ.

Ἡ τρομερὴ αὐτὴ ἐπίθεση, βάσταξε ἀδιάκοπη καὶ βίαιη, τρεῖς ὁλόκληρες ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες, νύχτες σίγουρα τρόμου καὶ τραγικότητος. Τὸ Χρονικὸ μᾶς διασώζει ἀκόμα καὶ τὴν πολεμιστηριοῦ ἰαχὴ τῶν μὲ ἄλυσσα ἐπιτεθέμενων Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι, καθὼς ὁμοιοῦσαν, φώναζαν σφαιματίζοντες, ὅπως λένε οἱ χρονογράφοι, «ρούα, ρούα!». Καθὼς μαθαίνω ἀπὸ Ἀλβανιστὰς, καμμιά λέξη, φωνητικὰ συγγενὴς μὲ τὸ «ρούα» δὲν προσαρμόζεται στὴν περίπτωσή μας. Εἶναι ὅμως σὲ χρήση καὶ σήμερα ἀκόμα μιὰ ἄλλη φωνή — ἐπιφώνημα παραινετικὸ κι' ἐνθαρρυντικὸ — σὲ παρόμοιες περιστάσεις, ποὺ υποθέτουμε ὅτι αὐτὴ θὰ ἦταν καὶ ἡ πολεμικὴ ἰαχὴ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ 1379: «ὦ! μπουρά!» φωνάζουν καὶ σήμερα οἱ Ἀλβανοὶ ὅταν θέλουν νὰ παροτρύνουν ἄλλους ἢ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο σὲ ἐπίθεση ἢ ἀμύνα.

Ἡ μάχη ἦταν στὴν ἀκμὴ της, ὅταν «πλήθος ἀπειρον μετὰ τῶν μονοξύλων καὶ τῆς βάρκας» ἐκινήθηκε ἀπὸ τὸ Νησί πρὸς τὸ Κάστρο· καὶ φαίνεται ὅτι τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο τῆς ἐποχῆς, δὲ θὰ ἦταν καὶ τόσο πολὺ ἀσφαλισμένο ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λίμνης, ὅσο ἦταν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς. Τότε, συνεχίζει τὸ Χρονικὸ, τὸ διάβασμα τοῦ ὁποῖου τὸ χρωστῶ στὴν καλωσύνη καὶ τὴν εὐγενὴ παραχώρηση τοῦ σεβαστοῦ μου κ. Χ. Σούλη, «οἱ οὐκίητορες τῆς χώρας, ἀπέπλευσαν μετὰ τῶν δύο βαρκῶν καὶ ὀλίγων μονοξύλων, καὶ κατὰ τοῦ στόλου τῶν ὑπεναντίων πόλεμον συνεστήσαντο». Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοὺς οὐκίητορας ἀπόμειναν μέσα στὴ χώρα — ἡ σκηνὴ νομίζεις πῶς εἶναι παρμένη ἀπὸ τὰ ἱστορικά τῆς πάλης ἀνάμεσα Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς Πόλης — πρὸς τὸν Ἀρ-

χιστράτηγον τοῦ Θεοῦ Μιχαὴλ τῶν ἄνω Δυνάμεων, σὺν οἰμωγῇ καρδίας, ἔβδων, ἔθρηνουν» καὶ παρακαλοῦσαν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Χώρας. Ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ εἶναι ὁ παλαιότατος προστάτης τοῦ Κάστρου, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὸ Χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου· στὸ Χρονικὸ δὲ ἀναφέρεται καὶ ὁλόκληρο τὸ ὠραιότατο τροπικὸ ποῦ ἔφαλλαν στὸν ναὸ Του, ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀπομείνει μέσα στὴ Χώρα, μὲ τὸ ὅπλο μονάχα τῆς συντροφικῆς καὶ τῆς προσευχῆς.

Καὶ ὦ! τοῦ θαύματος!

«Ἐνθεν τοι, καὶ εἰς φυγὴν οἱ ὑπεναντίοι ἐτράπησαν». Αὐτὲς εἶναι οἱ κεντορικὲς γραμμὲς τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου δράματος, ἐνὸς ἀπὸ τὰ πρὶ ἀξιοσημείωτα, φανταζόμενα, τῆς ἱστορίας τοῦ Κάστρου: ἡρωϊσμοί, ἀγωνίες, καταστροφές, θάνατοι, ὅλα αὐτὰ ποὺ ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν παρόμοιων συνταρακτικῶν περιστατικῶν, μένουν συνήθως στὸ περιθώριο τῆς ἱστορίας, κτῆμα, ἀρχικὰ τῆς ἀνάμνησης καὶ σιγὰ - σιγὰ ἔπειτα, μόνον τῆς φαντασίας τῶν μεταγενεστέρων· ἀλλὰ καὶ ἀκόμα ἀργότερα, στὰ 1588, σὲ νέα πολιορκία τοῦ Κάστρου, ὁ Ἀλβανὸς ἀρχηγὸς Σπάδας «κατασκευάσας δύο μεγάλα πλοῖα, κατεβύθησεν ἐν ἐπίσης μέγα πλοῖον» τοῦ τότε δεσπότη τοῦ Κάστρου Ἰσαούλου (Ἡσαῦ Μπουοντελμόντι).

4.—

Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶρ' αὐτὴ βγαίνει σὰν πολὺ πιθανὸ ὅτι, στὴν ἐποχὴ τῆς ναυμαχίας, πρέπει τὸ Νησί νὰ ἦταν κούλας συνοικισμένο· γιὰ ἄλλοιως δὲ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ποῦ βρέθηκαν οἱ βαρκες καὶ τὰ μονόξυλα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Νικηφόρος ὁ Ήρατης προδοτικὰ διέπεραίωσε τοὺς Ἀλβανούς.

Στὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους τῶν Ἀφρατάδων, ποὺ στὰ 1506)7 ἔχτισαν στὸ Νησί τὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου, ἀναφέρεται κοντὰ στὸ κελλὶ τους, «χωρίον». Ἄν δέ, ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια πῆγαινες νὰ ἐπισκεφθεῖς τὰ ἀξιοπρόσεχτα τοῦ Νησιοῦ, καὶ φυσικὰ, πρῶτο-πρῶτο τὸ σπίτι ὅπου τόσο δραματικὰ τελείωσε τὴ

ζωὴ του ὁ Ἀλὴ Πασάς — τὰ δοῦματα βλέπετε, διακρίνουν τὴ φαντασία περισσύτερο ἀπὸ τὴς εἰρημιστικῆς ἐκδηλώσεως, ὁσοδήποτε σημαντικῆς καὶ ἂν τυχαίνει νὰ εἶναι αὐτὲς στὸ Νησί μας, μὲ τὴς τόσες ἀρχαιότητες — μιὰ καλὸτατη γρηούλα νησιώτισσα, καλόγηρα καὶ φύλακας τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Ἀη-Παντελεήμονα καὶ προχειρὸς ταϊσερόνε του, ἀφοῦ θὰ σοῦ ἔδειχνε τὰ κατὰ τὸν Ἀλὴ, δὲ θὰ παρέλειπε ποτὲ νὰ σ' ὁδηγήσει καὶ πρὶ ἀνατολικώτερα, μέσα στὸ Ναὸ τῆς Μονῆς Προδρόμου, γιὰ νὰ σοῦ δείξει τὴ βαθεῖα σπηλιὰ ποὺ σκίζει τὸ βράχο δίπλα στὸ ναὸ, καὶ νὰ σοῦ πεῖ ὅτι, τὸ παλὸν αὐτὸ ἀσκηταρεῖο, τὸ εἶχαν χτίσει τοὺς παλαιοὺς καιροὺς δύο μεγάλα ἀρχοντοπόμυλα, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ Νησί γιὰ ν' ἀσκητέψουν· ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἔχτισαν, ἐπειδὴ τοὺς ἐνοχλοῦσαν οἱ διασκευασεῖς ποὺ γινότανε μέσα στὴ λίμνη, σηκώθηκαν καὶ φύγαν καὶ πῆγαν κι' ἔχτισαν τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀη-Γιάννη τοῦ Λικωτορίχη, στοὺς πρόποδες τοῦ Μιτωκλιοῦ, πρὶ δυτικὰ ἀπὸ τὸ Πέλαγμα.

Κι' ὅταν ρωτοῦσες τὴν καλὴ γρηούλα, ποὺ ἦταν μιὰ ζωντανὴ παραδοση τοῦ Νησιοῦ, ἂν τὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχὴ ἦταν φκισμένο τὸ χωριό, «Οὐ ου ου»!.. σοῦ ἀπαντοῦσε μὲ ἔντονη κατάφραση, «οἱ παλαιοὶ μᾶς ἔλεγαν ὅτι ἐμεῖς οἱ Νησιῶτες εἴμαστε Μανιάτες κι' ἤρθαμε ἀπὸ δῶ!» καὶ λέγοντας ἔτσι, γύριζε ζωηρὴ πρὸς τὸν καταθλιπτικὸ πέτρινο ὄγκο, καὶ ἔδειχνε τὸ Μιτωκλίον κατὰ τὸ βορρᾶ. «Κεῖ περάσαμε ἀπ' ἀντίκου μὲ σκαφίδα» ἔξηγοῦσε ἔπειτα· αὐτὰ ποὺ ὅπως εἴπαμε σὲ προηγούμενα, τὰ λέγανε παλαιότερα μὲ τὸ σλαβικὸς ἐτυμολογίας ὄνομα «κουρπότες» (Κορπιτοί, μοτζίλα).

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἄς προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι οἱ νησιῶτες μας, κάνουν γιὰ τὰ καΐκια ποὺ χρησιμοποιοῦν, μιὰ ἀντιμετάθεση τῆς πρύμνης, καὶ ὅταν λένε «στ' μπρίμι» (στὴν πρύμνη), ἐννοοῦν ἐκεῖνο ποὺ στὰ πλεούμενα γενικὰ λέγεται πλώρη ἀπὸ τοὺς ναυτικούς.

Θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε μιὰ πιθανὴ ἐξήγηση τῆς ἀντιμετάθεσης αὐτῆς, μὲ βάση τὴν παράδοση ὅτι οἱ νη-

σιῶτες μας εἶναι Μανιάτες ποὺ ἔπεσαν ἐδῶ ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ βορρᾶ:

5.—

Τὰ νερά τῆς λίμνης μας, γενικὰ εἶναι ἀβαθῆ· στὶς ὄχθες τῆς μάλιστα σχηματίζονται τὰ λεγόμενα «σκαριά», ἐκτάσεις ἀπὸ καλάμια καὶ περισσύτερο ἀπὸ νερόχαρη φυτεῖα (ρογκόζια, ρεζίνες, παπύρια, καὶ ἄλλα) ποὺ σιγὰ - σιγὰ οἱ εἴδεις τους, μαζὺ μὲ χώματα ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴς διαφορὲς πλαγιές, πηγούν, συμπυκνώνονται, μισοστερεώνονται καὶ τέλος γίνονται στεγνὲς εἰδικῆς μορφῆς· γιὰ γὰ προσεγγίσει τὸ καΐκι σὲ παρόμοιες ὄχθες, πρέπει νὰ περνᾷ ἀπὸ «πόρους», στενά δηλ. περάσματα ποὺ σχίζουν ἀνάμεσα τοῦ τὸ σκαρι καὶ ποὺ τὸ πέρασμά τους εἶναι δυσκολὸ καὶ κοπιαστικὸ. Ἐπειτα ἡ λίμνη μας, καὶ πολὺ περισσύτερο κοντὰ στὰ τέτοια σκαριά, ἔχει ἀφθονὰ «νέματα», φύκια, ποὺ καὶ αὐτὰ δυσκολεύουν τὸ πέρασμα· γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, τὰ καΐκια τῆς λίμνης μας δὲν ἔχουν καρίνα: Ὁ πάτος τους εἶναι ἐπίπεδος, καὶ ἡ κοπηλασία πρέπει νὰ γίνεται μὲ προώθηση τοῦ κουπιοῦ ἀπὸ τὰ πίσω πρὸς τὰ μπρῶς, καὶ ὄχι ὅπως κοπηλατοῦν συνήθως στὴ θάλασσα, (ἀπὸ τὰ μπρῶς πρὸς τὰ πίσω).

Ἄν τώρα ὑποθέσουμε ὡς βέβαιον ὅτι οἱ νησιῶτες μας ἦταν ναυτικοί, συνηθισμένοι μὲ τὸν ναυτικὸν τρόπο τῆς κοπηλασίας, τότε, ὄντας αὐτοὶ ἀνεκὰθεν συνηθισμένοι νὰ ἔχουν ἀπέναντί τους τὴν πλώρη τοῦ πλεούμενου, ὅταν βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη ν' ἀλλάξουν τρόπο κοπηλασίας, ἐξακολούθησαν νὰ ὀνομάζουν πρύμνη τὴν ἄκρη τοῦ καΐκιου ποὺ ἦταν ἀπέναντί τους· καὶ ἔτσι ἡ πλώρη τοῦ καΐκιου ἔγινε γι' αὐτοὺς πρύμνη· πολὺ δὲ σπάνια ἄκουσα νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ λέξη πλώρη.

Πότε ὅμως καὶ ποῦθε γάχουν ἔρδει οἱ νησιῶτες στὸ νησάκι μας, καὶ ἀπὸ ποιὲς ἀφορμές; Ἡ σχετικὴ παράδοσή τους εἶναι τόσο ἀόριστη, ὅσο τὴν ἀναφέρουμε πρὶ πάνω.

Ἀναφέρεται στὴν ἱστορία ὅτι, στὰ 1481, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀρματολῶν τῆς Μάνης Κροκόδειλος Κλαδάς, ἀπὸ τὸν κλάδο

του Βυζαντινού οίκου των Κροκόνδουλων ή Αζροκόνδουλων, Ήπειρώτης την καταγωγή, αφού ἀρνήθηκε ἀρχικά νά ὑποταγεί στὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, μετ' ὅμως ἀπὸ δέκα ἑξ' χιλιάδες ἀποκηρυγμένους ἄνδρες, ἀργότερα διὰ θαλάσσης ἀποβιβάστηκε στὸ Δυρράχιο καὶ προζάλεσε μεγάλη ἐπανάσταση στὴν Ἀλβανία καὶ στὴν Ἡπειρο, κατὰ τὴν ὁποία σηκώθηκαν στὸ ποδῶρι πενήντα χωριά, ἔδωξε τοὺς Τούρκους καὶ παρέδωκε τὴ χώρα στὸ γιὸ τοῦ Γιώργη Καστριώτη, Ἰωάννη. Πιὸ ἀργότερα σὲ νέους ἀγῶνες ποὺ ἀνοίξε στὴ Μάνη, νικηθῆκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καί, ὅπως ὁ Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος στὰ 1611, γδάρθηκε καὶ θανατώθηκε. Ὁ Κροκόνδουλός εἶναι ἐντελῶς φυσικὸ νὰ δεχτοῦμε ὅτι στὴν ἐπιχείρησή αὐτὴ ποὺ ἔκανε στὴν Ἀλβανία καὶ τὴν Ἡπειρο εἶχε πιάσει μαζὶ του καὶ Μανιάτες πολεμιστὲς. Νὰ συσχετίσει τώρα κανένας τὴν παράδοση τῶν νησιωτῶν μας μετ' τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ τοῦ Ἡπειρώτη Κλαδά καὶ τὴν ἐπιτυχία της; Ποιὸς νὰ ξέρει; Μπορεῖ καὶ νὰ μπορεῖ καὶ ὄχι.

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Πρωτὶ, τὰ πεῦκα γύρω εὐωδιάζουν,
χρυσὰ τὰ σπάρτα γέρνουν τὸ κεφάλι,
γνέφουν τὰ κυπαρίσια ἀπ' τὴ μεγάλη
ἀλλέα. Καθὼς περνᾶμε, μᾶς κυττάζουν
ἀπ' τίς φωλιές τους τὰ πουλιά,
κι ἀπ' τὴν ἐλιά

τὴ γέρικη ὁ ἀνθός.
"Ὅλα μᾶς χαιρετοῦνε μὲς τὸ φῶς!

Καὶ τὰ μικρά μου,
χαρούμενα, γερά, τρέχουν κοντά μου,
στῆς ἐξοχῆς τ' ὀλόχαρο γιορτάσι!
Κι ἐγὼ μιὰ μάννα! πόσες μὲς τὴν πλάση!

Στῆς δημιουργίας τὸ σκοπὸ
τὸ εἶναι μου δούλευε χαρωπὸ.
Καὶ λύτρωση ἀπ' τὸ φόβο τοῦ θανάτου,
σ' ἀπόκρυφο ξανοίγω μῆνυμά του,
νὰ λέει μου: — «Θ' ἀναζεῖς στὴ μάννα γῆ
αἰώνια στῶν παιδιῶν σου τὴν ψυχὴ!»

ΝΙΚΗ Λ. ΠΕΡΔΙΚΑ

Εἰς τὰ Νείσον papers τοῦ Βορεττάν. Μουσείου, τὰ δημοσιευόμενα ἀπὸ τὸν Κλ. Νικολαΐδη στὰ Ἡπειρ. Χρονικά τοῦ 1926 (σελ. 43) καὶ στὸ τμήμα τὸ ἀναφερόμενο στὴν περιγραφή τοῦ Μωρέως καὶ τῶν Μανιατῶν, ἀναφέρεται ἀνάμεσα σ' ἄλλα ὅτι οἱ πολεμικώτατα ὁργανωμένοι Μανιάτες, σὲ καιροὺς εἰρηνικοῦς ἀπέρχονται σὲ ἄλλα τμήματα τῆς Ἑλλάδας καὶ ἐκμισθοῦνται πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς, συνήθως χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ ἐλλείπει ἄλλων ἀσχολιῶν ἐπιδίδονται εἰς τὴν πειρατεῖαν κατὰ θάλασσαν ἢ εἰς τὴν ληστεῖαν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐπαρχίαις εἶναι ἐξαίρετοι σκοπευταί, φέρουσι πάντοτε ὅπλα καὶ οὐδεὶς Τούρκος τολμᾷ νὰ ἐμφανισθεῖ παρ' αὐτοῖς.

Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, τὸ Νησι τῶν Γιαννίνων ἦταν ὅπωςδήποτε συν-οικισμένο στὸν καιρὸ τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ Πρελούμπου· ἀλλὰ γι' αὐτὸ θὰ ἀσχοληθοῦμε στὸ προσεχὲς ἄρθρο.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Ο ΓΕΡΟ ΤΡΙΚΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Κόντευε μεσημέρι. Ὁ γέρο-Τρίκης, 'σαράβαλο' ἑβδομήντα χρονῶν, καμπούρης καὶ κουρελῆς προχωροῦσε σκυφτὸς καὶ συλλογισμένος. Μέρη τῶρα τὸν βασάνιζε ἡ συλλογὴ καὶ λύση δὲν εὑρίσκε. Ὁ σίφουνας τοῦ πολέμου τὸν εἶχε ξεριζώσει ἀπ' τ' ὄμορφο χωριάδάκι του — κάτου κεῖ στὴν Ἡπειρο, τὴ βασανισμένη — καὶ τὸν εἶχε ρίξει — τώρα στα γεράματα! στὴ Θεσσαλονίκη, μετ' τὴ γριά του καὶ τ' ἀγγονάκι τους τὸν Νικολῆ, τεσσάρων χρονῶν. Ἀπ' τὸ μακρινὸ χωριὸ τους, σὰν ἦρθ' ἡ μπόρα, φύγανε ἄρον — ἄρον. Κι ἔτσι λίγα πραγματάκια μπόρεσαν καὶ πήρανε μαζί τους. Μὰ κι αὐτὰ τὰ ξεπουλήσανε λίγα λίγα στὴ «μαύρη». Μοναδική τους περιουσία πιά, ἓνα κουρέλι — σκέπασμα, ἓνα φλυτζάνι, τρία κουτάλια, μιὰ πῆλινη κατσαρόλα, ἓνα μπρίκι, μιὰ σκούπα κι ἡ παραγίτσα — τὸ σκυλλοκάλυβο, ὅπως τὸ λέγανε, ποὺ τοὺς εἶχε παραχωρήσει ἡ «Πρόνοια» γιὰ νὰ χώσουν μέσα τὸ κεφάλι τους. Τσιγγοὶ καὶ τενεκέδες γιὰ σκεπὴ, τσουβάλια στὸ παράθυρο γιὰ τζάμια. Καὶ σὰν λυσομανοῦσε ὁ Βαρδάρης (1), τὸ σκυλλοκάλυβο κυντύνευσεν ἀναποδογυριστεῖ. Πάλι καλὰ ὅμως ποὺ δὲ μείνανε στὸ δρόμο, ὅπως τόσοι ἄλλοι. "Ὅς εἶναι καὶ στὸ σκυλλοκάλυβο, κρύβαν τὸ βράδυ τὸ κεφάλι τους.

(1) Ἀνεμὸς ποὺ φυσᾷ συχνά στὴ Θεσπλίκη. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπ' τὸ ὁμώνυμο ποτάμι, ποὺ εἶναι γνωστὸ μετ' τ' ὄνομα: Ἀξιός.

Καὶ τὸ ψωμάκι τους ξεσφαλισμένον τῶχαν. Ἐξήντα δράμια, ἐξήντα. Μὰ τὸ παίρνανε δωρεάν. Καὶ ζήσανε μ' αὐτό, ἀφοῦ δὲν πέθαναν. Θὰ πεῖς παίρναν καὶ τὸ βοήθημά τους ταχυικά. Χίλιες πεντακόσιες δραχμές τὸ μῆνα. Μὰ αὐτὲς προορίζονταν ὅλες γιὰ τὸν Νικολῆ. «Πρέπει νὰ δυνάμωσει τὸ παιδί» λέγανε. Καὶ πῆγε ἡ γριά νὰ τοῦ πάρει ἓνα αὐγό. Ρώτησε γιὰ τὴν τιμὴ.

— Σαρανταπέντε χιλιάδες τὸ ἓνα.

— Ἰίίί! Ξεφώνισε. Ἀρχισε νὰ λογαριάζει.

Δυόμισι χρόνια ἔπρεπε νὰ περιμένει.

— Ἰίίί! Ξεφώνισε πάλι ζαλισμένη. Βοήθημα μιὰ φρά! Κάθε δυόμισι χρόνια ἓνα αὐγό! Καὶ τὸ πήρε ἀπὸ τότε ἀπόφαση. Βγήκε στοὺς δρόμους γιὰ ζητιανιά. Πόσοι τῆς δίνανε θὰ πεῖς; Κάτι χοντροὶ κοκκινομάγουλοι: «Ἐμεῖς εἴμεστε χειρότεροι ἀπὸ σένα» τῆς λέγανε. Κι ἀλήθεια ἦταν χειρότεροι ἀπ' αὐτὴ. Ἀπ' τὴν ὑπεραιμία σίγουρα εἶχανε μεγάλη πίεση, μποροῦσαν νὰ πάθουν ξαφνικά καὶ καμμιά ἀποπληξία. Ἐνῶ ἡ γριά-Τρίκενα δὲν κιντοῦσε ἀπ' αὐτά. Μὰ πάλι ὅλο καὶ κάτι μάζευσεν ἡ γριά μετ' τὴ ζητιανιά. Ἰσα ἴσα γιὰ τὸ γαλατάκι τοῦ Νικολῆ. Γιὰ ζάχαρη ὅμως οὔτε κουβέντα. Κι ἐκεῖνο τὸ γρουσουζικο ὅλο νὰ ξεφωνίζει: «Ζαχαῖτσα! Ζαχαῖτσα!» Μὰ γὰ καλὴ τύχη τοῦ Νικολῆ τώρα τελευταία ἀρχισαν νὰ τοὺς δίνουν λίγη ζάχαρη κάθε μῆνα μετ' τὸ δελτίο. Οἱ γέροι ἄ-

ποφάσισαν να την αφήσουν άγγιχτη για το Νικολή. «Εμείς το φάγαμε το ψωμί μας» λέγανε. Λαχταρούσε ο καημένος ο γέρος κανέναν καφέ, μα πολεμούσε να τον ξεσυνήθει, να κόψει αυτή την παληοσυνήθεια του καφέ. Σιγά σιγά κάτι κατάφερε. Μά σαν έβλεπε τη γριά να έτοιμάζει στο μπρίκι το γαλατάκι του Νικολή, ο πειρασμός τον ένοχλούσε.

Τόν έβλεπε ή γριά, τόν λυπόταν και τούψηνε λίγο ρεβίθι με ζάχαρη. Τη ζάχαρη αυτή όμως την έκλεβε ο γέρο-Τρίκης απ' το Νικολή. "Ετσι του φαινόταν. Και τόν στεναχωρούσε που δε μπορούσε κι αυτός να δίνει όλο το μεράδι του στο Νικολή. Κι' όλ' ή συλλοή του, που, τόν καιρό τώρα τόν βασάνιζε, αυτή ήταν. Μις τί τρόπο θά μπορούσε ν' αφήσει απείραχτη τη ζάχαρη, που περνε με το δελτίο του, για να τη δίνει όλη στο Νικολή. «Το παιδί πρέπει να ζήσει, να μεγαλώσει, έμεις γεράσαμε πιά» έλεγε. Πώς να γίνει όμως; "Ετσι όλο συλλοή προχωρούσε ο γέρο-Τρίκης. "Ηθελε σήμερα να κάμει έπισκεψη του φίλου του και πατριώτη του Θόδωρου. Μαζί είχαν φύγει απ' την πατρίδα. Σε παρόμοιο με το δικό του σκυλλοκάλυβο τόν είχε τρυπώσει κι αυτόν ή «Πρόνοια» με τη γριά του, την κυρά Μαρία. Τα παιδιά τους είχαν σκορπίσει δώ-έ-κει. Πριν από καιρό άνταμώνανε κάπου κάπου στο «ήπειρωτικό» καφενείο. Κάθε φορά που άναβε μέσα του ο καημός της πατρίδας, πήγαινε ο γέρο — Τρίκης και τόν έπαιρνε απ' την παραγγίτσα του και μαζί πηγαινάνε στο ίδιο πάντα καφενεδάκι, που συχνάζανε κι άλλοι πατριώτες, πίνανε μια γωνιά και μιλούσαν ώρες πολλές.

— Τι να γίνονται κεϊ κάτω τάχα; Ζούν; πέθαναν; Καλά λένε: Πόλεμος, φωτιά! Άνάβει στη μια άκρη και φτάνει στην άλλη. Ποιος τώλεγε; Άπό κεϊ ψηλά, π' άρχισε, νάτος τώρα έφτασε στο χωριό μας,

Θόδωρε. Και μας ξεριζώσε τώρα στα γεράματα.

— Άλήθεια, άπαντούσε ο Θόδωρος, τώλεγε να πεθάνουμε μακριά απ' τα χώματα που μεγαλώσαμε; Να μη μας θάψουν τα παιδιά μας κεϊ που θάψαμε κι έμεις τούς γονιούς μας;

— Λές να μην τα βγάλουμε πέρα; ρωτούσε ο Τρίκης.

— Ξαίρω κι εγώ. Δύσκολο. Πολύ δύσκολο! Μά τί μπορείς να κάμεις; Κάμε ντέ!

Κι ύστερα ή κουβέντα γύριζε στα περασμένα. Ζωή μια φορά τότε!

— Ζήσαμε, Θόδωρε, μεϊς. Δέν έχουμε παράπονο απ' τη ζωή.

Κάποια μέρα όμως δέν τούς άφησε το γκαρσόνι να μπουν στο καφενείο. Στραβοί ήταν; Δέν βλέπανε την πινακίδα; «Άπαγορεύεται ή είσοδος εις τούς ρυπαρούς». Κι από τότε δέν ξανανταμώνανε. Βρυχές, κρύα. Δέν άστειεύεται ο Βαρδάρης, σαν άρχίζει.

— Δέν πäs, γέροντα, να δεις τί γίνονται; Του' είχε πει το πρωϊ ή γριά. Χωριανοί, γειτόνοι, έξήντα χρόνια αυτοί πρώτοι μας λέγανε κάθε πρωϊ την καλημέρα και τώρα . . . . . έ, μωρέ, κατάρρα που μας βρήκε! Τ' είτανε τουτο! . . . . .

— Θα πάω, γριά.

Και τώρα πήγαινε να τούς δει στο σκυλλοκάλυβό τους. Παραξενεύτηκε, σαν έφτασε, που είδε άρκετες γυναικούλες μαζεμένες απόξω απ' την παραγγίτσα.

— Ο καημένος ο Θόδωρος! "Ησυχος άνθρωπος, έλεγε μια.

— Τέτοιοι πρέπει να πεθαίνουν τώρα, έλεγε μια άλλη. Τί περίμενε; Τώρα θα μπορέσει ή καημένη ή κυρά Μαρία να πάρει λίγο ψωμί άκόμα.

Στήλωσε τ' αυτί ο γέρο-Τρίκης ν' άκούσει καλλίτερα. Δέν καταλάβαινε τί θέλανε να πουν. Πλησίασε, ρώτησε.

— Ο γείτονάς μας ο Θόδωρος

σχωρέθηκε, τ' άπάντησαν. Και λέμε πως θά μπορεί τώρα ή καημένη ή γριά του να παίρνει διπλή μερίδα ψωμί.

Συλλογιέται λίγο ο γέρο-Τρίκης. Κι' ύστερα . . . . . όλος χαρά ξεφώνισε:

— Μικρέ εεε! Καί δέν τόχα σκεφτεί τόν καιρό!

Χωρίς να μπει μέσα, γύρισε πίσω για το καλύβι του. Βρήκε τη γριά να χουχουλάει τα χεράκια του Νικολή, μα κείνο όλο μισόκλαιγε:

— Κυώνω. Κυώνω!

Σαν είδε τόν παπποδ, έπαψε να κλαίει. Γελαστός ο γέρο-Τρίκης το πήρε στα χέρια, το σήκωσε ψηλά κι άρχισε να το χορεύει:

— Τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι, το παιδί.
Τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι, Νικολή.

Θέλει ζαχαρίτσα, Νικολή; Θα την έχεις! Και πολύ υυ ψωμάκι, Νικολή; Θα τόχεις κι' αυτό.

Άρχισε πάλι να τόν χορεύει:

— Τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι...

— Δέν το παρατάς το γρουσουζικό! γκρίνιαξε ή γριά. Τι περιμένεις από 'να γρουσουζικό; Έφασε τόν πατέρα του στην Άλβανία, έφασε και τη μάνα του στη γέννα. Και μας έμεινε αυτό να μας παιδεύει. . . . . Και δε χορταίνει το άχαϊρευτο. "Όλο να φάει ζητάει. Και πού θα το βρούμε το φαί.

— Σώπα, γριά. Τώρα θα τάχει όλα διπλά. Και το ψωμί και τη ζάχαρη. Θα δεις.

— Παράξενος είσαι σήμερα, γέροντα. Και πού θα τά βρούμε;

— Θα δεις! της άπάντησε ο γέρος κι' άρχισε πάλι να χορεύει το Νικολή:

— Τάχτι-τάχτι, τάχτι-τάχτι....

— Ξεμωράθηκες, γέροντα, και δέν ξέρεις τί λές, γκρίνιαξε πάλι ή γριά, τυλίχτηκε με το κουρελοσκεπάσμα και ζάρωσε στη γωνιά! Κι' όλο γκρίνιαζε:

— Τώρα που λέγαμε κι έμεις να προχωρούσε σκεφτόνταν: — Ν' άσπαστώ πρώτα το νεκρό! Να τον ελίσσω από το δάσος. Μ' έβγαλε απ' τη συλλοή. Ναί, να τόν ευχαριστήσω πρέπει. Κι ύστερα.... πάλι μαζί, όπως ζήσαμε....

Έφτασε στην παραγγίτσα. "Όλα ήταν έτοιμα. Ο παπäs ξεδίπλωνε το πετραχήλι και δυο γειτόνοι έτοιμαζόταν να σηκώσουν το νεκρό. Μά πριν φορέσει το πετραχήλι ο παπäs, ρώτησε: — Άδεια έχετε; — Πήγαν να τη φέρουν. Πήγε ο Λάλας να τη φέρει, άπάντησε κάποια.

Άπάνω σ' αυτά μπήκε ο Λάλας μέσα. Πλησίασε την κυρά Μαρία,

δοιμε άσπρη μέρα, ήρθε ο καταραμένος ο πόλεμος, μας πήρε το παληκάρι κι' άφηκε έμάς τα κουφάρια. Άφηκε και το γρουσουζικό να μας πικράνει.

Μά μ' όλη τη γκρίνια της, ά! πόσο τόν άγαπούσε, το Νικολή ή γριά. Τόξαιρε αυτό ο γέρο-Τρίκης, γι' αυτό και δέν πολυπρόσεχε τη γρίνια της. Ξακολουθούσε να παίζει με το Νικολή.

Υστερα τόδωκε στη γριά.

— Δέ μοιπες γέροντα, τί γίνονται κείνα τα έρμα κούσιουλα; ρώτησε ή Τρίκενα. "Όσο μπορούσε ήσυχα, άπάντησε ο γέρο-Τρίκης:

— Ο Θόδωρος σχωρέθηκε.

Σταυροκοπήθηκε ή γριά:

— Θεός σχωρές τον! μурμουρίσε. Τόν λυπήθηκε ο Θεός αυτόν. Έμäs, βλέπεις, μας αφήνει να τυρανιάμαστε. Άς μην είχα τουτο το γρουσουζικό και.....

Την άρπαξε απ' τούς ώμους ο γέρο-Τρίκης και την κούνησε δυνατά:

— Τ' είν' αυτά που λές, γριά! Σώπα. Έσύ πρέπει να ζήσεις. Άκούς! Το παιδί πρέπει να μεγαλώσει. Πώς σουρθε και τόπες αυτό. Θα ζήσεις, γριά, έσύ. Δέν πρέπει να πεθάνεις έσύ. Δός μου το λόγο σου, γριά, πως θα ζήσεις!

— Καλά ντέ! δέν είπα πως θα βάλω θηλειά στο λαιμό μου. Μά δέν είναι και στο χέρι μου.

— Έτσι μπράβο. Να μεγαλώσει το παιδί, γριά.

Γίνηκε σιωπή.

— Στίς τρεις θα τόν σηκώσουν, λέει ύστερ' από ώρα σιγά ο γέρο-Τρίκης. Θα πάω ν' άσπαστώ το νεκρό. Έσύ μείνε με το παιδί . . . . . Να . . . . . τι να γίνει, γριά; Δέ μπορούμε να πάμε μαζί.

Άναστένανε ή γριά.

— Θα με συχωρέσει ο μακαρίτης, που δε μπορώ να τόν ξεπροβώδισω σήμερα. Έ, μωρέ παληοζώη! Έξήντα χρόνια μαζί και τώρα....

πού καθόταν ζαρωμένη κοντά στο λείψανο.

— Τὸ δελτίο, γιαγιά, τῆς λέει. Θέλουν τὸ δελτίο. Χωρὶς αὐτὸ δὲ δίνουν ἀδεία ταφῆς. Πρέπει νὰ τὸ παραδώσουμε.

Τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ γέρο - Τρίκης. Ταραχτήκε. Πλησιάζει τὸ Λάλα :

— Τὶ λές, χριστιανέ μου.

— Τὸ δελτίο τοῦ μακαρίτη πρέπει νὰ τὸ παραδώσουμε, ἀλλοιῶς δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὸν θάψουμε, ἐπανάλαβε ὁ Λάλας.

Ὁ Γέρο - Τρίκης ἔπεσε πάλι σὲ μεγάλη συλλοή. Ἀπελπισμένος ἦταν τώρα. Ἀσπάστηκε τὸ νεκρὸ καὶ βγήκε. Ἀργὰ προχωροῦσε κι ἄσκοπα, μηχανικά. Γυρτὸ τὸ κεφάλι, ἀξιολύπητος.

Καὶ μουρμουρίζε :

— Καὺμένε Νικολῆ! Ἐγὼ εἶπα πὼς θὰ σοῦ ἐξασφάλιζα μιὰ μερίδα ψωμάκι ἀκόμα καὶ λίγη ζαχαρίτσα.

Μπρέ ε ε παληοζωή! Ἀποφασίζεις νὰ πεθάνεις, νὰ περσέψ' λίγ' ζαχαρίτσα καὶ πάλι τίποτε δὲ γίνεται. Τὸ παίρνουν, λέει, τὸ δελτίο. Μπρέ ε ε !

Ποῦ φτάσαμε ! Μιὰ ζωὴ — γεροντική θὰ πείς, μὰ ὅ,τι νὰ πείς ζωὴ εἶν' αὐτὴ — καὶ νὰ μὴν ἀξίζει οὔτε λίγη ζαχαρίτσα. Μπρέ ε ε ! μουρμουρίζε καὶ προχωροῦσε συλλογισμένος.

Ξαφνικὰ γίνηκε πάλι χαρούμενος κι ἄρχισε νὰ τρέχει γιὰ τὴν παραγωγή του.

— Ἐγὼ θὰ λείψω, γριά, κάμποσο καιρό, τῆς λέει, σάν ἔφτασε. Ἐσὺ τὸ νοῦ σου στὸ παιδί. Νὰ τὸν προσέχεις τὸ Νικολῆ μας. Τίποτε νὰ μὴν τοῦ λείψει. Τὸ δελτίο θὰ σᾶς τ' ἀφήσω, νὰ παίρνετε τὸ ψωμί καὶ τὴ ζάχαρη. Ἄν σᾶς ρωτήσουν «θὰ γυρίσει πάλι» νὰ λέτε. Ἐγὼ μπορεῖ καὶ ν' ἄργησω, μὰ νὰ μὴν ἀνησυχήσεις γριά.

— Ποῦ θὰ πᾶς, γέροντα ;

— Ὁ Νικολῆς θέλει τὴ ζαχαρίτσα του. Πάλι νὰ σοῦ τὸ πῶ ; Θὰ λείψω γώ. Τὶ ρωτᾶς τώρα, ποῦ θὰ

πάω ;

Δὲ μίλησε ἡ γριά.

— Πάρε ἀπ' αὔριο καὶ τὴν καμένη τὴν κυρὰ Μαρία, νὰ μείνετε μαζί, τῆς λέει.

— Καλὰ ποῦ τὸ σκέφτηκες, γέροντα.

Πῆρε μετὰ τὸ Νικολῆ στὰ χέρια του κι' ἄρχισε νὰ τὸν χορεύει :

— Τάχτι - τάχτι, τάχτι - τάχτι,

τάχτι - τάχτι, τὸ παιδί.

Τάχτι - τάχτι, τάχτι - τάχτι,

τάχτι - τάχτι, Νικολῆ.

Γελάει ὁ Νικολῆς.

— Παπποῦ! Ἐλα νὰ κάμουμε μά!

... μὰ .....

Τοῦ χαίδεψε τὰ μαλλάκια ὁ παπποῦς, τὸ φίλησε καὶ τῷδωκε στὴ γριά.

— Νὰ τὸ προσέχεις, γριά. Τὸ γαλατάκι του, τὸ ψωμί του, τὴ ζαχαρίτσα του πρέπει νὰ τᾶχει μπόλικο. Νὰ μεγαλώσει τὸ παιδί, κατάλαβες; Ἐσὺ ὡς τότε ..... κουράγιο ... κράτα σύ. ....

Κίνησε νὰ βγεῖ. Κοντοστάθηκε. Γύρισε πίσω. Πλησίασε κοντὰ τῆς.

— Νὰ σὲ φιλήσω, γριά, τῆς λέει, καὶ πρὶν συνέρθει ἀπ' τὴν σαστισμάρα τῆς ἡ γριά, ἔσκυψε, τὴν ἀγκάλιασε μὲ τὰ τρεμάμενα χέρια του καὶ τὴ φίλησε. Ξαναφίλησε τὸ Νικολῆ καὶ τρεκλίζοντας βγήκε, χωρὶς νὰ κυττάξει πίσω του.

— Παραλόϊσε, πάει αὐτός ! μουρμουρίζει ἡ γριά !

Μέρες πολλὲς βάδιζε ὁ γέρο - Τρίκης. Ἀκούεται τώρα τὸ μακρινὸ βουητὸ τοῦ ποταμοῦ. Ὑστερ' ἀπὸ κάμποση ὥρα ἀντίκρουσε τὰ θολὰ νερά του νὰ κατρακυλοῦν μ' ὄρμη ! Ἀπ' τίς πολλὲς βροχὲς τὸ ποτάμι ἦταν ξεχειλισμένο καὶ ὁ γέρο - Τρίκης καταμουσκεμένος. Δὲ βαρυνέσαι. Πρέπει νὰ συνηθίσει ὁ ἄνθρωπος στὴν ὑγρασία. Δὲν ξαίρεις τί μπορεῖ νὰ τοῦ λάχει. Στέκεται καὶ κυττάει τὰ θολὰ μανιασμένα νερά, ποῦ ἀδιάκοπα κατρακυλοῦν.

Αὐτὸ πάει μακριὰ, ὡς τὴ θάλασσα. Πόσο μακριὰ εἶν' ἡ θάλασσα ἀπὸ δῶ ; Πολὺ μακριὰ εἶν' ἡ θάλασσα.

σα. Καὶ ποιὸς τὸν ξαίρει κεῖ κάτω τὸ γέρο - Τρίκη; Κανένας δὲν τὸν ξαίρει. Καὶ ποιὸς θὰ τὸν γνωρίσει, σάν τὸν βροῦνε ὕστερ' ἀπὸ μέρες, ἂν τὸν βροῦνε; Κανένας δὲ θὰ τὸν γνωρίσει. Κῦτταξε γύρω του, μὴν τυχὸν καὶ περνοῦσαν διαβάτες. Δὲν περνοῦσε κανένας. Προχώρησε λίγο κι ἀνέβηκε στὸ γιοφύρι. Ἄρχισε νὰ κουνάει τὰ χέρια του, ἔτσι, σάν νὰ χόρευε τὸ Νικολῆ :

— Τάχτι - τάχτι, τάχτι - τάχτι,

τάχτι - τάχτι, τὸ παιδί.

Τάχτι - τάχτι, τάχτι - τάχτι,

τάχτι - τάχτι, Νικολῆ.

Θέλεις ζαχαρίτσα, Νικολῆ; Θὰ τὴν ἔχεις. Καὶ πολὺ οὐ ψωμάκι, Νικολῆ; Θὰ τῷχεις τώρα κι αὐτό. Ποιὸς θὰ ξαίρει, Νικολῆ, γιὰ νὰ ῥθει νὰ σᾶς ζητήσει τὸ δελτίο; Κανένας δὲν θὰ ξαίρει. Κι ἔτσι θᾶχεις, Νικολῆ, ζαχαρίτσα. Θᾶχεις καὶ ψωμάκι.

Ξανακύτταξε γύρω του. Ἐρημιά!

Πλάφ!

Ὁ Νικολῆς ἔχει τώρα ψωμάκι. Ἐχει καὶ ζαχαρίτσα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΝΕΚΟΣ

ΜΟΡΦΩ

Τοῦ Τάκη Παπαλεύκα, ποῦ πρῶτος πρόσεξε καὶ γνοιόστηκε τὰ φτωχὰ χειρόγραφα μου...

Κι ἦρθα ξανὰ στ' ἀντίπερα ξεχειμαδιά σου, ὦ Μόρφω, Μόρφω μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά, τὴν εὐωδιά τῶν κόρφω,

Μ' ὄλα τὰ μάγια τοῦ Μαγιοῦ στὰ πόδια σου, βλησιδί, π' ὄντας κινουῦσες ἀνθίζεν ἡ στάνη σὰ γρασιδί.

Γιὰ σένα στὰ λακκώματα δὲ σκάρισα τὸ τάχυ, μόν' ἀλαφρὸς ροβόλησα, κι ἦρθα τὴ ράχη - ράχη.

Καὶ κεῖ στὴν τούρα ὁτάθηκα, τῆς ἔννοιας μου γαλιάντρα, μὰ ἦῤρα τὸν τσάρκον ἀδειανόν, κι ἦῤρα ριχτὴ τὴ μάντρα

Κι ὁμπρὸς στὴ μάντρ' ἀσύσταγῃ, μὲ τ' ἀσημὶ γερντάνι, Βέλαζε ἡ Γκιόσσα ἡ κάλεσσα σὲ σκέμπι, σὲ στεφάνι.

Ὁμορφὴ Μόρφω, ποῦ εἶσαι πιά; Ψηφί μου καὶ κοκώνα, ποῦ σ' εἶχε ὁ κάμπος φλάμπουρον καὶ τὰ βουνὰ κορώνα

Κι ὁποῖος περάτης διάβαινε ψηλὰ στ' ἀπάνω στάλι καὶ σ' ἔβλεπ' ἄστρι τῆς αὐγῆς, δὲν ξαναγύρνα πάλι

Καὶ διάβηκα καὶ γὼ ὁ φτωχὸς σουρῶντας τὴν κοπή μου, καὶ πιά δὲ μοῦ ἦτανε γραφτὸ νὰ σὲ ξεχάσω, ἀλλί μου.

Ποῦ εἶσαι ; Γλυκὰ σ' ἀνακαλῶ — σ' ἀνακαλεῖ μαζί μου πίσω ἀπὸ φράξους καὶ λιθιὲς τὸ πνεῦμα τῆς ἐρήμου.

"Αχ! Λυπηρά άκλουθώντας τη τη Γκιόσα, έκει στην κρήνη,
μεσ' άπ' τ'ά ρέπια μ' έβγαλε στη νιοσκαφτή σου κλίνη.

Κοιμάσαι!... Γιούλια και μυρτιές κι άγιόκλημα και διόσμα
θά σου μυρώνει όλημερίς, κι ως με του ήλιου τό κλώσμα.

Κοιμάσαι, δέ-μ' άπέθανες! "Ετσι άλαφρή σά Μοίρα,
Καλή, γλυκαναγείρε μου νά λάμψει ό τόπος γύρα.

Μικρή, πώς δέ φεβήθηκες έδω μέσ τ'ά καλάμια
ναρτεϊς ξεωθείά με τις ξεωθείς, και με τις λάμμιες λάμια.

Και τις βοσκές, τη στρούγκα σου, τ'ά γκρέκια τ'ά γραμμένα
όλα με μι'ας τ' άπάριασες, κι άπάριασες κι έμένα;

Κανείς δέ μ' άποκρίθηκε!... Μόν' άπλωτά, σέ διάκι
έκλαιγε την όρφάνια του πανώριο κοπαδάκι.

Κι έκει ψηλά σ' ένα τσουγκρί, μούργκα κορμί και χήτη,
όλόρτ' ή «Βλάχα» άλύχταγε τό νιόν τόν παρορίτη.

"Εκρουζε τ' άστρι στην πλαγιά... Στην ήσυχη μαλάγια,
κρυφή μέσ τ'ά χαλάσματα, λαλοϋσ' ή κουκουβάγια.

Κι άπάνω άπό τ'ά γκρέμπανα, μαύρα βουνά του Γράμμου
μολύβι ή Νύχτα ως έπεφτε, βαθείά ως με την καρδιά μου,

Λίγισα 'γώ στη μνήμη σου τ'ά γόνατά μου, ω Μόρφω,
Μόρφω με τ'ά σγουρά μαλλιά και τ' άπλερα τών κόρφω,

Κι όσα λουλούδια σύναξα στη στράτα, δσ' άχολόγια,
στην πλάκα σου τ'ά σκόρπισα, σου τ'ά είπα μοιρολόγια...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ

"Η "Εκσταση πλάτυνε τούς ύπνους τούς ρόδινους
"Η Νύχτα γεφύρωσε γαλάζιες άψίδες
Στό λόγγο κοιμούνται γαλήνιες κι άμέριμες
σάν κρίνα οί ψυχές τών "Ερώτων.

ΣΠΥΡΟΣ ΞΑΝΘΑΚΗΣ

ΝΙΚΟΥ Β. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΑ ΣΟΥΛΙΩΤΟΧΩΡΙΑ*

"Αλογα με χρωματιστές βελέντζες
και νεαρούς καβαλλάρηδες καλπάζουν
πρός τό σπίτι της νύφης. Σ' αυτά θά
φορτωθούν τ'ά προικιά και θά μεταφε-
ρουν στο σπίτι του γαμπρού, λίγο πριν
έρθει ή νύφη, ώστε νά τοποθετηθούν
καταλλήλως άπανωτά στην κασέλλα γιά
ν' άποτελέσουν τα «γοϊκό», πού μπρο-
στά του θά σταθεί και θά χαμαρώνει
ή νύφη.

Τι μάννα του γαμπρού πού υποδε-
χεται τ'ά προικιά της νύφης ή τ'ά χαλκώ-
ματα, είναι υποχρεωμένη νά χαρίσει ά-
σημένα νομίσματα στους άνθρώπους
πού τ'ά φέρνουν.

Την ώρα πού οί συμπεθεροί έρχονται στο
σπίτι της νύφης, εκεί ό χορός δίνει και
παίρνει.

"Ερχονται οί συμπεθεροί — Πέρδικα ώρ'
[πέρδικα

"Ερχονται νά σε πάρουν — ώρ πέρδικα
[γραμμένη

"Ας έρθουν καλώς νάρθουν — και καλώς
[νά κοπιήσουν...

Μετά τό χαιρετισμό και την ανταλ-
λαγή εύχών οί συγγενείς της νύφης προ-
σφέρουν ούζο σ' όλους τούς συμπεθε-
ρους. Τ'ά μολτα όμως τάχουν τέσσεραμή
τούς κλέψουν κανένα ποτήρι. Είναι ένα
εύθυμο έθιμο πού διατηρείται και πού
καταλήγει σέ χοντρή κοροϊδία εκείνου
πού θά γελαστεί άν πετύχει ή κλοπή.

Ο γαμπρός συνήθως φιλεί τό χέρι
του πεθερού, ό όποιος του ρίχνει μι-
α πετσέτα στο λαιμό.

Στην έξοδο της νύφης από τό πατρι-
κό σπίτι δέν τη συνοδεύει ό γαμπρός, ό
όποιος κρυφοκοιτάζει γεμάτος ευτυχία
και περιτοχιμένος από τούς δικούς
του, άλλ' ό πατέρας της, ό αδερφός ή
άλλοι στενοί συγγενείς. Την ώρα πού ή
νύφη άφίνει τό πατρικό της σπίτι οί γυ-

* Συνέχεια

ναίκες της ακολουθίας της τραγουδούν
παραπονιάρικα.

Τό τί κακό σ'άς έκαμα — ώρ' γειτονισού-
[λες μου,
πού με κακοπαντρέψαταν — κι δέω χω-
[ριού με δώκαταν.....

άν ή νύφη παντρεύεται άντρα άπ' άλλο
χωριό. "Η:

"Αφίνω γειά μαννούλα μου — αφίνω γειά
[πατέρα κλπ.

όταν ό γαμπρός είναι άπό τό ίδιο χωριό.
"Ο χορός τών άντρών τραγουδεί.

Γιά δέστε την την πέρδικα — πώς περπα-
[τεί λεβέντικα.

— Με τη χαρά ζωγραφισμένη στο
πρόσωπό της ή μάννα του γαμπρού πε-
ριμένει τώρα στην πόρτα του σπιτιού
της τη νύφη. "Ο χορός τών γυναικών
πού συνοδεύει τη νύφη τραγουδεί.

— "Εβγα πεθερά στη σκάλα με τό μέλι
[με τό γάλα
ρίξε ρίζι νά ριζώσει — ρίξε στάρι νά φυ-
[τρώσει...

Κι ή πεθερά σκορπάει άπλοχεριές από
ρίζι και στάρι εις ένδειξιν ευτυχίας προς
την νύφη πού επίσης ανταποκρίνεται με
ρίζι, στάρι και χαχαρωτά και με μι-
α κουλούρα σταρένια πού την πετάει προς
τη στέγη του σπιτιού, όπου έχουν σκαρ-
φαλώσει τ'ά λιανόπαιδα.

— Πριν μπει στο σπίτι του γαμπρού
ή νύφη βάζει μέλι στην πόρτα εις έν-
δειξιν όμονοίας, υπερηφάει δέ στο κε-
φαλόσκαλο ένα άσημένο κόσμημα (ση-
νήθως τοκάδες). Με τό μπάσιμο της νύ-
φης στο σπίτι ό χορός τών γυναικών
χορεύει έν αλαλαγμό και με ουνθμικές
κινήσεις.

Νίδια — νίδια τὰ σανίδια — τὰ λεπτοπε-
[λεκημένα

καὶ τ' ἄσημοκαρφωμένα

Μανουσάκια μάζωνα — καὶ τοῦ (π.χ.)
[Γιάννη τᾶδιν

καὶ ὁ Γιάννης τῆς Γιάννας,

— Γιάννενα ματάκια μου - δὸμ' τὰ μανου-
[σάκια μου . . . .

— Ἀφοῦ κοπάσει κάπως αὐτὴ ἡ θύ-
ελλα τοῦ παριού καὶ τοῦ γλεντιού, ἀρχί-
ζει ὡς τὸ βραδάκι νὰ ἐπικρατεῖ κάποια
σχετιζή ἡσυχία καὶ νὰ γίνονται οἱ κα-
τάλληλες προετοιμασίες γιὰ τὸ βραδυνὸ
γλέντι.

— Τὴ νύφη συνοδεύουν πάντα δύο
γυναῖκες συγγενεῖς τῆς «οἱ φιλαχτάδες»
ποὺ τὴν προσέχουν καὶ τὴν περιποιού-
νται.

— Ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς νύφης θὰ πα-
ραστοῦν δέκα — εἰκοσι — εἰκοσιπέντε τὸ
πολὺ συμπεθέροι στὸ σπῆτι τοῦ γαμπροῦ,
οἱ στενότεροι δηλαδὴ συγγενεῖς, στοὺς
ὁποίους γίνονται ἐξαιρετικὲς τιμές. Τὸ
βέτο πάντως τὸ ἴδιο βράδυ τῷ χειρὶ ὁ κου-
μπάρος μὲ τὴν παρέα του, χωρὶς ὅμως
μ' αὐτὸ ν' ἀφαιρεῖται ἡ πρωτοβουλία ἀπ'
τὸν καθένα.

— Τὸ κέφι τὴν Κυριακὴν τὸ βράδυ
εἶναι ἀδιάπτωτο καὶ τὸ γλέντι διαρκεῖ
ὡς τὸ πρωῒ. Στὴν οὐξοποσία ἐπάνω ση-
κώνουν «ἐντολές» πρὸς τιμὴν διαφόρων
ἀπόντων ἢ παρόντων προσώπων. Τελευ-
ταία ἐντολὴ σηκώνουν γιὰ τοὺς νεονύμ-
φους, μετεχουν δὲ σχεδὸν ὅλοι οἱ παρι-
στάμενοι.

«Τοῦτο τὸ ρακάκι τὸ πίνουμε εἰς ὑ-
γείαν καὶ εὐτυχίαν τῶν δύο νεονύμφων,
γιά τους, χαρά τους καὶ βίβα τους. Τὸ
δεύτερον εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν τοῦ
κουμπάρου, γιὰ του, χάρά του καὶ βίβα
του. Τὸ τρίτον εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν
τῶν δύο συμπεθερῶν γιὰ τους, χαρά
τους καὶ βίβα τους. Νὰ τοὺς ζήσουν οἱ
νεόνυμφοι.» Ἡ «εἰς ὑγείαν ὅλης τῆς πα-
ρέας». Ὅσοι εἶναι οἱ τιμώμενοι, τόσα
οὐζα πρέπει νὰ πίνη καθένας.

Ἐκεῖνος ποὺ σηκώνει αὐτὴ τὴν ἐν-
τολὴ λέγεται «ἐντολήμπασης» καὶ ὁ ἴδιος

τὴν διευθύνει ὡς τὸ τέλος, ὀρίζοντας
κατὰ σειρὰν ἐκείνους ποὺ θὰ πουν. (1)
Ὅταν τελειώσουν ὅλοι τότε ὁ ἐντολήμ-
πασης κλεῖ τὴν ἐντολὴν ὡς ἐξῆς:

«Εὐχαριστῶ καὶ περιευχαριστῶ πα-
ρέα ποὺ σὰς ἔβαλα σὲ κόπο καὶ ἔπαταν
εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν τῶν . . . . Κι ἐγὼ
πίνω τώρα εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν ὅλης
τῆς παρέας. Γεῖά μας, χαρά μας καὶ βί-
βα μας.

Μ' αὐτὸ περίπου τὸ πνεῦμα πίνει
εὐχαριστώντας καὶ ὁ κάθε τιμώμενος,
ποὺ εὐχεται καὶ πίνει γιὰ ὅλη τὴν πα-
ρέα ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅταν πίνει ὁ
νοννὸς ἢ ἄλλος κανένας σοβαρὸς καὶ
σημαίνων ἢ παρέα τραγουδάει:

Τὸ πίνει ὁ νουνὸς τὸ ρακί,

τὸ πίνει, τὸ πίνει

καὶ στάλα δὲν ἀφήνει.

Πιέτο, νουνε μ' πιέτο

καὶ πάλε γέμισέ το.

Δός του μιὰ νὰ πᾶει κάτω

γιὰ νὰ βρεῖ ἡ κορφὴ τὸν πάτο.

— Λίγο προτοῦ στορωθεῖ τὸ τραπέζι
προσφέρεται σ' ὅλους ἀπὸ ἕνα ποτηράκι
οὐζο τοῦ νουνου, στὸν ὁποῖον εὐχονται
νὰ τοῦ ζήσουν τ' ἀναδεχτούρια, ἐνῶ συγ-
χρόνως τραγουδιστάδες τραγουδᾶν τὸ εἰ-
δικὸ τραγοῦδι τοῦ νουνου.

«Κέρνα νουνὲ τὴν τάβλα σου...»

— Ὁ χορὸς, ἀπ' ἄντρες καὶ γυναί-
κες, δίνει καὶ πέρνει.

(1) Γιὰ νὰ πεῖ κανένας στὴν ἐντολὴ
πρέπει νὰ τὸν «βρῇ» ἐκεῖνος ποὺ ἐπιε.
Δηλ. ὁ ἐντολήμπασης, μὲν πειθὲν θὰ πεῖ
σὲ κάποιον:

— Καλῶς νὰ σὲ βρῶ.... Τάδε.

— Καλῶς νὰ ὀρίσεις, θὰ τ' ἀποκριθῇ
ἐκεῖνος,

Σὲ λίγο αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ πεῖ
θὰ πεῖ στὸν ἐντολήμπαση:

— Καλῶς ὥρισε, ὅ,τι ἀγαπᾶς καὶ
στὸ σπῆτι σου καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴ ἀπο-
τεινόμενος στὸν ἐντολήμπαση θὰ πεῖ
πάλη.

— Ὅρισμός ἐντολήμπαση.

— Τὸν . . . τάδε θὰ πεῖ ἐκεῖνος. Τότε
αὐτὸς θὰ τοῦ πεῖ τὸ «καλῶς νὰ σὲ βρῶ»
κλπ.

Σύρονται ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ χοροί,
πλὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν. Οἱ Καλαματια-
νοὶ καὶ αὐτοὶ τώρα τελευταῖα μπεῖχαν σὲ
χορὴν. Τοῦ Γεῖβα, οἱ κλέφτες, τοῦ Ντα-
βέλη, ἡ Τριανταφυλλιά κλπ. Αὐτὰ χο-
ρεύονται σὰν ὁ τσάμικος καὶ τὰ συρτὰ
χωριτίτικα μὲ δημοίμορφες κινήσεις ἀπ'
τὸν πρῶτο ὡς τὸν τελευταῖο χορευτὴ.

— Τὸ τραπέζι τῆς Κυριακῆς βράδυ
εἶναι κοινό. Ἰδιαίτερη περιποίησι γίνε-
ται στὸν κουμπάρο, τοὺς παρακούμπα-
ρους καὶ τοὺς συμπεθερούς. Πρὶν ἀρ-
χίσουν νὰ τρῶν τραγουδᾶν:

— Χίλιον καλὸν τὸν ἡῤαμαν τοῦτον τὸν
[νοικοκύρη,
Μὲ τὰ καλὰ του τὰ φαγιά μὲ τὰ καλὰ
[κράσιά του...

Ἡ ἀρχὴ τοῦ φαγητοῦ γίνεται μὲ τὴν
εὐλογία τοῦ παπᾶ ἀπαραιτήτως. Ὁ-
πως καὶ στὸ οὐζο ἔτσι καὶ στὸ κρασί.
προσφέρουν ἀπὸ τὸ κρασί τοῦ νουνου
σ' ὅλους, μαζί μ' ἕνα κομματάκι ἀπὸ τὸ
ψητὸ τοῦ νουνου.

Τὸ τραγοῦδι:

Γιατὶ φίλοι δὲν τρῶτε - γιατί δὲν πίνετε,
μῆνα καὶ τὰ φαγιά μας-δὲν σὰς ἄρεσαν;
ἔχομε τοὺς μαγεῖρους-καὶ τ' ἀλλάζομε,
μῆνα καὶ τὰ κρασιά μας-δὲν σὰς ἄρεσαν;
ἔχομε κρᾶσοπούλους-καὶ τ' ἀλλάζομε...

σημαίνει πὼς τὸ φαγητὸ τελείωσε.

Ἀφοῦ φῶν καὶ οἱ γυναῖκες σὲ ἰδιαί-
τερο τραπέζι, ξαναρχίζει καὶ πάλιν ὁ
χορὸς. Τώρα θὰ χορεύουν καὶ τὰ νεό-
γαμπρα, ποὺ θὰ τὰ κρατᾶι ὁ νουνός,
οἱ συμπεθεροὶ καὶ οἱ πειρὸ στενοὶ συγγε-
νεῖς τῶν νεονύμφων. Ὁ χορὸς κρατιέ-
ται γύρω ἀπὸ μεγάλη φωτιά, ὥστε νὰ
γίνεται ὁρατὸς ἀπ' ὅλους γενικῶς, ἐκεῖ-
νος ποὺ τὸν σέρει.

Στὸ γαμπρὸ τὴν ὥρα ποὺ χορεύει
τοῦ τραγουδᾶν ἕνα ἀπὸ τὰ παρακάτω.

Σήμερα ν' ἄσπρος οὐρανὸς - σήμερα ν'
[ἄσπρη μέρα,
Σήμερα ν' ἀνταμώνεται - ἀητὸς κι ἡ πε-
[ριστέρα,
Ἀητὸς ἦταν περήφανος - κι ἡ πέρδικα
[γραμμένη...

Ἡ τ' ἄλλο:

Ἐμπάτε ἀγούρια στὸ χορὸ — νὰ μάθετε
[τραγοῦδια

Νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ μάθετε — πὼς πιάνεται
[ἡ ἀγάπη

Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται — στὰ χεῖλη κατε-
[βαίνει,

Κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴν καρδιά — ριζώνει
καὶ δὲ βγαίνει.

Ἡ τέλος σὲ δεύτερο γύρο:

Ἐβγα πατέρα τοῦ γαμπροῦ — καὶ πεθερὲ
[τῆς νύφης,

Νὰ ἰδεῖς τὸ γυιὸ σου στὸ χορὸ — πὼς σειέ-
[τε καὶ λυγιέται.

Ἐβγα μανούλα τοῦ γαμπροῦ — καὶ πεθερά
[τῆς νύφης

Νὰ ἰδεῖς τὸ γυιὸ σου στὸ χορὸ — πὼς σειέ-
[ται καὶ λυγιέται

πὼς κρυφοκαμαρώνει.

Ἐνα ἀπ' τὰ δύο πρῶτα τραγοῦ-
δια τραγουδᾶν καὶ στὴν νύφη ποὺ τὴν
κρατεῖ ἡ ὁ κουμπάρος ἢ ὁ γαμπρός, μὲ
μαντῆλι ἀνάμεσα στα χεῖρια τους.

Σ' αὐτὸν τὸ χορὸ οἱ ὀργανοπαῖχτες
σημειώγουν πάντα τὶς μεγαλύτερες εἰς-
πραξίες.

Ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι ὁ χορὸς διαρκεῖ
ὡς τὶς πρωῒνες ὥρες, ἢ συνεχίζεται,
καὶ ὄχι σπάνια μάλιστα ὡς τὸ μεσημέρι.

— Ὅταν ὁ νουνός ἀποφασίσει νὰ
φύγει, ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν ποὺ τὸν
ἐκπνέει τὸν παρακαλεῖ ν' ἀφίσει τὴν
εὐχὴν τοῦ στ' ἀναδεχτούρια.

Ὡρα σου καλὴ νουνὲ μου — κι' ἄσε τὴν
εὐχὴν σου πίσω,

Γιὰ νὰ ζοῦν τ' ἀναδεχτούρια — γιὰ νὰ
[ζοῦν καὶ νὰ προκόβουν...

Τὸ γλέντι ὅμως καὶ μὲ τὴν ἀναχώ-
ρηση τοῦ νουνου δὲν χαλάει. Τὶς πρωῒ-
νὲς ὥρες, σὰν νὰ θέλουν νὰ ξεπνήσουν
τοὺς ὑπόλοιπους χωριανούς ποὺ μακά-
ρια εἶναι παραδομένοι στὴν ἀγκάλῃ τοῦ
Μορφέα, τραγουδᾶν:

Τώρα τὰ πουλιά — τώρα τὰ χελιδόνια
Τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε.
Ξύπνα ἀγάπη μου — ξύπνα γλυκὸ μου

[ταῖρι,
Ξύπνα ἀγκάλιασε — κορμί κυπαρισσένιο
Κι' ἄσπρονε λαιμό — βυζάκια σὰ λεμόνι...

— Τη Δευτέρα πρωί η νύφη, συνοδευόμενη από ένα μικρό από το σόι τ' άντρα της, πηγαίνει στη βρύση απ' όπου θα φέρει νερό στο καινούργιο της σπίτι και θα ρίξει στο γαμπρό να πλυθεί. 'Απ' το ίδιο νερό της βρύσης θα ράνει όλον το δρόμο, απ' τη βρύση ως το σπίτι. Στη βρύση θ' αφήσει ωρισμένα νομίσματα για να την «ασημώσει».

— Τα φαγητά που θα προσφερθούν στο τραπέζι της Δευτέρας μεσημέρι, που είναι έντελως οικογενειακό τραπέζι, είναι μαγειρεμένα από την νύφη. 'Η ίδια από συστολή, επειδή βρίσκεται σ' έντελως καινούργιο περιβάλλον, μόλις θα τ' αγγίξει. Κάθεται πολύ συνεσταλμένη και χαμηλοβλεπούσα, γι' αυτό κι επεκρούτη-

σε να λέγεται σέ ζείνον που συστήλλεται κατά τρόπον απελπιστικό «... τί κάθεται έτσι, σαν νύφη από Δευτέρα...»

— Τα «πιστρόφια» είναι η τελευταία εκδήλωση της χαράς (γάμου). Τα πιστρόφια γίνονται την επομένη Κυριακή του γάμου. Γαμπρός, νύφη, κουμπάρος και μερικοί συγγενείς του γαμπρού, μετά την 'Εκκλησία επιστρέφουν επίσημα στους γονείς της νύφης, γλεντοκοπούν για τελευταία φορά κι ο γάμος τελειώνει οριστικά πλέον.

— Την παραμονή των Βαίων όλες οι νυφάδες της χρονιάς θ' αγοράσουν από ένα ζαλίκι δάφνης, και θα στολίσουν μ' αυτή την 'Εκκλησία του χωριού.

ΝΙΚΟΣ Β. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

“ΜΟΝΤΕΡΝΟΙ ΚΑΙΡΟΙ,,

‘Η συντροφιά σου αυτή να μη τελειώσει
στον άτελείωτο δρόμο που οδηγεί.
Είμαστε σαν δυο άνδρεια στη γη
μια σύμπτωση τυχαία πριν μās ενώσει.

* *

‘Απολιθώθηκε η ψυχή του τραίνου
ακούοντας το μονότονο ρυθμό,
στής πόλης τόν έντατικό σφυγμό
κυκλοφορούσε η θέα του πονεμένου.....

* *

‘Εργασία άδεια και μηχανική
σ’ ένα οδοιπόρο απ’ τις στέγες κλειδωμένο.
‘Εδω τα χέρια, η σκέψη παρεκεί.
— Τίποτε υπάρχει πια να περιμένω !

* *

‘Ας πάρουμε το δρόμο, αγαπημένη
που έξω απ’ την πόλη αυτή μās οδηγεί.
‘Οχι ; Τι λές ! Στου υπαίθρου τη σιγή
ο νοῦς στην πόλη πίσω να πηγαίνει.....

ΜΙΧ ΓΑΚΗΣ

FEODOR FONTANE

(1819 - 1898)

Ο ΓΚΟΡΜ Ο ΑΡΑΘΥΜΟΣ

‘Ο Ρήγας ο Γκόρμ κυβερνάει τους Δανούς.
Κυβερνάει τριάντα ολάκερα χρόνια.
Σιδερένιο το χέρι, σταθερός είν’ ο νοῦς.
Τα μαλλιά του μονάχα λευκά σαν τὰ χιόνια.
Σαν τὰ χιόνια τὰ φρύδια, πυκνά και σμιχτά,
Πολλούς κάνουν βουβοί ν’ απομένουν μπροστά του.
‘Οργισμένη το μάτι σοῦ ρίχνει ματιά,
Και γι’ αυτό Γκόρμ ο ‘Αράθυμος είν’ τ’ όνομά του.

Και νά, φτάνουν στοῦ Γιούλ τις γιορτές οί Γιαρλοί.
Γκόρμ ο ‘Αράθυμος μέσα στη σάλα του στέκει,
Κι η γυναίκα του, σέ φιλντισένιο σκαμνί,
‘Η Θύρα Δάνεμποτ, κάθεται λίγο παρέκει.
Και τὰ χέρια τους σμίγουν άμίλητοι οί δυό,
Και κατάματα ο ένας τόν άλλο κοιτάζει,
Στις ματιές τους άνθίζει χαμόγελο άγνό—
Γκόρμ ‘Αράθυμε, τί την καρδιά σου μαλάζει ;

Σαν σγουρά στον άγέρα άνεμίζουν χυτά,
Πιο πέρα απ’ τη σάλα, στο χώλλ το μεγάλο.
Πουπουλένιο ο Γιούγγ Χάραλντ τόπι πετά,
‘Ο Γιούγγ Χάραλντ, ο γιός τους, που δέν έχουν άλλο.
Τα μαλλιά του ξανθά, το κορμί λυγρό,
Χρυσοκέντητο άτλάζι τὰ σκουτιά που φοράει.
Είναι τώρα ο Γιούγγ Χάραλντ δεκαπέντε χρονώ,
Κι’ ο καθένας τους όμοια το παιδί το πονάει.

Το πονάνε κι οί δυό· μια λαχτάρα κρυφά
Με προαίσθημα μαῦρο τη βασίλισσα ζώνει.
Γκόρμ ο ‘Αράθυμος πέρα απ’ τη σάλα κοιτά.
Στόν Γιούγγ Χάραλντ το γιό του το χέρι του άπλώνει.
Και στηλώνεται όρθός Το μαντύ πορφυρό
Στη γη πέφτει, και κείνος λείει τώρα :
«‘Αν μοῦ πει ένας ποτέ : το παιδί είναι νεκρό,
Θά πεθάνει την ίδια την ώρα.»

Και λυώνουν τὰ χιόνια. Τὰ φεγγάρια περνούν.
Μουσαφίρης το θέρος μās μπαίνει.
Για τὰ ξένα τρακόσια καράβια τραβούν.
‘Ο Γιούγγ Χάραλντ ψηλά στο κατάρτι άνεβαίνει.
Και τραγούδι ένα άκούς, στο κατάρτι ψηλά,
“Ως την ώρα που τ’όσβυσ’ ο άγέρας.
Το στερνό έχει χωνέψει πανί, μὰ κοιτά
Πρός τὰ κεί ακόμη ο Γκόρμ, ο σκληρός του πατέρας.

Καί πάλι φεγγάρια. Χαράζει μαβιά
Χυνοπώρου στο Σούντ και στη θάλασσα μέρα.
Τρία λάμνουν καράβια, με βαριά τὰ κουπιά,
Σε γιαλούς που γυρνούν πατρικούς, από πέρα.
Κρεμούν μαύρες παντιέρες : Στο Μπρέσμπρο είν' τὸ βάλτο
'Ο Γιούγγ Χάραλντ μες στο αίμα νεκρός.
Ποιός θά πάει στὸν 'Αράθυμο Γκόρμ τὸ μαντάτο ;
Μὰ ἄντρας πού νά βρεθεῖ ὁ θαρρετός ;

Καί τραβᾷ ἡ Θύρα Δάνεμποτ πρὸς τὸ γιαλό,
Γιατ. ἐκείνη τὰ μαύρα πανιά τᾶχε εἶδεῖ.
Καί μιλάει : «Σάν τ' ἀχείλι σας εἶναι δειλό,
Τὸ δικό μου τὸ στόμα θὲ νά τὸ τοῦ πεῖ».
Τὸ γιορντάνι τῶν ἄλικων κοραλιῶν ἀπιθώνει,
Τὰ πετράδια ἀπιθώνει τοῦ ὁπάλλη,
Τὸ κορμί με κατὰμαυρο ροῦχο τὸ ζώνει,
Καί προβαίνει στὸ χῶλλ καί στη σάλαν ἀγάλη.

Στὸ χῶλλ καί στη σάλα, παντοῦ εἶν' ἀπλωμένα
Μὲ ράμμα χρυσὸ κεντημένα ὕφαντά.
Κατάμαυρες μπάντες ἐπάνω, θλιμμένα,
Μὲ τὰ ἴδια της χέρια ἐκείνη κρεμᾷ.
Κερί δώδεκα ἀνάβει. 'Αχνοσβύνει
Τὸ φῶς, κι ἀναδίνει θολή ἀναλαμπή.
Καί με χράμι πυκνὸ καί κατὰμαυρο ντύνει
Τ' ἀψηλό, φιλντισένιο τοῦ Ρήγα σκαμνί.

Μπαίνει ὁ 'Αράθυμος Γκόρμ. Τὸ κορμί τρεμουλιάζει.
Σάν σ' ἓνα ὄνειρο μέσα προβαίνει βαρύ.
Πρὸς τὸ σκότεινο χῶλλ ἡ ματιά του κοιτάζει.
Δέν τὰ βλέπει τὰ φῶτα πού λάμπουν ἐκεῖ.
Καί μιλάει : «Βαρὺς μοιάζει ὁ ἀγέρας πολὺ.
Στ' ἀκρογιάλι, στη θάλασσα θέλω νά πάω.
Τὸ χρυσόῦφαντο, τ' ἄλικο δός μου μαντύ,
Καί τὸ χέρι σου δώσε μου νά τὸ βαστάω.»

Καί νά, ἐκείνη μαντῶα πυκνὸ τοῦ φορεῖ,
"Οχι ὡς πρῶτα χρυσόῦφαντο καί πορφυρό.
Λέει ὁ 'Αράθυμος Γκόρμ : «Ὅ,τι ἄλλος δέν πεῖ,
'Εγὼ θά τὸ πῶ : Τὸ παιδί εἶναι νεκρό».
Καί κάθησε χάμω, ἐκεῖ ποῦχε σταθεῖ.
'Αγρία ἀνέμου σπιλάδα στὴν κάμαρη μπαίνει.
Τὸ χέρι ἡ βασίλισσα τοῦ Ρήγα κρατεῖ.
Καί με μίας τῶν κεριῶν πέφτει ἡ φλόγα σβυσμένη.

(Ἐπ' τὸ Γερμανικὸ)

Μεταφρ. ΑΡ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΣΤΟ ΚΑΘΕ ΤΙ ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μία ἄγνωστη ἐπιστολή τοῦ Ράινερ Μαρία Ρίλκε σὲ μιὰ γυναῖκα.

Τὸ Μάη.

Μάης εἶναι ἀκόμα, θερμὸς ὥστόσο λά-
μπει κιόλα ὁ ἥλιος.
Βομβοῦν τ' ἀγριομελίσσια καὶ κοντὰ μου
[ὁ σκύλος λαχανιάζει στὸ γρασιδί.
'Εσκυψεν ἡ περιπλοκάδα τὰ μαβιά της
[κεφαλάκια,
Ποθεῖ κι αὐτὴ νά ξεποστᾷ. Σάν καί
[μένα.

Θά προτιμοῦσα νᾶστελνα ἡ' ἀ-
πάντηση μονάχα τοῦτο τὸ τραγοῦδι,
πού συχνὰ μούρχεται στὸ νοῦ, ἀπὸ
τότε πού τὸ πρωτοδιάβασα. Θᾶπρε-
πε αὐτὸ νᾶναι καί κάτι σάν κρίση.

Πιότερη ἴσως
κρίση, ἀπ' ὅση
μπορεῖ νά βρε-
θεῖ παρακάτω,
γιατὶ ὅλες οἱ λέ-
ξεις πού ζυγίζει
καί πού διαλέ-
γει κανεῖς, ξεκι-
νᾶνε ἀπ' τοὺς
στίχους κι ἀνι-
στοροῦν με κό-
πο τὸ διάβα
τους.

Θᾶπρεπε ἴσα
ἴσα, πρῶτα νά

ξέρει κανεῖς τί εἶναι τὰ τραγοῦδια,
γιὰ νά μπορεῖ νά πεῖ τί σημαίνουν,
τὰ τραγοῦδια αὐτά. Καί νά, προσπα-
θεῖ κανεῖς νά τῷβρει : Δέν εἶναι
γνώμες, μὰ εὐγνωμοσύνες. Δέν ξεκι-
νᾶνε ἀπ' τίς αἰσθήσεις, μὰ ἀπ'
τὸν πόθο. Αἰτία τους δέν εἶναι ἓνα
τοπεῖο, καί στὸ ζωγράφισμα βουνῶν
καὶ δέντρων, σπιτιῶν καὶ κοπαδιῶν
δὲ μποροῦν νάβρουν τὴν ἐκπλήρωσή
τους.

Εἶν' ἓνα γέλιο πού δὲ γέλασε
ποτέ, εἴτε ἓνα κλάμα, πού δέν ἔφτα-
σε ποτέ ὡς τὰ μάτια. Εἴτε ἓνας κίν-
δυνος, πού δέν τὸν νοιώσαμε, εἴτε

ἓνας φόβος, πού δέν εἶχε ὠριμάσει.
Εἴτε μιὰ θύμηση γιὰ ἓνα λαγκάδι,
γιὰ ἓνα ὄνειρο ἢ ἓναν πύργο κάπου
στὰ παιδικὰ τὰ χρόνια. Εἴτε μιὰ ἀγά-
πη, πού σὲ κανένα δὲ μπορούμε νά
χαρίσουμε, εἴτε καί μιὰ, πῶχουμε χά-
σει, πού ἀφήσαμε νά πέσει βαθιά,
σὲ κάποια σκοτεινὴ καρδιά. Εἴτε μιὰ
πίστη, πού ἀρχίζει ν' ἀμφιβάλλει,
εἴτε μιὰ ἀμφιβολία, πού γίνεται κά-
τι τὸ δυνατό, εἴτε μιὰ δύναμη, πῶ-
χει ἀντρωθεῖ, κι ὅμως στὴ ζωὴ οὔτε
ὁδὸς βρίσκει οὔτε γαλήνη.

Καί πολλὰ. Εἴτε ἀκόμη...

ΕΡΩΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Πῶς νά κρατήσω τὴν καρδιά μου, ἀφοῦ
μὲ τὴ δική σου δὲ χτυπᾷ; Πῶς, σ' ἄλλο
πρᾶμα πάνω ἀπὸ σὲ νά τὴν ὑψώσω;
'Αχ, θάθελα σὲ κάποιου σκοτεινοῦ
χαμοῦ τὰ βάθη νά τὴν χαμηλώσω
σ' ἡσυχ, ξένο τόπο, πού ἀπ' τὸ σᾶλο
τῶν τρισβᾶθῶν σου νά μὴν πᾶλλει. Ὡστόσο,
τὰ πού δονοῦν τῶν δυὸ μας τὴν καρδιά,
μᾶς συνεπαίρνουν σὰ μιὰ δοξαριά
πού μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ χορδὲς ξυπνάει.
Τάχα σὲ ποῖο ὄργανο εἴμαστε δετοί;
Ποιὸς μουσικὸς στὸ χέρι μᾶς κρατεῖ;
Τραγοῦδι, ἡ γλύκα σου μεθάει!

Rainer Maria Rilke

Καί νά πού γί-
νεται ξεκάθα-
ρο : Τραγοῦδια
τυχαίνουν σ'
ἐκείνους μονά-
χα, πού πλάϊ καί
πίσω ἀπ' τὰ συ-
νηθισμένα κοι-
νὰ αἰσθήματα
κρατοῦν ἀπρό-
δοτο ἓνα θησαυ-
ρὸ συναισθημά-
των πού σ' εὐλο-
γημένη ἀργία
γιορταστικά κι

ἀλλόκοτα διαβαίνουν μέσ' ἀπὸ τίς
πιὸ μοναχικὲς μας ὥρες. Εἶναι σάμ-
πως Θεοί, πού ἀπ' αὐτοὺς κανεῖς δέν
περιμένει χάρη, τόσο μακάρια ξέγνοι-
αστοι.
Δυὸ λοιπὸν χρειάζονται : Βαθεῖα
αἰσθήματα νᾶχουμε πλάϊ σ' ὅλα τ'
ἄλλα αἰσθήματα τῆς μέρας καί
τοῦ ὄνειρου. Τέτοια, πού νά μὴν τρι-
γυρνᾶνε στὴ μεγάλη κυκλοφορία, ἀλ-
λὰ πού εἶναι σάν νά διαγράφουν τίς
τροχιές τους ὄχι γύρω ἀπὸ τὴν τρελ-
λή, κουφή καρδιά, ἀλλὰ γύρω ἀπὸ
ἓνα πιὸ ὠμορφο ἥλιο...

Εἶναι τάχα σ' αὐτὰ τὰ τραγοῦδια

κρυμμένα τέτοια αίσθηματά;

Ναί.

Είναι λοιπόν εκείνος που τὰ γράφει ποιητής;

Ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι τόσο ἀπλή. Εἶναι ποιητής, μπορεί νὰ νῆται... ἢ ἀκόμα, εἶναι — νέος.

Συμβαίνει δηλαδή, νέοι λεπτοὶ ἄνθρωποι νὰ μοιάζουν ἕνα διάστημα μὲ τοὺς ποιητές. Ἔχουν ἕνα θησαυρὸ ἀπὸ ἀνεκδήλωτα αἰσθήματα, πού μὲς τὸ μυστήριο τους θρονιάζουν καὶ σπάνια τριγυρνᾷ ἀνάμεσα σ' αὐτοπροσευχὲς καὶ αὐτοπροσταγές. Οἱ νέοι ὅμως ἔχουν αὐτὰ τὰ αἰσθήματα διατηρημένα καὶ ἀγγιχτά ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ, μόνο καὶ μόνο γιατί στὴν ὑπερβολικὴ στενότητα τῆς ἀνελεύθερης ζωῆς τους, λίγο μόνο ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τους μποροῦν νὰ καταναλώσουν. Ἀπλὲς οἰκονομίες εἶν' αὐτά, ὅχι ἀπὸ περίσσευμα, ἀλλὰ ἀπὸ ἀδυναμία νὰ ξεοδέψουν, καθὼς ὁ φυλακισμένος μάταια μαζεύει τ' ἄχρηστό του χρήμα. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀργότερα, ἀπ' τὴν ἀνατροφή καὶ τὸν περιορισμό, ἀπ' τὴν αὐστηρὴ σιωπὴ τοῦ προθαλάμου μποῦν στίς πλατειὲς αἵθουσες τῆς ζωῆς, καταξοδεύονται ὡς τὴ δεκάρα, δίνονται στὸ αἶσθημα τῆς ἐλεύθερης πλατειᾶς συναλλαγῆς, δὲν κρατοῦν πάνω τους ἄχρηστες βέργες χρυσοῦ, θυσιάζουν τὸν ποιητὴ τους, πού δὲν ἦταν παρὰ τὰ βιασμένα, τιθασσευμένα σκοτεινὰ τους νειάτα. Δὲν ὑπάρχει στὸ ἔξῃς χαμόγελο, πού νὰ μὴν τῶχουν καταναλώσει, δὲν ὑπάρχει δάκρυ, πού νὰ μὴν ξεχύθηκε ἀπ' τὸν πόνό τους.

Γιὰ κάθε ἡχὼ πού προσμένει μέσα τους, ἀγρυπνεῖ ἀπ' ἔξω ἢ φωνή, καὶ ἡ τρυφεράδα καὶ ὁ θυμὸς τους, τὸ Καλὸ καὶ τὸ Κακό τους ἀδειάζεται ἀπ' τὶς περιστάσεις, σάν τὸ πηγᾶδι ἀπὸ ἀκούραστος κάδους.

Μποροῦν νὰ νῆται πολὺ βαθεῖοι ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, πού τὰ πηγᾶδια τους εἶναι βαθεῖα. Ζοῦνε θεμελιακὰ στὸν καιρὸ τους. Μὰ τοὺς διαφεύγει τὸ

Ἀνεξερεύνητο, πού ταιριάζει σὲ κείνους τοὺς ἄλλους, τοὺς λίγους, πού τὸ καλλίτερό τους δὲ δίνεται σὲ σχήματα.

Δὲν ἤθελα ὅμως γι' αὐτοὺς τοὺς ἄνθρώπους νὰ μιλήσω, ἐδῶ δὲν πρόκειται γι' αὐτούς.

Οἱ στίχοι προέρχονται ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἄνθρωπο, πού ξέρει νὰ χαρίζεται ῥαῖα.

Ἀνίσως σὲ ποιήματα, ἀνίσως στὴ ζωὴ — ποιὸς μπορεί νὰ ξέρει; Ποιὸς μπορεί νὰ πεῖ, ἂν τὰ ῥαῖα τοῦ αἰσθήματα εἶναι περίσσευμα ἢ ἀναγκαστικὴ οἰκονομία; Ἄν θὰ γίνουν κάποτε νομίσματα στὴν ἐλεύθερη κυκλοφορία, ἢ κειμήλια, σάν κείνα πού κρέμονται γύρω ἀπὸ βωμοὺς καὶ φωτίζουν σκοτεινὰ σεντούκια σὲ κρύα θολωτὰ ὑπόγεια.

Σήμερα εἶναι ἀκόμα ποιητὴς αὐτός, τὸ ἴδιο, εἴτε ἀπὸ δεσμά, εἴτε ἀπὸ ἐλευθερία. Σήμερα πρέπει ἀκόμα νὰ φροντίζει νὰ χαρίζει στίς ἐσώτερες ὁμολογίες του καλὰ καὶ λαμπρὰ φορέματα καὶ σιωπηλὲς μάσκες καὶ σφριγηλὰ σπαθιά. Εἶπα πρωτῆτερα: «Δυὸ λοιπὸν χρειάζονται»: πρῶτο — νάχουμε βαθεῖα αἰσθήματα, καὶ τώρα δεύτερο: ν' ἀποχτήσουμε γνήσια, μεγάλοπρεπα φορέματα καὶ ὅπλα γι' αὐτά. Ὅταν τὰ αἰσθήματα θέλουν νὰ ξυπνήσουν, νὰ βρίσκουμε τοίχους καὶ προπτάσματα γιὰ τὴ γιορτὴ τους, νὰ ἐπινούμε στηλές, πού πάνω σ' αὐτὲς νὰ σιέκουν, νὰ στήνουμε δέντρα, πού μέσα τους νὰ κατοικοῦν σάν τοὺς ἀνέμους.

Γιατὶ κάθε αἶσθημα ποθεῖ νὰ στολιστεῖ μ' ἕνα ὠρισμένο νεῦμα. Γιὰ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς ὁμολογίες του νὰ βρεῖ ἐκεῖνο τὸ φόρεμα πού τῆς ταιριάζει καλύτερα, πού μ' αὐτὸ ἡ μορφὴ τῆς νὰ φαντάζει σάν ἕνας γλυκὸς καρπὸς πού σκάει τὴ φλοῦδα του, καὶ ὥστόσο μένει κρυμμένος καὶ μυστηριακὸς μέσα τῆς γιὰ νὰ νῆται ἀγνώριστος στοὺς δρόμους τῶν περιέργων. Αὐτὴ εἶναι ἡ δεύτερη, ἡ πιὸ τολμηρὴ τέχνη τοῦ

ποιητῆ. Μποροῦμε ν' αὐξήσουμε τὴ θέα μας καὶ μαζί μ' αὐτὴ τὴ γνώση μας. Νὰ κάνουμε, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει μιὰ ἄβυσσος ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καὶ στὸ Πράγμα, πού πάνωθ' εἴς τὸ βλέμμα νὰ τρεμοπαίζει ἀβέβαιο καὶ κουρασμένο, — ὅλα μὲ τὰ μάτια νὰ τ' ἀγγίζουμε, νὰ τὰ χαϊδεύουμε καὶ νὰ κερδίζουμε τὰ ὀρφανεμένα πράγματα μὲ τὴ στοχαστικὴ τούτη τρυφερότητα: ἔτσι ὅχι μόνο θ' ἀνακαλύπτουμε σ' ὅλα, ὅσα μᾶς τριγυρίζουν, τὶς καλύτερες εἰκόνες γιὰ τὶς χαρὲς καὶ τὶς ἀγωνίες μας καὶ θὰ χανόμαστε οἱ ἴδιοι ἐμεῖς σ' ἕνα τοπίο, σ' ἕνα φωτισμὸ ἢ σ' ἕνα ἀραξοβόλι σάν σὲ μιὰ βαθύτατη εὐτυχία, ἀλλὰ θὰ κάνουμε ἀκόμα στὰ πράγματα ἐκεῖνο πού οἱ βουβὲς φωνὲς τους ζητοῦν σιγανὰ μὲ συγκινητικὴ ἀμηχανία: θὰ τὰ ἀπολυτρώσωμε!

Σ' ἀργὸ ψυχοπεριπλάνημα πᾶνε ἀπ' τὰ παληὰ τὰ χρόνια οἱ σκέψεις τῶν ποιητῶν ἀνάμεσα ἀπ' τὰ πράγματα, καὶ καθένα τους ἔχει πάρει ὡς τώρα χίλιες ἔννοιες καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ ἔχει βασανιστεῖ κάτω ἀπὸ ψευτικά σύμβολα. Ὅταν ὅμως προσπαθοῦμε νὰ γίνουμε ἀδέρφια μὲ τὰ πράγματα καὶ μὲ ὑπομονὴ σιὸ σκοτάδι νὰ τὰ νοιώσουμε καλλίτερα, μέσα ἀπ' τὴν ἴδια τους τὴν ὑπαρξή, θὰ βροῦμε μέσα σ' αὐτὰ τὶς πλησιέστερες σημασίες τους καὶ θὰ περιορίσουμε τὶς δυνατότητές τους — ἔτσι πού νὰ μωρέσει ν' ἀπολυτρώσει ἕνας μιὰ φορὰ καὶ ὅν μὲ τὴν πρώτη του ἔννοια, μὲ τὴν ἀπὸ καιρὸ χαμένη ψυχὴ του.

Γιὰ νὰ πλησιάσουμε τόσο πολὺ τὰ πράγματα ὑπάρχει, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτά, ἕνα μέσον: νὰ μὴν ἐγκαταλείψουμε τὶς ἐντυπώσεις μας καὶ τὶς ἀναμνήσεις μας καὶ νὰ τὶς ἀκολουθοῦμε στοὺς πιὸ μοναχικούς τους δρόμους πιστὰ καὶ πρόθυμα, ὡς ὅτου σιγὰ-σιγὰ φτάσουν στὸ πατρικὸ λαγκάδι τους καὶ ἀπογείρουν ἀδερφικά ἀνάμεσα σὲ λουλούδια καὶ ὀνέντρα, σὲ βουνὰ καὶ

πύργους. Γιατὶ ἐκεῖ, στὰ παιδικὰ μας χρόνια, εἶναι αὐτὲς δίκαιες καὶ καθάρεις. Ἐκεῖ εἶναι ἡ δύναμη καὶ ὁ πυρήνας τῆς γνώσης μας.

Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχή. Ἐκεῖ εἶναι ἡ λευκὴ μονάδα, ἀπ' τὴν ὅποια μποροῦμε πάντα νὰ ξαναρχίσουμε τὸ μέτρημα. Ἐκεῖ κάτω πρέπει, ὕστερ' ἀπὸ μεγάλο γῦρο, νὰ ξαναβροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας, γιὰ νὰ ὁλοκληρωθοῦμε.

Ἐκεῖνος πού, σάν τὸν πιὸ τολμηρὸ καὶ ἀκούραστο ταξιδιώτη, ξαναγυρίζει συνειδητὰ σὲ τὸ ὅτι τὸ μέλλον, εἶναι φανερό πὼς ἦρθε ἀπὸ τὸ μέλλον καὶ πὼς ὁ κύκλος του ζῶνει ἐναντὶ ἡλίου πού ἡ λάμψη του θὰ μᾶς τύφλωνε. Διπλὴ δηλαδή πρέπει βέβαια νὰ νῆται ἡ κίνησή μας: μέσ' ἀπ' τὸν πόθο πρὸς τὰ πλάσματα, μᾶς συνεπαίρνει κατὰ τὸ Ξένο, ἢ Ἀπόμακρο, τὸ Ἐρευνητό, καὶ μέσ' ἀπ' τὸν πόθο πρὸς τὸν πόθο, πού σὲ κάθε στιγμὴ λυγᾷ καὶ δαμάζει τὴν ἀνηφορικὴ στράτα, κατὰ καὶ πού ὁδηγεῖ, πέρα, στὴν παληὰ τῆς ἀρχῆς.

Αὐτὸς πού φτάνει στὸ τέρμα, δὲν εἶν' ἐκεῖνος πού ἀκολουθεῖ τὸ μακρύτερο δρόμο... Χάνεται στὰ ξένα καὶ πεθαίνει κάπου μὲς στὴ σκόνῃ, μὲ τὸ μέτωπο πάνω σὲ πέτρες. Μονάχα ὁποῖος ἀπ' τὸ μακρύτερο δρόμο ξαναγαυρίζεται, λύνει τὰ σανδάλια του καὶ λούζεται καὶ κάθεται στὸ τραπέζι κατὰ τὸ ἡλιοβασιλεμα.

Ἀληθινὰ: Τὰ παιδικὰ χρόνια εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς Τέχνης. Εἶναι τὸ φέγγος τῆς ὁμορφιάς ἐκείνης, πού ὀνειρευόμαστε πὼς θάρθει μιὰ μέρα. Εἶναι ἡ ζεστασιά καὶ ἡ ἀγιωσύνη τῆς καρδιάς μας. Στὰ πρῶτα ἐκεῖνα βήματα, ἕνας θεὸς μᾶς παραστέκει, πού ὅλα μᾶς τὰ ὀνομάζει, καὶ τ' ἀγρυπνᾷ λόγια του εἶναι πιότερο ἀπὸ ὀνόματα. Χαμογελάει, καὶ ἀντικρύζουμε τὶς ψυχὲς τῶν πραγμάτων, ὅπως αὐτὰ τὶς λαχτάρουν — σωπαίνει — καὶ ἀγγίζουμε κάθε νῆμα στὸ ὑφάδι τῆς ἀσημένιας τούτης σιωπῆς. Καὶ ὅταν μιλάει, τότε

ή φωνή του χιλιόδιπλη, μυριόλαλη ξεχύνεται από χαρματιές και σχισμάδες.

Λοιπόν έχουμε πάλι τις δύο βοήθειες: Νά κοιτάμε τὰ πράγματα, νά τὰ κοιτάμε στὰ μάτια. Καί νά σκεφτώμαστε, τί ήταν για μας τὸ καθενα τους στὰ παιδικὰ τὰ χρόνια. Με κάποιον ἀνήκουστο παιδιαστικό φόβο τὸ φόβο μας ν' ἀναμετράμε, καί στή χαρὰ ν' ἀφήνουμε καιρὸ νά συνέλθει ἀπὸ 'να παληό, εὐτυχισμένο αἶσθημα. Νά μὴν ἀγαπάμε ἄλλο σκοτάδι, ἀπὸ κείνο ποὺ θερμὸ ἀπλωνόταν γύρω ἀπ' τις ρίζες. Νά παρομοιάζουμε τὴν κάθε ἀγάπη μὲ κείνη τὴν πρώτη τρυφεράδα για χάρη φτωχῶν πραγμάτων. Νά υποβιβάζουμε κάθε μας κλίση στή θύμηση πὼς κά-

ποτε ἀνῆκε οὐ μιά κοῦκλα ἢ σ' ἓνα τόπι ἢ σ' ἓνα ξύλινο παιγνίδι, καί νά ἐξευγενίζουμε κάθε μας πόθο, νοιώθοντας πὼς ἦταν ἀρχικά δοσμένος ὁλὸς τοῦ Θεοῦ...

Καί τότε δὲν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος ν' ἀφήσουμε ὅλα νά μᾶς συμβοῦν, καί νά προσμένουμε, σὲ ποιο ἔργο ἢ τόλμη θὰ μᾶς ὁδηγήσει: σ τ ὁ β α θ ὤ τ ρ α γ ο ὤ δ ι ἦ σ τ ῆ ν π λ α τ ε ι ἄ ζ ω ῆ .

Σμάργκεντορφ,

Βίλλα Βάλντφρηντεν, 7 Ἀπριλίου 1899

Rainer Maria Rilke

(Ἀπ' τὸ Γερμανικὸ)

Μεταφρ. ΝΙΚΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Π Ο Θ Ο Σ

Κάτι ζητῶ ποὺ δὲν τῶχω γνωρίσει:
Ποθώντας κάτι καινούργιο νά βρῶ,
μεσ' τὴν ἐφήμερη τὴν ἴδια φύση
τ' Ἀγνωστο νάρθει σὲ μέ καρτερῶ...

Γιατί ἡ ψυχὴ μου, ὡς τὴν ρωτῶ, σωπαίνει,
κι οἱ ξένοι προσπερνᾶνε βιαστικοί;
Κι αὐτοὶ — ποῖός ξέρει! — νᾶναι εὐτυχισμένοι;
μὴν ἀπὸ μὲ ζητοῦν χαρὰ κι αὐτοί;

Μακριὰ νά πάω σ' ἀνέμους καί σὲ μπόρες,
σ' ἔρμα ἀκρογιάλια ποὺ δὲ φτάνει ὁ νοῦς,
ἢ τάχα σὲ λαμπρές, μυριόβοες χῶρες,
σ' ἀγάπες, σ' ἔρωτες, σὲ θησαυρούς;

ΚΟΣΜΑΣ ΓΟΡΓΟΛΗΣ

Ἀπὸ μὴνα σὲ μὴνα

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Συμπληρώθηκαν ἤδη 100 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας (15 Μαΐου 1844) τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ποὺ πρέπει νά θεωρηθεῖ γεγονός ἐξαιρετικὰ σημαντικό, ὄχι τόσο για τὴν ἴδια τὴ Σχολὴ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου δὲν λειτουργεῖ, ὅσο για τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία καί ἐκκλησίαν γενικά καί εἰδικώτερα για μᾶς τοὺς Ἑπειρώτες. Ἡ Ριζαρείου Σχολὴ, τὸ λαμπρὸ αὐτὸ Ἑπειρωτικὸ ἴδρυμα σ' αὐτὰ τὰ 100 χρόνια ἐργάστηκε μέσα σὲ ἀντίξοες περιστάσεις καί ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς βγήκαν μαθητὲς ποὺ πρωτοστάτησαν σ' ὅλες τις ἐκδηλώσεις τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τοῦ ἔθνους. Καί εἶναι μὲν γνωστὴ ἡ συμβολὴ τῆς Ἑπείρου στὴν πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν ἐποχὴ για τὴν ἐξύψωση τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν παιδείαν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὰ 1292, μὲ τὴν Σχολὴ τῶν Φιλανθρωπῶν, γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογένειας, καί φτάνει ὕστερα ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση (1430) στὴν κατά τὸν 17ον καί 18ον αἰῶνα ἀκμὴ τῆς παιδείας στὰ Γιάννινα καί σ' ὅλη τὴν Ἑπείρο. (1) Ὅμως οἱ Ἑπειῶτες καί μετὰ τὴν πολιτικὴ ἀποκατάστασιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ ποὺ γι' αὐτὴν ἐργάστηκαν ἔντονα, δὲ σταμάτησαν νά δείχνουν μὲ ἔργα λαμπρὰ τὴ δυνατὴ συμβολὴ τους για τὴ βαθμιαία ἀνύψωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐνα τέτοιο ἔργο μὲ μέγιστη προοπτικὴ, τὴν κατάλληλὴ ἐκπαίδευση τοῦ κλήρου, εἶναι ἡ Ριζαρείου Σχολὴ ποὺ συμπληρῶναι ἤδη τὴν πρώτην ἑκατονταετία, ἔργο δύο μεγάλων Ἑπειρωτικῶν φυσιογνωμιῶν, τοῦ Μάνθου καί Γεωργίου Ριζαρῶν, ἀπὸ τὸ Μονοδέντρι τοῦ Ζαγοριῶ.

Ὁ Μάνθος Ριζάρης κοντὰ στὸ θεῖο τοῦ Πανταζῆ, στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Νίζνας, γνωστῆς για τὸ περίφημο

«Ἀδελφᾶτο» καί τὰ μέλη του, ἀπόκτησε τεράστια περιουσία μὲ τὸ ἐμπόριο, ὅπου για τις ἀνάγκες του, ἀφοῦ ἱδρυσε δικὸ του ἐμπορικὸ οἶκο, κάλεσε καί τὸν Γεώργιο ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806. Οἱ πράξεις τους σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα δείχνουν τὴν πάλλουσα για τὸ ἔθνος ψυχὴ τους, γιατί βοήθησαν ποικιλότροπα τὸν ἀγῶνα ποὺ τότε βρισκότανε στὴ μεγαλῦτερή του ἔντασι, για νά καταλήξουν σὸ μεγαλύτερο καί σημαντικώτερο ἔργο, τὴν ἱδρυση τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησ. Σχολῆς. Ὁ Μάνθος, μυημένος ἤδη στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθο ἀπὸ τὸ 1814, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Πρόθυμος» φαίνεται πὼς ἐπαιξε σημαντικό ρόλο στὴν κίνησιν αὐτὴ, γνῶριζε ἀκόμα καί τὸν Ἀλ. Ὑψηλάντη καί ἔδωσε σ' αὐτὸν για τὸν ἀγῶνα 30.000 ρούβλια καθὼς καί ἄλλες 8 χιλ. στὸν Ν. Παξιμάδη. (2) Ὁταν πέθανε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1824, παρ' ὅλο ποὺ ὁ περίφημος Κ. Οἰκονόμος τὸ προέτρεπε νά ἱδρῦσιν μιὰ Ἐκκλησιαστ. Ἀκαδημία, παράγγειλε στὸν ἀδελφὸ του νά ἱδρῦσιν μιὰ Σχολὴ στὸ Μονοδέντρι.

Καί ὁ Γεώργιος ποὺ ἡ προσοχὴ του στρέφεται πρὸς τὴν παιδείαν καταλήγει νά ἱδρῦσιν μιὰ Σχολὴ στὸ Μονοδέντρι ποὺ ἤδη λειτουργοῦσε ἀπὸ τὸ 1835, ἀφοῦ κατέβηκε στὴν Ἀθῆνα τὸ 1837, ἐνισχυόμενος στὶς ιδέες του αὐτὲς ἀπὸ τὸν Κ. Οἰκονόμου, τὸν Γ. Γεννάδιο καί Ν. Δούκαν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ νομικοῦ Ἰωαννίδη συντάσσει διαθήκη σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ἀφιερώνεται ὁλόκληρὴ ἡ περιουσία του στὴν μέλλουσα νά ἱδρυθεῖ Ἐκκλησ. Σχολὴ. Τὴν 1ην Ἰουνίου 1841 πέθανε. Τὸ Συμβούλιο τῶν ἐκτελεστῶν τῆς Διαθήκης ἐργάστηκε σύντονα καί τὴν 25-1-843 ἱδρύετο ἡ Σχολὴ, καί τὴν 15 Μαΐου 1844 ἐγίνε ἡ ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς μὲ λαμπρότατη γιορτὴ ὅπου καί ἐξεφώνησε πανηγυρικῶν ὁ πρῶτος διευθυντὴς Μιχαὴλ Ἀποστολίδης.

«Μὴν ἀμφιβάλλεις, φίλε, ὅτι ὠφελῶν τὴν κοινὴν πατρίδα, ὠφελεῖς ἐν ταυτῷ

(1) Τρ. Εὐαγγελίδου: Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α'. Ἐν Ἀθ. 1936 σ. 152 κ. π.

(2) Χρ. Παπαδοπούλου: Ἱστορία τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς. Ἐν Ἀθ. 1919,

σ. 16. Ἀς σημειωθεῖ πὼς τὸ βιβλίον ἂν καί δίνει σημαντικὰς πληροφορίες για τὴ ζωὴ τοῦ Μ. καί Γ. Ριζαρῶν, δὲν ἀναγράφεται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δοκίμια Ἑπειρωτικῆς Βιβλιογραφίας ποὺ δημοσιεύτηκαν στὰ «Ἠπ. Χρονικά».

καί την μερικὴν καὶ γίνεσαι τῷ ὄντι χρήσιμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα». Ἐγγραφε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς πρὸς τὸν Γεώργιο Ριζάρη κατὰ τὸ 1825. Ἔργο χρησιμογίᾳ ὁλοκληρὴ τὴν Ἑλλάδα ἀποδείχτηκε ἡ Ριζάρειος Ἐκκλή. Σχολή, καὶ δείχνει, διατηρῶντας πάντα τὸν ἠπειρωτικὸν χαρακτήρα (3) τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτειν νὰ συμβάλει στὴν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους μετὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Κλήρου. Αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς Ριζάρειου Σχολῆς.

Δὲν εἴμεθα ἀρμόδιοι ἐμεῖς νὰ κρίνουμε κατὰ πόσον ἡ Ριζάρειος Σχολὴ ἐξέπληρωσε σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα τὸν σκοπὸν ποὺ ἔθετε ὁ ἠπειρωτικὸς Ἰδρυτής. Ἀλλὰ ἡ Ριζάρειος Σχολὴ ἐφέτος ποὺ συμπληρῶνται 100 χρόνια ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴν τῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἔργο ὑπέροχον τοὺς μαθητὰς τῆς. Ἀποδείξει πῶς εἶναι σήμερα καὶ πάντα γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιὰ σημαντικὴ πνευματικὴ ἀξία. Καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸν σύλλογον ἀκόμα ἀποφοίτων Ριζαρειῶν ποὺ ἱδρύσει ὁ καθηγητὴς Κ. Δουβουνιώτης, ἡ ἀξία αὕτη κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα νὰ διοχετευθεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ μόνο ποὺ ἤθελε ὁ ἀείμνηστος Ἰδρυτής τῆς.

«οὐ τόδ' ἱδρυμα ἱερὸν μὲνυει εὐσεβήην»

Α. Χ. ΤΑΣΟΥΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Ἡπειρωτικὰ Χρονικά. — Περιοδικὸν Σύγγραμμα. Τόμος ΙΔ'. 1939

Ὁ ΙΔ' Τόμος τῶν Ἡπ. Χρονικῶν κυκλοφόρησε στὰ Γιάννινα μαζί με τὸν ΙΕ' (1940), τὸν περασμένον Δεκέμβρη, καὶ καταλαμβάνεται ὁλοκληρὸς ἀπὸ ἔγγραφα παρμένα ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Σταύρου Ἰωάννου Τσιαπαλάμου (πατέρα τοῦ Γεωργίου Σταύρου Τσ.), ποὺ τᾶχει κατατάξει καὶ τὰ φέρνει σὲ δημοσιότητα ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Β. Κουγέας. Τὴ δημοσίευσήν τοὺς προλογίζει ὁ ἴδιος στὶς πρῶτες πενήντα ἑξὲς σελίδες τοῦ Τόμου αὐτοῦ ποὺ εἶναι λεπτομερικὰ περιγραφικὲς καὶ ἐξαιρετικὰ διαφωτιστικὲς γιὰ τὸ σύνολο τῶν ἐγγράφων τοῦ πολυτιμοῦ αὐτοῦ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου Ἀρχείου, ποὺ περιλαμβάνει ἑπτὰ ομάδες ἐγγράφων καὶ ἔχοντα «τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον τοῦ Ἀρχείου» τὸν Κώδικα τῆς Καπλανεῖου Σχολῆς.

(3) Περίπου τὸ 1/4 ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὰς τοὺς εἶναι ἠπειρώτες.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ, στὸ ΙΔ'. Τόμο τῶν Ἡπ. Χρονικῶν δημοσιεύονται μονάχα ὅσα ἀνήκουν στὶς δυὸ πρῶτες ομάδες· δηλ. 1) τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῆς Αὐλῆς του καὶ 2) τὰ ἔγγραφα τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ποὺ ὅλα μαζί πιάνουν τὶς ὑπόλοιπες τρακόσες ἀπάνου-κατου σελίδες τοῦ Τόμου· μένουν δὲ γιὰ δημοσίευσιν τὰ ὑπόλοιπα· δηλαδή τὰ ἔγγραφα: 3) τοῦ Γεωργίου Σταύρου, 4) τοῦ Σωτηρίου Σταύρου, γυνῶν καὶ τῶν δυὸ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, 5) τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου, 6) τῆς Πολιτείας Ἰωαννίνων, 7) τῶν Λάσων (Κληροδοτημάτων) Ἰωαννίνων καὶ 8) ὁ Κώδιξ τῆς Καπλανεῖου Σχολῆς. Ἀπ' τὴ συνολικὴ δημοσίευσιν τοῦ Ἀρχείου αὐτοῦ μέλλει νὰ διαφωτισθοῦν πολλὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου, ἰδιαίτερα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ κατόπι.

Ὁ τόμος κλείνει μετὰ ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν ὀνομάτων ποὺ ἀναφέρονται στὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα τῶν δυὸ πρῶτων ομάδων.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ, καὶ πῶς πολλὰ ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐπίσημην ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀλῆ, τῶν παιδιῶν του καὶ τῆς Αὐλῆς του, εἶναι συνταγμένα στὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς, ποὺ χρησιμοποιοῦσε πάρα πολλὰ Τουρκικὰς λέξεις, ὅπως αὐτὲς εἶχαν εἰσαχθεῖ στὸ Γιαννιώτικο λεξιλόγιον γιὰ τὴ συνεννόησιν ἀνάμεσα ραγιάδων καὶ Ἀρχῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς περιστάσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀφορμῇ οἱ συναλλαγές, ἡ μακροχρόνια συμβίωσις καὶ οἱ πολλαπλὲς σχέσεις Τούρκων καὶ Ρωμῶν.

Εἶναι ἀπὸ πολλὰς μεριεὺς γνωστὸ ὅτι οἱ περισσότεροι Τούρκοι ὑπάλληλοι στὰ Γιάννινα — καὶ στὴν Ἡπειρο γενικὰ — ἦταν ντόπιοι· Τουρκογιαννιώτες, ποὺ οἱ πῶς πολλοὶ τοὺς καταγότανε ἀπὸ Γιαννιώτες χριστιανούς, ποὺ εἶχαν, μετὰ τὴ θέλησίν τοὺς ἢ ὄχι ἐξισλαμίστη ἀπὸ παλαιά. Στὰ Γιάννινα φάνηκαν καὶ πολλοὶ Τούρκοι ποιητὲς ἢ στιχοπλόκοι ποὺ ἔγραφαν ἢ στιχορροῦσαν στὴν ἴδια μικτὴ ἑλληνικὴ σὲ θέματα σατυρικὰ καὶ πῶς πολλὰ θρησκευτικὰ· εἶχε μάλιστα διαμορφωθεῖ ἐδῶ καὶ μιὰ ἰδιαίτερη μορφή θρησκευτικῆς ποίησης, οἱ γνωστὰς «Οὐμουλουγιές», (ὁμολογιές, ὁμολογιές, ἴσως πίστης), σὲ ὠραία, καλλιγραφικὰ γραμμένα καὶ καλλιτεχνικὰ διακοσμημένα τετράδια, συνταγμένες μετὰ τούρκικους χαρακτήρες ἀλλὰ στὴ μικτὴ αὐτὴ ἑλληνικὴ, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν ὅλοι οἱ Τουρκογιαννιώτες, ἀκόμα καὶ στὰ σπιτία τους.

Ἡ ἐπίσημη βέβαια γλῶσσα, (ἐκτὸς μονάχα ἀπὸ μιὰ περίοδο καὶ σὲ ὁρισμένα μόνο δικαστήρια ὅπου οἱ ἀγορεύσεις

γινότανε ἑλληνικά), καθὼς καὶ ἡ γλῶσσα τῶν δημόσιων ἐγγράφων, ἦταν πάντοτε ἰουρκικὴ· στὸν καιρὸ ὅμως τ' Ἀλῆ Πασᾶ, οἱ κρατικὲς διαταγές, τὰ γνωστὰ «μπουγιουρντί», συντασσότανε στὴ μικτὴ αὐτὴ ἑλληνικὴ ἀπὸ τοὺς διάφορους «γραμματικούς», τοῦ Ἀλῆ, τῶν παιδιῶν του καὶ τῶν αὐλικῶν, καὶ ἔπαιρναν τὸ χαρακτηριστὴρ τῆς ἐπισημότητος μετὰ τὴν προσθήκην τῆς μονογραφῆς τοὺς (τζίφρα).

Γιὰ νὰ κατανοηθοῦν λοιπὸν καλὰ τὰ περιεχόμενα τῶν ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἀναγνώστες καὶ μελετητὰς τοὺς, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφρασθοῦν ὅλες οἱ Τουρκικὲς λέξεις τοὺς· καὶ ἡ σχετικὴ ἐργασία ἔχει γίνεαι στὸν ΙΔ' τ. τῶν Ἡπ. Χρ., ὅπου οἱ λέξεις αὐτὲς ἐρμηνεύονται (ὄχι ὅμως καὶ ὅλες) σὲ ὑποσημειώσεις κάτω ἀπ' τὰ σχετικὰ κείμενα.

Θὰ ἦταν βέβαια προτιμώτερον νὰ εἶχαν οἱ μεταφράσεις αὐτὲς συνταχθεῖ σὲ ἀλφαβητικὸ λεξιλόγιον στὸ τέλος τοῦ τόμου. Πρέπει ὅμως ταυτόχρονα νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι ἡ μεταφραστικὴ αὐτὴ ἐργασία, σὲ πολλὰ σημεῖα δὲν ἔγινε μετὰ τὴν ἀπαιτούμενη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια· μερικὲς μάλιστα φορὲς στὸ μυαλὸ τοῦ μελετητῆ περνάει ἡ ὑπόψις ὅτι ὁ μεταφραστὴς στὴν ἀπόδοσιν τῆς ἑννοίας μερικῶν λέξεων, στηρίζεται μονάχα στὴ μνήμην του ἢ στὸ περιεχόμενον ποὺ παίρνει ἢ ἐρμηνεύμενη λέξη, κατὰ τὴ δική του προχειρὴ κρίσιν, μέσα στὴν ἐρμηνευόμενὴ φράσιν.

Καὶ σ' ὅσες περιπτώσεις πρόκειται γιὰ μικρὴ σχετικὰ παραλλαγὴ μιᾶς καὶ τῆς ἴδιας ἑννοίας, τὸ κακὸ δὲν εἶναι σημαντικό· Παραδείγματα: Στὸ ἔγγραφο 3 σελ. 50, ἡ λέξη τζεβὰπ ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ τῶν Ἡπ. Χρον., ἀπολογία, δικαιολογία, ἐνῶ σημαίνει, (λεξικά Ι. Π. Μηλιοπούλου, Κωνσταντινὴ, 1894, Ἀ. Μάλλιακα, αὐτοῦ, 1876,

N. Mallouf Paris 1863), ἀπόκρισις. Στὸ ἔγγραφο 27, σελ. 59, ἡ λέξη, ριτζιὰ μεταφράζεται σύστασις, ἐνῶ σημαίνει παράκλησις· μερχαμέτ, (ἔγγραφο 19 σελ. 57) μεταφράζεται, μόνον ἐπιείκεια, ἐνῶ σημαίνει οἶκτος, συμπόνια· συμπάθεια· νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ χουζούρην σας, (ἔγγραφο 30, σελ. 60-61), μεταφράζεται, ... εἰς τὴν ἡσυχίαν σας, ἐνῶ σημαίνει ... ἐνώπιόν σας, παρουσία σας· τζεβὰπ, (ἔγγραφο 35, σελ. 64), μεταφράζεται εὐσηχνία, φιλανθρωπία, ἀγαθοεργία· ἐνῶ ἐδῶ σημαίνει δικαιοσύνη, τὸ σωστὸ, τὸ δίκιο· ταχβήλ, (ἔγγραφο 134, σελ. 115), μεταφράζεται ἀποδεικτικὸ, ἐνῶ σημαίνει ὁμολόγο, ἔνταλμα, συναλλαγματικὴ ἢ λέξη ντοατζή, (ἔγγραφο 6 σελ. 51 καὶ ἄλλοι) μεταφράζεται, ἱκέτης, ὑπήκοος·

ντου—α—τζή σημαίνει αὐτὸν ποὺ εὐχεται γιὰ κάποιον ἄλλον· καὶ ὅταν προσφωνεῖται μετὰ τὸ ἐπίθετον αὐτοῦ ἑνὸς ραγιάς ἀπὸ τὸν ἀφέντη, τὸν κυρίαρχον, σημαίνει, ἀφωσιωμένε μου ὑπηκόε, δοῦλε· το δοῦλε βέβαια χωρὶς προεση περιφρόνησις ἡ ταπείνωσις ἀλλὰ τούναντιο σὰ σημαδι κάποιας διάκρισης, σὰν καθιερωμένος τύπος ἀλληλογραφίας, ὅπως τὸ γαλλικὸ *Serviteur dévoué*. Ἰὸ νιζὰμ (ἔγγραφο 30 σελ. 61) ποὺ σημαίνει τὸ διακανονισμὸν τὴν τακτοποίησιν, ἔγινε δίκαιο, νόμιμο· τὸ μπασκαλῆς (ἔγγραφο 34 σελ. 62) ποὺ σημαίνει ἐδῶ αὐτὸν ποὺ θὰ θελήσει νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὸ ἐσνάφι καὶ τὶς ὑποχρεώσεις του, ἔγινε ἀρχηγός· ὁ ἀρσίζης (σελ. 63) μεταφράζεται ἀπειθὴς ἐνῶ εἶναι ὁ αὐθάδης, ὁ προπέτης· τὸ καμπούλι (ἔγγραφο 35 σελ. 63) μεταφράζεται οἰκιοθελῆς προσφορά, ἐνῶ σημαίνει ἀναδοχή, παραδοχὴ βάρους ὑποχρεώσεως· οἱ μπαχανέδες ἔγγραφο 69 σελ. 77) μεταφράζονται στρεψοδικίες, ἐνῶ σημαίνουν προσχήματα. Τὸ ἔμμανέτ ἄμανάτι (ἔγγραφο 93 σελ. 92) μεταφράζεται ἐγγύησις ἐνῶ σημαίνει παρακαταθήκη· τὸ πισμανεύω, ἔγγραφο 135 σελ. 118, ποὺ σημαίνει μετανοιώνω, ἀπὸ τὸ πισμάν, μεταφράζεται δίνω λόγον κ.ο.κ.ε.

Παρόμοιες μετὰ τὶς πῶς πανοῦ περιπτώσεις θὰ μπορούσα ν' ἀραδιάσω πολλές· εἶνε ὅμως καὶ ἄλλες στὶς ὁποῖες ἡ ἑννοία ποὺ δίνει ὁ μεταφραστὴς τῶν Ἡπ. Χρον. σὲ τούρκικες λέξεις τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀ.Σ. Ι., εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πραγματικὴν τους σημασίαν· καὶ ἀναρωτιέται δικαιολογημένα ὁ μελετητὴς, ποὺ τάχα νὰ βρῆκε ἐκεῖνος τὶς ἐρμηνείας ποὺ δίνει, ἐρμηνείας ποὺ ἀλλοιώνουν, ἀφήνουν σκοτεινὲς ἢ μπερδεύουν πῶς πολλὰ τὶς σχετικὰς φράσεις. Παραδείγματα:

Τὸ χάσιλι, ἔγγραφο 6, σελ. 51, μεταφράζεται ὡς ἐκ τούτου, ἐνῶ σημαίνει, με λίγα λόγια, καὶ γιὰ νὰ μὴ μακρηγοροῦμε· λέξη χάσικούτης, δὲ βρήκαμε στὸ λεξικό· ἔγγραφο 9, σελ. 53, στὸ ἔγγραφο σίγουρα θὰ γράφεται, χοσινούτης, ἀπὸ τὸ χοσινούτ, ποὺ σημαίνει εὐχάριστος, ἱκανοποιημένος, καὶ ὄχι, ἀστεγός, ποὺ μεταφράζεται στὰ Ἡπ. Χρον. Ἡ λέξη τεκλήφ, ἔγγραφο 11 σελ. 53, μεταφράζεται, παρεξήγησις· ἡ λέξη ὅμως αὕτη ἔχει δυὸ σημασίες: σημαίνει πρῶτα φιλοφρονήσεις, ἐκτακτὲς περιποιήσεις, τσιριμόνιες ἐτικέττα· μὰ ταυτόχρονα, (οἱ Τούρκοι συχνὰ παρυσιάζουν στὸ λεξιλόγιόν τους τέτοιου εἶδους παράλληλισμους μετὰ ἑξυπνὴν μέσάν τοὺς εἰρωνεῖαν) σημαίνει καὶ ἐπιβολή, φόρος, βάρους, εἰσφορὰς· καὶ τὴν τελευταία αὕτη ἑννοία ἔχει στὴν περίπτωσίν μας ἡ λέξη τεκλήφ· ἡ λέξη ραῖτ—ης μεταφράζεται, ἔγγραφο 12 σελ. 54,

πρόστατευόμενος· πρόκειται όμως σίγουρα για τη λέξη ρεϊγιέτ, που σημαίνει υποτελής. Το καίλης, στο ίδιο έγγραφο μεταφράζεται, αγνώμων, ενώ σημαίνει αυτόν που συναινεί, παραδέχεται, επιτρέπει. Η λέξη αϊλίκι (έγγρ. 17, σελ. 55) μεταφράζεται τρόφιμα, συσσίτιο, ενώ σημαίνει, (αϊ, είναι ο μὴνᾱς) μηνιαίο, μηνιαῖος μισθός.

Η λέξη βουκούφ, μεταφράζεται (έγγρ. 19, σελ. 57) ευχαριστημένος, ενώ σημαίνει, γνώση, πληροφορία· και να γίνει βουκούφης σημαίνει, να πληροφορηθείς, να λάβεις γνώση. Το ντουσιεμέ (έγγρ. 30, σελ. 60-61) έγινε διαμέρισμα, ενώ σημαίνει, (ή σημασία αυτή βγαίνει κι απ' το ίδιο το έγγραφο), επιπλά, σκεύη. Το χάτ—ι, (στο ίδιο έγγραφο), μεταφράζεται δικαίωμα, ενώ σημαίνει την αρμόζουσα θέση (στην κοινωνική, πολιτική κτλ. ιεραρχία).

Οι ανταλλήδες (άντ—λή), (έγγρ. 77, σελ. 81), από το άντ, όνομα που για μας είναι τα μεγάλα όνόματα, οι επιφανείς, οι επίσημοι, όπως θα λέγαμε σήμερα, στους όποιους ή πολιτεία των Γιαννίνων έκανε συμπόσιο ή καλλίτερα, πλήρωσε τα έξοδα του τραπέζιού τους, θεωρούνται από το μετάφραστή των Η. Χ. ως νησιώτες, στους όποιους ή πολιτεία των Γιαννίνων έκανε γεύμα διασκεδάσεως· φαίνεται ότι έδώ ο μεταφραστής παρασύρθηκε από τη λέξη άτά—λή, νησί, νησιώτης· βρίσκω όμως πολύ άπίθανο να έκανε ή πολιτεία στους νησιώτες μας τραπεζί. Η λέξη γιερλιστήσετε, (έγγρ. 109, σελ. 102) από το γιέρ, τόπος, και γιερλεστιρμέκ, το ρήμα, έγινε περιποιηθήτε, ενώ σημαίνει, τοποθετήστε, εγκαταστήστε. Οι ζίροι, (έγγρ. 115, σελ. 107) από τη λέξη ζιρ, που σημαίνει υπό, οι υπό, οι ύφιστάμενοι, ανθρωπιάται ο μεταφραστής μη τυχόν σημαίνουν κύκλοι συναλλαγών, (από το Ιταλικό giro).

Το ντιρμάν (έγγρ. 158, σελ. 128), το γιατρικό δηλ. ή θεραπεία, έγινε το δικαίον, κι οι καπιτζήδες (έγγρ. 172, σελ. 135) οι λεηλάτες δηλ. οι άνθρωποι της λιμούρας, έγιναν άνθρωποι της Ύψ. Πύλης, από τη διαφορετική ίσως λέξη καπουτζίδες, θυρωροί. Ο κασιμάλλης σέ καμμιά περίπτωση δε σημαίνει έμπορο λαχανικών, έστω και χοντρικής πώλησης (σελ. 130, ύποσ. 6), γιατί είναι ο ταυίας, ο εισπράχτορας, ο δέ μουκατάς, ο τόπος που υπόκειται σέ δεκάτη, έγινε (σελ. 139, ύποσ. 3), έπαρχία. Ο κιολες υπηρέτης, δοϋλος, ερσίιε, κηλές στο κείμενο, (σελ. 289) ο μέγας όποιος στέκεται, έγινε σκέψη για γίηγκιου—τες, δηλαδή στρογγυλή σφαῖρα κανονιστικής εποχής. Ο ντουγγιάς (έγγρ. 57, σελ. 71) που γράφτηκε ή διαβάζεται λανθασμένα την γιάν, μεταφράζεται, την ζώνη, το επάρχειν· ο πολύ γνωστός από τα χρόνια και την πολιορκία του Άλη

Άγο μουχουρντάρης, (έγγρ. 57 σελ. 74) παρά λίγο γίνεται μουχτάρης· το μουχουρντάρης είναι κι αυτό άξιωμα και σημαίνει το σφραγισδοφύλακα· οι χουσινύτηδες, (έγγρ. 72 σελ. 79), οι ευχαριστημένοι, οι ικανοποιημένοι, γίνονται παρήκοοι, ένοχοι κ. ο. κ. ε.

Τά μετάφραστικά αυτά λάθη θάπρεπε, νομίζω, κι ήταν εύκολο, ν' αποφευχτούν· τά έγγραφα που δημοσιεύονται και το περιοδικό στο όποιο δημοσιεύονται είναι σημαντικά κι αξιόλογα και πολύτιμα για την Ιστορία των Γιαννίνων και θά διαβαστούν κι από ξένους ειδικούς έπιστημονικούς κύκλους, που δε συγχωρούν εύκολα παρόμοιες πρόχειρολογίες.

Στην ομάδα άρκετών άμετάφραστων ακόμα λέξεων, δέν ξέρω αν θάπρεπε να περιληφθεί κι ή λέξη τσιπαλάμος, που είναι και το οικογενειακό επίθετο του Σταύρου, γιου του Ιωάννου. Ο άκρ Σταύρος ή Σταύρος Ιωάννου των περισσότερων έγγραφων της α'. ομάδας, είναι ο «Σταύρος Τζαπαλάμος ή Ζαπαλάνος» του μπουγιουρντιού της 15 Μάρτη 1813 και του Ίζέτ μπέη στο συστατικό του γράμμα της 1' Απρίλη 1820, το σταλμένο απ' το Λιμπόχοβο. Παρόμοια προσπάθεια θά μπορούσε να έχει, από τώρα ή άργότερα, κάποια σημασία για την έρευνα της καταγωγής της οικογένειας. Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, οι Ρωμηοί συνήθως έπαιρναν για έπωνυμο το όνομα του πατέρα τους π. χ. ο Κώστα Γιάννης (του Γιάννη), ο Γιαν Σπύρος (του Σπύρου), ο Σταύρος Ιωάννου, ο Γεώργιος Σταύρου κ.τ.λ. Το παρατσούκλι όμως που κολλούσαν κάποτε σέ κάποιον από την οικογένειά, με τον καιρό, γίνεταν οικογενειακό, τελικά, έπωνυμο, όπως π. χ. τᾶ: Ισραήλ—λής, Ζαΐμ—ης, Ζαρίφ—ης, Μπεϊ—ζαντέ—ς, και δεκάδες άλλα που προέρχονται όλα από τουρκικά επίθετα που χαρακτηρίζουν ιδιότητες, επαγγέλματα, ιδιοσυγκρασίες, ευγένεια κατάγωγής και τά παρόμοια.

Η λέξη τσιάπα, (τσιάπα, τσαπί), σημαίνει το δικέλι και το ρήμα τσιαπαλάμ'κ, σημαίνει σκάφτω με δικέλλι. Στους Χουλιανράδες, (άντακίνωση εύγενική του κ. Χ. Σούλη), τσιαπαλλάω σημαίνει κάτι ανάλογο με το σκαλίζω, σκάφτω επίπολαιο, επάνω—επάνω, (δχι δηλαδή με άλέτρι, βαθειά). Τσιαπαλάμος λοιπόν μπορεί να σημαίνει το σκαφτιά, τον εργάτη· και μπορεί και το σόι του Σταύρου Ιωάννου, Γεωργίου Σταύρου κ.τλ. να προέρχεται κι αυτό από την τίμια οικογένεια του δουλευτή της γης, που τόσους μεγάλους Ηπειρώτες μέχρι σήμερα μάς έδωσε.

Με τον τίπο τουτό όπωσδήποτε, τά Ηπειρωτικά Χρονικά προσθέτουν κι ένα ακόμη σημαντικό άγκωνάρι στο έργο της ανοικοδόμησης της ένδοξης Ηπειρωτικής Ιστορίας, της όποιας είνε σήμερα ο πρωτομάστορας.

Δ.Σ.Σ.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ, Λόδου Βύρωνος 36.

Φώτη Κόντογλου «Πέδρο Κάζας», Β' έκδοσις, Ιστορία.

Καρρέλ «Ο άνθρωπος, αυτό το άγνωστό».

Δ. Σολωμού «Η γυναίκα τῆς Ζάκυνθος», φροντίδα Λίνου Πολίτη.

Μαρίας Βοναπάρτη «Η λανθάνουσα νεκροφιλία στο έργο

του Έντγκαρ Πόε», μελέτη.

Όλμου Περάνθη «Ο Τσέλιγκας», βιογραφία του Κρυστάλλη.

Άγγέλου Δόξα «Εῦα», Μυθιστόρημα.

Άγγέλου Δόξα «Ντόρα», Μυθιστόρημα.

Μενελάου Λουντέμη «Γλυκοχάραμα» διηγήματα.

Μ. Καραγάτση «Ο κοντζάμπας του Καστρούργου», Μυθιστόρημα.

Α. Δελμούζου «Το πρόβλημα της φιλοσοφικής σχολής».

Πέτρου Χάρη «Μακρινός κόσμος», διηγήματα.

Πέτρου Χάρη «Κρίσιμη ώρα», διηγήματα.

Μ. Καραγάτση «Το Μπουρίνι», νουβέλλα.

Η. Μπούμη «Νυχτερινή Ραψωδία του Άχέροντα», στίχοι.

Όδυσσέα Έλύτη «Ήλιος ο Πρώτος», στίχοι.

Μαρίας Π. Ράλλη «Μιά γαλάζια γυναίκα», διηγήματα.

Άλκ. Γιαννοπούλου «Το δάσος με τους Πιθήκους» διηγήματα.

Κλέωνος Παράσχου «Η γαλλιτεχνική Δημοιοιργία», δοξίμιο.

Εὐγ. Ο' Νηλ «Παράξενο Ίντερμέτζο» θέατρο.

Ρομάν Ρολλάν «Το παιγνίδι του έρωτα και του Θανάτου», θέατρο.

Ρομάν Ρολλάν «Μιχαήλ Άγγελος» μελέτη.

Άντρέ Μωρουά «Το ένστιχτο της Εὐτυχίας», Μυθιστόρημα.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Άλκη Άγγέλογλου «Αμαρταλοί», νουβέλλα.

Άλκη Άγγέλογλου «Εαρινό», διηγήματα.

Άστέρη Κοββατζή «Πρώτη Άνοιξη», νουβέλλα.

Γιάγκου Πιερίδη «Ο Καβάφης», συνομιλίες, χαρακτηρισμοί, ανέκδοτα.

Άδαμαντίου Παπαδήμα «Η πορεία μιάς γενιάς», λογοτεχνικά χρονικά.

Δ. Σαλαμάγκα. «Οι Θεοβάδιστοι Τόποι»

» » » Έκλογή από τά «Άνθη του Κακού» του Κ. Μπωντελαίρ.

» » » «Νοσταλγίες», στίχοι.

